ВІСТІ
КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 2000

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 2000 Торонто–Нью-Йорк. Ч. 1 (221)

ЗМІСТ

ст.

КОМЕНТАР

Мирослав МАЛЕЦЬКИЙ: Сумерк радикальних ідеологій 3

ЛЮДИ, ОПІНІЇ, ПОДІЇ

Валентин МОРОЗ: Ґеополітична ситуація сучасної України 7

Микола РЯБЧУК: Погано, але не найгірше 14

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ: Україна на порозі перемін 23

Канадська Сцена: Іміґрація до Канади в 2000 році 26

Маркус ВАН СТІН: Найкращі вітаміни–натуральні 26

ПРЕЗИДЕНТСЬКІ ВИБОРИ В УКРАЇНІ

Роман ПАНКЕВИЧ: Усі проти усіх. Вибір без вибору 27

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ

Михайло ЯЦУРА: Професор В. Кубійович і дивізія «Галичина» 36

ІСТОРИЧНІ РОКОВИНИ

Василь ФЕДОРОВИЧ: Січневі роковини 43

Поворот Митрополита Андрея Шептицького з заслання 1917 р. (світлина). 49

НА ВІЙСЬКОВІ ТЕМИ

Володимир МОЛОДЕЦЬКИЙ: Професійна армія 50

*** Збройні сили України 54

Максим ЦАРЕНКО: Чого варта форма почесної варти? 56

Роман КОЛІСНИК: Дещо про публікацію та про саму книгу споминів про 1-шу УД УНА майора Вольфа-Дітріха Гайке 59

НАШІ СУСІДИ

Олександер МАНАЧИНСЬКИЙ: Україна та Білорусія 64

ЗЛОЧИНИ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ

Олег ГРИНІВ: Вирок: голодна смерть після «визволення» 66

УКРАЇНЦІ У 2-ій СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Валентина ЖМУРА: ОУН в Донбасі: 1941-1943 74

ДО ІСТОРІЇ 1-ої УД УНА

Остап СОКОЛЬСЬКИЙ: Список вояків УД в УПА 78

ГУМОР І САТИРА

Павло СТОРОЖЕНКО: «Люблю вітчизну я, та дивною любов'ю» 83

Ро-Ко: Мені ворожка ворожила 86

СПОМИНИ

Леонід МУХА: Репатріяція 89

Ярослав ГОРБАЧЕВСЬКИЙ: Денник добровольця 98

(Закінчення на ст. 128)

1

2000

ВІСТІ КОМБАТАНТА

РЕДАКТОР: Д-р Мирослав Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Леви Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada

VETERANS' NEWS
P.O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:
В Канаді річна передплата 35.00 дол. В США і інших країнах 35.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:

AUFC — H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія

Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Typesetting and layout by
Creative Touch
COMMUNICATIONS

Printed by

TRIDENT Associates Printing
Українська Друкарня ТРИЗУБ
Toronto • St. Catharines • Buffalo
1-800-216-9136

Коментар

Мирослав МАЛЕЦЬКИЙ

СУМЕРК РАДИКАЛЬНИХ ІДЕОЛОГІЙ

Здобуває тривале місце в опінії, особливо серед інтелектуальної і провідної еліти цивілізованого світу, що роки всевладних ідеологій проминули. Від часів французької революції зроджувалися щораз-то нові світські теорії в пошуках за кращими можливостями земського життя народів. Мети своєї вони не добилися. Небувалий розвій технології в скорому часі залишив її теоретичні роздуми і поради далеко позаду. До цього докінчують їхній відхід в мрячну історію практики правління там, де їм вдалося дістатися до влади, коротше (12 років) в націонал-соціялістичній Німеччині і задовго (70 років) у бувшому Радянському Союзі. Визначний вчений і дослідник Роберт Конквест (Robert Conquest) у книзі „Рефлексії над спустошеним століттям" („Reflections on a Ravaged Century") пише, що XX століття було найбільше кривавим 2-го тисячоліття, підкреслюючи факт, що 100 мільйонів власних громадян загинуло в ім'я соціяльної справедливости. В цій книжці автор цитує слова професора Нормана Кона (Norman Cohn), що „в тому столітті „ідеологічного божевілля" вродилися і виховалися десь у підземному світі патологічні фантазії і показались на білому світі замасковані як ідеї. Вони знайшли своїх визнавців, які звичайно рекрутувалися на вершинах з ошуканців і напів едукованих фанатиків. Їм вдалося потягнути за собою необізнайомлених і забобонних".

Ця страшна криза ідей видала марксизм, ленінізм, фашизм, соціялізм, маоїзм, кастроїзм та ще інші „ізми". Діставшись до влади, вони при помочі терору нищили все людське, а відтак нищили фізично особи, яких уважали своїми ворогами. Погану ролю відіграли в запровадженні терору згадувані вже вище, недовчені півінтеліґенти, а між ними невеликих стандартів письменники, мистці, артисти та „криваво думаючі" професори. Багато з них „визначалося" демагогічними здібностями, обіцяючи масам усе; але, з правила, не заспокоюючи обіцянок,–про осяги прийшлось брехати.

Ідеологічні режими в скорому часі здобули собі назву безоглядних і жорстоких терористів. В самій Німеччині, як результат націонал-соціялістичного панування, страчено життя понад 12 мільйонів громадян. Комунізм, режим ще більш жорстокий, вимордував 90

мільйонів людей. В половині XIX століття російський письменник Александер Ґерцен предсказав, що його народ (російський) видасть в будуччині „шінгісхана з телеграфом". Так і сталося, бо появився Ленін, Сталін, Каганович і інші, а деякі інтелектуалісти і масмедії високо цінили китайського Мао Цзедуна, якого екзекуційні відділи і політичні люнатики-поліцаї замордували від 32 до 40 мільйонів китайців, а ще інші марксистські тирани, як в'єтнамський Го-Чін-Мінг і кубинський Фідель Кастро не лишилися багато позаду. Правда, майже всі, що топили світ в людській крові, відійшли, але не без сліду. Залишилися рештки, які ще тут і там сіють неспокій, найчастіше вже під зміненою назвою і формою. Метою їх є діста-тися до влади та продовжувати збанкрутовані ліві гасла. Постає багато організацій з лівою ідеологією. Нові соціялісти, крім старих фраз, нічого нового не вносять, групи зеленополітиків, які являються „охоронцями"природнього довкілля, антирасисти, релігійні фундаменталісти та багато інших все ще накручують старі пластинки. Всіх їх мучить, в загальному, ограничення свободи слова. Всі вони думають і стараються населення переконати, що вони праведні і тому їм належить від урядів законодавча і матеріяльна піддержка. Прикро ствердити, що під сучасну пору деякі гуманістичні університети залишилися дальше джерелом лівих тоталістичних ідеологій. Це можливе, бо загал не знає і не дуже інтересується історичними подіями, а вони могли б фактами поучити про деякі життєві правди і неправди. Немає і не було соціологічної, економічної, релігійної або ще якоїсь іншої системи, яка була б перфектною й усіх задоволила.

Говорячи про ідеології треба б згадати про ті доктрини, що служили успішно Росії при завоюванні сусідніх держав і народів. Наперед там появилося православ'я і особа царя. Маючи спільні релігійні переконання та всемогучого царя, не страшно протистояти ворогам, бо рівночасно гряде краще майбутнє. Повіривши гарним словам, сусідні народи, часом без опору, піддавалися російській силі і впливам. Ставка на спільні інтереси і віру, як, зрештою, всі пізніші теорії показалися брехнею і виявилися тим, чим вона насправді була–засобом імперіяльної політики Росії.

Зчасом, разом з усвідомленням цієї правди, росіяни прийняли за офіційну доктрину–ідеологію панслявізму. Ця доктрина голосила, що в інтересі всіх слов'ян треба держатися разом, бо спільні інтереси цього вимагають. Ця теорія показалася також одною з успішних засобів імперіяльної російської політики. На зміну їй появилася, вже основніше опрацьована чужими і своїми вченими, ідеоло-

гія комунізму, яка пізніше прибирала різні назви, як: соціялізму в дорозі до комунізму, наукового соціялізму, большевизму, націонал-соціялізму і т. п. Брехливість цих назв дійшла до цього, що в деяких державах стали називати большевицьку систему „народною демократією". Зчасом стало відомо, що комунізм під різними назвами став найгіршою і найстрашнішою із знаних ідеологій. Людське життя для неї–це дрібне кільце, яке між загалом не значить нічого. Демагогія, брехня у безупинному вживанні, брак чогось принайменше у формі подібного до ідеальної уяви про справедливість, пекельна злоба, „пришивання" невинним непоповнених провин і злочинів, „театральні суди", нужда, штучно аранжеровані масові голодомори–це їх методи. Немає злочину супроти людини, народу, а навіть природи, яким не послуговувалися большевицькі режими.

Тяжко погодитися з тим фактом, що про це так мало говориться і пишеться, а ще менше читається. Про минулі злочини, про поголовну масакру чеченців могучі цього світа або мовчать, або при нагоді „делікатно" про форму висловлюють своє невдоволення. В сучасному часі в деяких суспільних групах є думка, що радше будуть по цілому світі вганяти за людиною, яка під час війни провинилася злочином, забуваючи про злочинців, які опливали в крові співгромадян.

Сьогодні комунізм і з ним споріднені ідеології не спрацьовують навіть в державах б. Совєтського Союзу. Імперіяльні ідеологи, щоб завернути до системи упавшого Союзу, шукаючи помочі знову, повернули до фантазії. До такої фантазії зараховується маячіння депутата Верховної Ради України В. Алексєєва, який нав'язує до половини XIX століття ідеї панславянізму, старається просунути нову теорію із старими коріннями, називаючи її „східною православною християнською цивілізацією". Що це за чудо? Вже при першім дотику мітичного, а докладніше приглянутись виходить, що це спроба нового засобу при відбудові імперії. Адже на східньо-европейському терені християнство побутує лише 1000 років, а в Росії ще коротше, бо коли було хрещення киян, то ні Москви ні Петербурга ще не було. Крім цього, українська культура не почалася з прийняттям християнства, бо своїми витоками сягає у глибину тисячоліть, тобто тих часів, коли про Росію ніхто не знав і не відав, бо її просто не було. Згадати б про трипільську культуру, скитів-землеробів тощо. Завдяки тому культурному спадку Київська Русь своїми здобутками дивувала світ.

Від початку другої світової війни проминуло вже понад 60 років, але про її наслідки ще досьогодні говориться, влаштову-

ється міжнародні конференції, побіджених лається дальше. Зчасом постала ієрархія пошкоджених і жертв її, в якій розрізняється арбітрально, хто більше потерпів, хто менше. Відповідно до цього усталюють допомогу, якщо така появиться, зразу починаючи з найбільш упривілейованих.

При кінці січня 2000 року у Стокгольмі відбувся міжнародний форум з увічнення пам'яти Голокосту. Уряд Німеччини готує церемонію відкриття величезного меморіялу єврейським жертвам в часах Другої Світової війни. Канцлер Німеччини Ґерхард Шредер відкриє у центрі Берліну майданчик розміром у два футбольних поля, які будуть вкриті тисячами арок, що символізують величезний цвинтар. Хоча власті Берліну занепокоєні можливим вандалізмом на території меморіялу з боку неонацистів, міністер культури Німеччини Міхаель Науман вірить у необхідність створення меморіялу.

Прем`єр-міністер України Віктор Ющенко, який брав участь у форумі, заявив про необхідність проведення в Україні форуму з Голокосту, який, на думку прем'єра, допоміг би Україні розібратися у своїй складній історії 20-го століття. Трагедія, яку пережив український народ у останньому столітті, є не менш болючою, аніж біди, які випали на долю будь-якого іншого народу, зауважив Віктор Ющенко у Стокгольмі.

Віримо і надіємося , що вкінці справедливість станеться і одного дня форум з Голокосту в Україні таки відбудеться.

Торонто, 31 січня 2000 р.

Валентин МОРОЗ
Львів

ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Тут, звичайно, не буде можливости подати всі аспекти теми: „Геополітична ситуація сучасної України". Ця тема величезна,–цілий лекційний курс. Йдеться про головні моменти, так би мовити, лімфатичні вузли цієї теми.

Оксамитова революція–це вже історичний термін, який окреслює революцію 1989 року у Східній Европі, де без жодного пострілу відбулася зміна режиму. Для нас „оксамитова революція"–це 1991 рік, проголошення державности України. В моєму розумінні–це третя спроба. Що я маю на увазі? Третя спроба вдала; третя спроба побудови української державности: Перші дві спроби, у моєму розумінні,–це був 17-й рік і 40-ві роки. Вони були невдалі, тому що антиукраїнські сили були переможцями: Московська імперія і ті західні сили, які були проти України. Тут можна навести і треба навести паралелізм із польськими повстаннями 19-го століття. Вони могли бути героїчні, могли бути дуже жертвенні, але вони були проти трьох сил, які тоді керували Польщею. Три імперії:Пруська, Російська, Австрійська. Значить, мілітарно ці польські повстання були приречені на невдачу.

Нарешті, третя українська спроба–„оксамитова революція" і як фінал–1991 рік. Успіх був визначений кількома чинниками. По-перше, антиукраїнські сили падали: перша–Московська імперія,–після невдалої афганської війни була в глибокій кризі; друга–Вашінгтонська імперія, яка поступово падає і все більше і більше здає позиції перед своїм японським, чи ширше–далекосхідним конкурентом. І третій чинник: наступила деімперизація, в старому аспекті деколонізації; я би вживав новий термін: „деімперизація". Імперії стають непопулярні, імперії падають. Це показує, скажімо, російська війна проти мініятюрної держави Ічкерії, яку величезна Росія ніяк не може виграти.

Можна згадати, так двома словами, мої виступи після виходу з тюрми 79-80 років і в журналі „Анабазис" стаття в 81-му році, де було сказано що 80-90-ті роки на Сході Европи будуть неспокійними. Бо там почнеться те, що закінчилось 20 років тому в Азії, Африці і Латинській Америці: доба деколонізації. Тепер би я зробив поправку–деімперизації. Ще один аспект, який неможливо не згадати (бо

я буду згадувати тільки імпульси, важливі аспекти, важливі блоки, вмонтовувати в цю тему)–Японія. Що я маю на увазі? Не стільки Японія, скільки японоцентрична зона–Японія і сусіди навколо. Ця зона швидко стає потужним центром. Нажаль, наші медії ще орієнтовані на Пациків, а не на Нью-Йорк чи Токіо, в нас про це мало говорять. Але у світі всі знають, що найбільша в світі біржа є вже в Токіо, а не в Нью-Йорку; за обсягом валового продукту чи бізнесових операцій Далекий Схід вже успішніший, ніж Европа і ніж Північна Америка. Що це для нас значить? Для нас це значить дуже багато. По-перше, там, в Японії і в навколишніх країнах немає жодного антиукраїнського сентименту. У західних країнах він величезний. Русофільство там величезне. В Японії, чи в Сінґапурі, чи у Тайвані русофільство не має жодного значення, жодних шансів і антиукраїнські настрої там просто невідомі. Їм потрібний просто український ринок.

Друге: Японія матиме на довгі десятиліття конфлікт з Росією за острови, за далекосхідний простір, за екологію. Так би мовити: ворог нашого ворога–це наш союзник. Це зрозуміло. І от тут випливає одна важлива теза. Нам нав'язують певну стратегію. Офіційний Київ, який ще одною ногою стоїть в Москві, нав'язує таку стратегію, що наш стратегічний партнер–це Росія. Це наївно, це подитячому, але, кажучи сучасною мовою: вони не дурні, вони придуруються. З римських часів відома формула: товаришуй не з сусідом, а через сусіда. З сусідом завжди будеш сваритися як не через курку, то через гуску. („Кайдашева сім'я"). Досить навести приклад: Франція у 19-му столітті мала стабільного союзника–Росію. Чи французи так любили Росію? Ні. У Франції казали, що росіяни–то „хрещені ведмеді". Але любили дуже, бо на схід від Франції був страшний сусід–Німеччина, якого боялися з часів Бісмарка. Ну, а за Німеччиною була Росія, яка „скубала" Німеччину з тамтого боку. Значить, це був природний союзник. Отже, Японія і японоцентричний блок стає нашим природним союзником; це наш реальний стратегічний партнер.

Ще один дуже вагомий момент: центром світу стає Японія і сусіди. Ще вчора, після другої світової війни, „фабрикою світу", центром, де вироблялася маса товарів, була Західна Европа і Північна Америка. Тепер багато з того перемістилося на Тайвань, Ґонґ-Конґ („мейд ін Ґонґ-Конґ", зроблено в Ґонґ-Конґу), в Японію, Пд. Корею („південно-корейське чудо"). Значить головні акценти вагомости перемістились туди.

І третє, як неминучий наслідок: фінанси. Як є успішна економі-

ка–є успішні фінанси. Ясно, що для нас шанси заховані там. Та й зрештою, візьмімо Корею, це ж бідний родич Японії, а вона в деяких аспектах вже успішніша від Японії. Правда, в Америці існує уже спеціяльна служба,–залякування Японією, так би мовити, відвертання уваги від Японії. Пригадую, в Львівському університеті в мене була розмова; я сказав, що там спеціяльно лякають Японією, і один проректор засміявся. В чому річ?–Та в мене був один професор українського походження з Америки. Він так казав: „О, бійтеся Японії". Це все оплачено великими грішми, американськими. Правду кажучи, головний бій в теперішньому світі–це бій двома грошовими мішками–японським і американським. Японський–важчий, і виразно перемагає. І от в цьому аспекті маємо цікавий факт: у Львівському університеті відкривається катедра юдаїстики. Не маю нічого проти юдаїстики. Але чому не японістики? Ми потребуємо тепер 10 катедр японістики, кореїстики, сінґапуристики, окремих будинків для цих катедр, бо там центр світу. Ще раз підкреслюю: це не емоції. Я тут промовляю як комп'ютер. Мене цікавить продуктивність і продукція.

„Оксамитова революція" означає, що ніхто не зник з арени, всі збереглись, нікого ж не застрілили. Я колись в київському метро чекав, поки відкриються двері (дуже рано прибув поїздом зі Львова), і два таких дядьки київських, спокійних, російськомовних, говорили, що от, якби була революція, їх би перестріляли, і все було б закінчено, а так вони всі збереглися. Тут не йдеться знову про емоції. Йдеться про політичні реалії. Отже: здається Україна буде переживати канадсько-угорський варіянт.

Що це означає? Канада. Коли Америка із стріляниною відділилася від Англії, Англія сказала: е-е... треба з Канадою, Австралією, Новою Зеляндією бути обережнішим. І Канаді в 1867 році надали самоврядування (домінія) Актом–British North American Act. Ніби то вже була канадська держава, а все вирішувалося в Лондоні. І так їм, коли вони бунтувались, по сантиметру ще давали, ще давали, щоб вони не бунтувались. Але так робили, щоби все вирішувалося в Лондоні, щоби канадець не навчився самостійно думати. Тобто, канадський корабель від англійського віддалявся по сантиметру. Та смуга води все ширшала; аж десь на період другої світової війни Канада стала нарешті реально самостійною.

Те саме було в Угорщині. Величезна угорська революція (1849 рік) була придушена. Але пізніше (1866 рік), Австрія програла війну з Німеччиною катастрофічно, і німці з полонених угорців стали формувати угорські полки. Тоді Відень зрозумів, що треба поділи-

тись владою з угорцями. В 1867-му році (в тому ж самому, це якась містична співбіжність) Австрія стала Австро-Угорщиною. Угорці ніби все одержали, мали парлямент, мали армію, але (знову таки!) все вирішувалось у Відні. І якось так в Угорщині, в Будапешті командували не такі, як Шандор Петефі (ті, що робили революцію), а дуже „чемні" угорці, такі, як графи Естергазі, які ніби були угорцями–чардаш, ґуляш любили, але в Відні все питали, що робити. Здається, на Україні буде от такий варіянт: смуга води між українським кораблем і московським кораблем буде по сантиметру збільшуватись, але без жодної стрілянини. Так мені видається, що Боснії тут не буде. Чому? По-перше: українець не схильний до драматизму, якщо він має мінімум якоїсь стабільности, він не буде стріляти. Це історично перевірене. Друге: події останніх років показали, що українець має величезний талант стабілізувати ситуацію. Нас хотіли дестабілізувати багато разів. В нас хотіли зробити Карабах, надіючись, що несвідомий „хохол" стане на бік Москви в цій ситуації. Нічого не вдалося.

Отже, здається, що ми пареживемо варіянт канадсько-угорський, тобто довгий період поступового відділення від Москви і усамостійнення України, перетворення в реальну державу.

Ще оди важливий момент. Українські шанси–це московські помилки. Часом буває така ситуація, що дана держава чи суспільство не здатні на акцію, але здатні на реакцію. Коли вже СРСР розпадався, Вашінґтон і всі західні промосковські кліки створили таку тверду версію, що все має бути в руках Москви. Україна, Туркменія, різні там киргизії мають бути „вмонтовані" у московську систему. Все це має залежати від Москви. Але чим далі, тим більше виявлялось, що Москва ненадійна, непрогнозована. І тут можна відзначити своєрідну тріяду. Перше: це фокуси Жириновського, Єльцина, коли Жириновський там обливав своїх опонентів компотом на телевізії, і Єльцин хапав журналісток за різні пікантні місця–це сприймалось, як щось несерйозне, але то ще можна було терпіти. Другим пунктом в тріяді була чеченська війна. По-перше, в очах Заходу війна дика, несправедлива; по-друге, величезна Москва не може виграти війну з маленькою країною. Значить–щось не так. Але третє: це був такий бомбовий удар, який все розтрощив–це вибори у Москві. От в одній канадській газеті після виборів було написано так: „the same old Reds"–(„ті самі старі червоні"). І навіть про Явлінського-реформатора стаття була: чи він вже такий реформіст, як він грає на комуністів, бо розбиває голоси демократів, відкриває дорогу комуністам? Одним словом, над Москвою поста-

вили величезний знак питання.

До того, в Америці, в Канаді, ця тема звучала так: Москва страшенно перспективна, там реформи, а Україна–то царство червоних динозаврів. Це робилось навмисно. А тепер вже Москва непрогнозована, невідомо, що з того буде. Якщо Москва, не зважаючи на Захід, і особливо сіонізм на Заході, що панічно боїться ісламського фундаменталізму, продає Іранові компоненти до ракет,–то це ж забезпечена сварка з Америкою, і з Заходом взагалі. А зниження шансів Москви автоматично означає підвищення шансів України. Чому? Бо на Сході Европи є тільки дві великі столиці. Якась там Естонія чи Словенія можуть бути супербагаті, суперорганізовані, але то дрібнота; то не мільйонні купюри, а розмінна монета. Є тільки два великі центри. Якщо Москва ненадійна, значить все звернеться на Київ. І тут, нарешті, в канадських газетах, зазвучала цікава тема. Ця тема вперше була висунута Донцовим в програмі „Союзу Визволення України" в 1914 -му році: Україна–це бар'єр проти Москви. В двох словах: коли Москва взяла Україну в руки–порушився балянс в Европі, Москва почала тиснути на Захід, дійшла аж до Ельби. Потрібна українська держава, як бар'єр проти Москви на Сході, Україна–як результат–посередині, Захід захищений. Цю тезу Донцова практично ніхто не знав на Заході. Коли я в 1979 році просто з тюрми „вискочив" на Захід, і мав можливість величезної прес-конференції в „Нешнл прес клаб", у Вашінґтоні, я цю тезу зробив центром свого виступу. Виявилось, що аплодували, але тільки китайці. Ніде моє інтерв'ю не з'явилося, крім в китайських газетах. Я побачив, яке сильне русофільство на Заході. Вони нічого не хочуть чути проти Москви. І от нарешті тепер в канадських газетах, в американських починає звучати ця тема: Україна як бар'єр проти Москви–непрогнозованої, невідомої, небезпечної, загадкової, як Тібет. Якщо глянути на справу стретегічно, то це історичний успіх української ідеї.

Ще один важливий аспект треба підняти в цій темі. Без нього ця тема була би просто неповна.

Історія іде з Заходу на Схід. В 1919 році ми бились з московськими арміями на українських просторах. Польща, Фінляндія, Румунія за нашою спиною стабілізувались. От приклад: 1919 рік, війська отамана Оскілка (якого ганебно зробили „зрадником") наступають на Київ, вже 15 км від Києва. Телеграма з Москви Антонову-Овсєєнку: „Негайно припинити операції в напрямі румунського кордону, як теж на чорноморські береги"–і перекинути всі війська проти Петлюри, бо Петлюра знову опинився під Києвом. Про що

йде мова? Була плянова операція: через Румунію прорватись до червоної Угорщини. Значить: і Румунію, і інших ми „закрили", значить: на нас це все зламалось. Фінляндія, Естонія могли собі спокійно „обростати пір'ям" так, як рак в норі обростає твердою шкірою, бо мали час. Ми не мали того часу. Тепер, нарешті, в Чечні, на сході, йде ця битва. Ми можем спокійно, маючи час, стабілізуватись; ми маємо час закріпитись, маємо час з малороса зробити українця. Ніби офіційний Київ ще не знає, де він стоїть–одною ногою в Москві, другою ногою в Києві. Але вже учиться „кусати" Москву.

Ще одна дуже важлива деталь. Рівень еліти–наш великий мінус. В'ячеслав Липинський сказав: „Кожне національне відродження починається з відновлення структури еліти". Ясно: після стількох років дикого режиму наша еліта не могла бути на високому рівні. (Як казала відома львівська „пані Стася": чим відрізняються 30-ті роки від 90-х? В 30-ті роки середняк йшов у колгосп, а в 90-ті роки в уряд). Ось приклад: як польська еліта зуміла впоратись з ситуацією, а українська–ні. Валенса програв вибори, виграв Кваснєвський–комуніст. Що робити? Комуністи „задеруть хвоста" і піде комуністичний ренесанс. Що вони зробили? Олекси–аґент КГБ. Чи там вдалось щось довести, чи ні–то така вже справа інша. Був дійсно аґентом, чи не був, але їх заставили оборонятися. Вся енерґія пішла на оборону, на тактику: „Я не такая, я жду трамвая". Олекси пішов у відставку. Вони тепер сидять тихо, чемно.

Українська еліта демократична не зуміла знайти потрібний аспект і „притиснути" комуністів. Це не критика; це просто констатація факту. Мабуть, рівень еліти–це головне. І ми навіть не знаємо, які наші шанси. Треба еліти і елітарного погляду, щоб їх зрозуміти. От Донбас. Ми без кінця їх дражнимо, що вони не говорять українською мовою. Та вони тільки дратуються від того. Це ще не скоро прийде. А от виявляється інше. Ось чого вони бояться: кузбаського вугілля. Бояться, що вони не витримають конкуренції з кузбаським вугіллям, що закриються донбаські шахти. О, на цьому можна грати. Границя потрібна, щоб не пустити через границю кузбаське вугілля. Тут з ними можна говорити; тут з ними можна реально досягти спільної мови. Ти українець, і я українець. Це просто приклад, який доводить, що ми говоримо мовою вчорашнього дня. Якщо він, шахтр, не боїться кузбаського вугілля, то треба його навчити боятися кузбаського вугілля. Це завдання еліти. Це просто приклад, як українська еліта своїми вчорашніми шароварними арґументами не навчилась от так, як польська, знайти вихід.

Як на закінчення, я хотів би згадати ще одне ім'я: Пинзеник. Я

не вважаю його стратегом. Я вважаю його професором економіки, а не політиком-економіком. Але одна фраза його мені дуже сподобалася. Він сказав, що Україна приречена на успіх. Яка його арґументація, то інша річ, але геополітично Україна приречена на успіх. Та московська жаба, яку роздули до розмірів вола, скоро лопне. Всі побачать, що на Москву Захід не може надіятись. Це інша плянета. Це Тібет. Образно кажучи, Москва була десь до виборів на рівні Берлінської стіни, біля Европи, тепер–на рівні Тібету, на рівні Гімялаїв. Київ–це щось знайоме, це щось нормальне. Можна торгуватись, скільки дати грошей на Чорнобиль, можна торгуватись, скільки там ракет Україна має віддати. Це знайоме, з цим можна мати справу. Так що в цьому відношенні Україна приречена на успіх.

І ще раз хочу підкреслити головний параметр української геополітики. В 1919 році ми були на першій лінії, на лінії вогню; на нас ламалися списи московської аґресії. Тепер це пішло на Схід. Сьогодні чеченці, завтра татари, якути. Головне, щоб Росія мала забезпечені оці клопоти. Здається, вона їх буде мати, бо Росія ніяк не може зрозуміти, як казали англійці: коли їх не можна перемогти, з ними треба домовитись. Росіянин ще років 300 не звикне до цієї філософії. Так що ми маємо час, щоб стабілізуватись, щоб виграти.

Ґеополітично сучасна Україна–те саме, що Канада тоді, коли вже стала конфедерацією, але невідомо чи була державою, чи ні. З одного боку і була. З другого боку, чужі сили ще вирішували так, як зараз десь там якісь сили в Москві, Тель-Авіві, Вашінґтоні, різні фонди Сороса керують нашою економікою. На цю тему мені пригадується одна розмова. В Канаді добрий знайомий, адвокат українського походження, коли ми на цю тему розмовляли, засміявся і сказав: Канада стала самостійною у 1939 році. Я сказав: а чому? Він каже: бо проголосила війну Німеччині на два дні раніше, ніж Англія. Навмисне, щоб показати, що вона вже самостійна. Отже стоїть питання: коли прийде наш 39-й рік?

Для нас курс миру, дружби і злагоди зі всіма народами є альфою і омеґою зовнішньої і внутрішньої політики, найвищим мірилом людської моралі і відповідальности. Світ має знати–до його сім'ї прийшов мудрий і працьовитий народ, народ, який вистраждав своє право на кращу долю.

Леонід Кравчук
на Конґресі українців у Києві
22 січня 1992

Микола РЯБЧУК

ПОГАНО, АЛЕ НЕ НАЙГІРШЕ

Протягом якихось двох тижнів, між 10 і 25-тим грудня минулого року, мені випало побувати відразу на трьох семінарах–у Варшаві, Львові та Києві,–присвячених підсумкам недавніх президентських виборів в Україні. Провідні українські експерти–політологи, соціологи, історики, економісти,–намагалися з'ясувати, що ж відбулося у їхній країні восени 1999 року і які перспективи для України з цих недавніх подій випливають.

Чи є в Україні громадянське суспільство?

Д-р Володимир Полохало, головний редактор квартальника „Політична думка", дав у Варшаві, либонь, найпесиместичнішу оцінку політичним процесам в Україні останнього десятиліття, а відтак і чи не найпохмурішу прогнозу на майбутнє. Його підставова теза про те, що 1991 року в Україні не відбулось принципової зміни політичних еліт і що сьогоднішня панівна політична кляса є практично та сама, що й за совєтських часів,–не викликала особливих заперечень, оскільки стала вже (принаймні для фахівців) річчю цілком, очевидною. Але подальші тези п. Полохала–про цілковиту відсутність в Україні громадського суспільства, а відтак і про відсутність реальної політичної боротьби (яка зводиться, мовляв, лише до її імітації або ж до підкилимових розборок усередині панівної політичної кляси),–викликали ряд заперечень з різних боків.

По-перше, цілковито ліквідувати, себто одержавити громадянське суспільство може лише тоталітарна держава, причому лише та, яка послуговується методами найбрутальнішого терору. Навіть часткової відмови від цих методів в СССР було досить, щоб уже у хрущовську добу з'явилися певні зародки громадянського суспільства, які досить буйно розквіли (принаймні у великих містах) у добу горбачовську. У Прибалтиці громадянське суспільство виявилось досить сильним, щоб відсунути від влади імперську номенклятуру й кардинально змінити характер і напрямок розвитку своїх держав. У Середній Азії громадянське суспільство виявилось надто слабким або й цілком відсутнім, і тому жодних суттєвих змін після 1991 року там не відбулося–стара політична кляса позбулася московської опіки та марксистських догм, проте зберегла усе інше, зокрема й звичні методи авторитарного управління.

Натомість у всіх інших постмосковських республіках ситуація виявилася значно складнішою: з одного боку, громадянське суспільство, на відміну від Прибалтики, було занадто слабким, щоб при-

вести до влади справді нові політичні еліти, демонтувати авторитарну систему й утвердити ефективну демократію. А з іншого боку, на відміну від Середньої Азії, воно було досить сильним, щоб справити певний вплив на імперську номенклятуру, спричинити її певне розшарування й перегрупування, спонукати до пошуку нових, ефективніших технологій утримання влади в умовах позірної (і вимушеної–під тиском власного суспільства та зарубіжних кредиторів) квазідемократії.

Володимир Полохало, безумовно має рацію, стверджуючи, що громадянське суспільство в Україні надто слабке, що більшість так званих „недержавних організацій" насправді тим чи тим робом контролюються державою, і що незалежні видання толеруються олігархічною владою лише тому, що мають наклад кілька тисяч, а не кілька десятків чи (хай Бог милує) сотень тисяч примірників. Він має рацію, стверджуючи, що громадянське суспільство не здатне поки що вирішальним чином вплинути на перебіг політичних та інших подій в Україні. Але це зовсім не означає, що воно не може й не мусить впливати взагалі жодним чином–коли не сьогодні, то завтра, коли не через власні мас-медії, то через зарубіжні, коли не через місцеві громадські організації, то через міжнародні.

Схоже, що саме приреченість, а не просто понурість цих та деяких інших політологічних екзерцисів помітно розсердила кількох польських учасників семінару, котрі жорстоко нагадали українським колеґам, що польська демократична опозиція на початку 80-х, після введення військового стану, була в ситуації незрівняно гіршій, ніж українські нащадки наприкінці 90-х. За режимом стояло озброєне до зубів військо, тоталітарна пропаґанда, армія сексотів, зрештою–Москва. Але було суспільство, яке не хотіло бути совєтським, і була інтелектуальна еліта, яка розуміла, що доля майбутньої Польщі вирішується скрізь і повсякчас–у самвидавних публікаціях, у студентських авдиторіях, на підприємствах, в костьолах, у розмовах з друзями і знайомими, у вихованні власних дітей, зрештою–в особистому прикладі пасивного опору й принципового неколяборування з владою.

Граблі, улюблений інструмент націонал-демократів

Друге вразливе місце в загалом бездоганній концепції Володимира Полохала полягає в надмірній демонізації „партії влади", її всемогутности, всюдисущности та просто таки пекельної спритности, з якою вона нав'язала всьому суспільству свої правила гри–боротьби за президентську посаду. Фактично з цієї концепції випливає, що всі кандидати у президенти і, взагалі, політичні лідери

є маріонетками владної олігархії, маніпульованими (навіть коли вони самі цього не усвідомлюють) із президентських „штабів". По суті, це є різновид так званої conspiracy theory–теорії „всесвітньої" чи радше „всеукраїнської" змови, яку неможливо ані підтвердити, ані спростувати. Бо й справді, коли стати послідовно на ґрунт цієї теорії, то доведеться не лише пп. Удовенка, Марчука і Вітренко визнати „аґентами впливу" президентської адміністрації, зумисне засланими до опозиційних структур для їхнього розкладу й подальшої „віртуалізації" політичної боротьби,–а й усіх учасників згаданих семінарів, включно з самим п. Полохалом (недавнім працівником президентської адміністрації), теж зарахувати до мітичних „аґентів впливу", маніпульованих президентськими „штабами".

„Конспіраційна теорія" є неприйнятною не тому, що сценарії, передбачені нею, у принципі неможливі. Вона неприйнятна, бо передбачає фатальну приреченість; вона не дає й навіть не шукає відповіді на справді важливе питання: чому опозиційні структури такими піддатливими на грубі й загалом очевидні маніпуляції, чому допустили в свої ряди таку кількість провокаторів і чому, зрештою, з баранячим ентузіязмом повели своїх прибічників, свій електорат (навіть у політично свідомішій начебто Галичині) у заклечані тризубчиками й жовто-блакитними стрічечками ворота совєтської скотобойні?

Так довго, як національ-демократи гратимуть чужу гру за чужими правилами й дуритимуть себе ідеями „конструктивної опозиції", „обмеженої співпраці", „набуття досвіду у владних структурах" і навіть „поліпшення" олігархічної влади „зсередини", вони залишатимуться безнадійними політичними марґіналами, такою собі політичною „віртуальністю", на яку ще дев'ять років тому почав перетворюватися Рух після павличківсько-лук'яненківсько-чорновільського розколу і якою він остаточно став після костенківсько-удовенківської агонії.

Блиск і злиденність „партії влади"

Майже все найсуттєвіше, що говорилося на варшавському, київському і львівському семінарах, говорилося і раніше тими ж експертами–ще від 1992 року. Говорилося зокрема, що не можна розколювати Рух, не здобувши влади і не встановивши цілком нових, справді демократичних правил політичної, економічної та всякої іншої інституціялізованої поведінки. Говорилося, що не можна іти на владу, не маючи в ній не то, що контрольного, а й взагалі якогось визначеного пакету акцій–у вигляді коаліційних угод, спільних програм та інших чітко узгоджених і артикульованих домовленос-

тей.

Панівна політична кляса, тобто її найбільш прагматична, прониклива і динамічна частина, яка заініціювала „перестройку", щонайповнішою мірою скористалась її плодами–й під цим оглядом горбачовський проєкт можна вважати цілком успішним, незалежно від суб'єктивних намірів її простодушного автора. Номенклятура, по-перше, позбулась балясту давно вже мертвої й непотрібної більш для утримання влади ідеології. По-друге–позбулась баласту (догматиків, фанатиків, політичних автсайдерів) у власних рядах. По-третє–каналізувала антикомуністичну енерґію демократів-опозиціонерів саме на цих автсайдерах, представивши себе натомість і на внутрішньому, й на міжнародному ринку в новій опаковці „центристів", „прагматиків" і „поміркованих реформаторів" (на противагу „реформаторам-радикалам" справа та „імперсько-комуністичним реваншистам" зліва). Так було встановлено нові правила гри, створено нову віртуальну реальність, у якій досі борсаються здеморалізовані й здеґрадовані лідери колишньої демократичної опозиції, а з ними і їхній очманілий від номенклятурного „державотворення" електорат.

За суттю своєю цинічна і безпринципна „партія влади" мобілізує собі на підтримку націонал-демократів проти віртуальних комуністів (а не навпаки) зовсім не тому, що почуває симпатію до їхніх національних чи там, скажімо, демократичних ідей, і не тому, звісно, що націонал-демократичний електорат чисельніший від совєтсько-комуністичного. Просто „партія влади" має достатньо розсудливих і прагматичних політиків (зрештою, маючи гроші, може найняти собі найкращих), котрі усвідомлюють, що „союз" з демократами є значно кориснішим для внутрішньо- й, особливо, зовнішньополітичного іміджу, ніж відверте блокування з комуністами, а головне–демократи в ролі непримиренної опозиції можуть виявитися для владної олігархії незрівняно небезпечнішими, ніж історично приречені й марґінальні комуністи.

Ось чому уже вісім років зусилля „партії влади" спрямовуються, з одного боку, на руйнування демократичної опозиції, корумпування й кооптування одних її лідерів і компрометацію й марґіналізацію інших; а з другого боку–на всебічне плекання „лівої загрози", причому саме в радикально-реваншистських формах, а не поміркованo-реформістських.

Саме про перспективи лівого–соціялістичного й соціял-демократичного–руху (на правий уже, схоже, махнули рукою) йшлося на семінарі в Києво-Могилянській академії, організованому за під-

тримкою американського Інституту ім. Кеннана. Порівняно з учасниками варшавського семінару, автор вступної доповіді д-р Олексій Гарань виглядав неабияким оптимістом. Він принаймні визнавав, що в Україні є певні перспективи для реальної (а не лише, як досі, „віртуальної") багатопартійности, зокрема для появи справжньої соціял-демократії та для поступової еволюції морозівських соціялістів у европейський, „соцінтернівський" бік–і навіть вказував на певні обнадійливі тенденції.

Ці перспективи, однак,–заперечували опоненти,–зводяться нанівець ефективною протидією „партії влади", котра абсолютно не зацікавлена в розвитку справжньої багатопартійности, парляментаризму, місцевого самоврядування, незалежного судівництва, вільних мас-медій і, взагалі, у всебічній інституалізації демократії. В Україні фактично залишилась непорушною суто совєтська (а в істоті своїй–феодальна) система патерналістсько-васальних взаємин між суб'єктами і об'єктами влади. Воля верховного феодала та, відповідно, його намісників–у цілком конкретній формі „телефонного права"–є незрівнянно вагомішим арґументом, ніж усякі там конституції та інші закони, яких ніхто до пуття не знає, не дотримується, та й у які, зрештою, мало хто вірить (що, знову ж таки, підтверджують результати всіх соціологічних опитувань).

Усі ті зовнішні атрибути демократії, котрі український уряд лукаво демонструє своєму довірливому населенню і ще довірливішим західним „спостерігачам", є радше продовженням декоративних совєтських (у їхньому ліберальному пізньо-горбачовському варіянті), ніж відтворенням, хоч би й недосконалим, реальних західних. Різниця між ліберальним авторитаризмом і демократією може бути малою, часом непомітною, але завжди–принциповою: демократія виростає знизу, з волі й ініціятиви громадянського суспільства, лібералізм–дарується (і, відповідно, доказується) згори, як примха чи поступка авторитарної влади. Демократія не залежить від влади, від кланів, від конкретних осіб, і не буває „більшою" або „меншою"–вона просто є, або ж її немає. Натомість лібералізм залежить від безлічі чинників і обставин, а тому може бути більшим і меншим,–звідси походять такі химерні терміни, як „обмежена демократія", „часткові свободи"–об'єктивно вони означають, більш або менш, ліберальний характер постсовєтського авторитаризму.

Безумовно, політична лібералізація може і мусить бути передумовою розвитку громадянського суспільства, а відтак і багатопартійної демократії. Але, як показує міжнародний досвід, ще необхід-

нішою для цих (по суті, модернізаційних) процесів є лібералізаія економічна, тобто абсолютне урівноправнення й усамостійнення всіх без винятку суб'єктів господарчої діяльности. В постсовєтській Україні не було зроблено практично жодного кроку у цьому напрямку, навпаки–система пільг і протекцій, подвійних стандартів і різноманітних винятків, поділу економічних суб'єктів на „своїх" і „чужих", „ближніх" і „дальніх" набула абсолютно гротескних форм, втративши навіть ту мінімальну ефективність, яка забезпечувалася колись Держпляном, партійною ієрархією й вимогами протистояти „імперіялістичному оточенню".

Кожен український „бізнесмен" чітко знає, що його особистий добробут залежить від необхідних зв'язків куди більше, ніж ефективности виробництва, продажу, нових технологій, інвестицій тощо. Знайшовши потрібний зв'язок у коридорах влади і вміло за нього смикнувши, можна збагатитися куди швидше й відчутніше, ніж мозольно працюючи з року в рік на чорноземах, приладобудівних заводах і конструкторських бюро. Тож зрозуміло, що вся бізнесова наша „еліта" зайнята головним чином пошуками зв'язків.

Зрозуміло, що така до-модерна економічна система не має жодних перспектив у модерному світі, а проте вона штучно підтримується „партією влади" з двох причин. По-перше, тому що задовольняє поки що економічні потреби державної бюрократії та зв'язаної з нею олігархії. А по-друге, тому що забезпечує „партії влади" найсприятливіші умови для політичного домінування. Адже цілком очевидно, що за такої економічної політики в Україні навряд чи може найближчим часом з'явиться середня кляса, себто економічно незалежний від патерналістської держави громадянин, котрий, власне, і є творцем громадянського суспільства, а відтак і багатопартійної демократії.

Вихід з „віртуальної" дійсности

В до-модерній країні, де немає суспільства й політично свідомого громадянина, масова політична мобілізація може відбуватися лише на основі найпростіших „комунітарних" ідеологій, тобто тих ідеологій, які промовляють до і від імені найзагальніших „сакральних" спільнот–усіх релігійних одновірців, усіх „гнаних і голодних", себто соціяльно упосліджених, або ж усіх приналежних до однієї мови й культури, одного роду-племені. З цих трьох підставових „комунітарних" ідеологій лише дві останні мають в Україні певні шанси–що, власне, й підтверджується існуванням лише двох ідеологічно окреслених політичних сил, комуністичної та націоналістичної, які є радше рухами, аніж партіями в новочасному значенні

слова.

В Україні, внаслідок відомих обставин, ці два масові рухи є непримиренними антагоністами. А тим часом саме від можливости порозуміння і взаємодії між ними великою мірою залежить можливість змінити коли-небудь, хоч б у віддаленому майбутньому, авторитарно-олігархічний устрій, що міцно і, схоже, надовго утвердився в останні роки в постсовєтській Україні. Для цього українським націонал-демократам доведеться позбутися своєї задавненої алергії до слова соціялізм і зайняти аґресивну позицію щодо східноукраїнського „яничара" з його совєтсько-ковбасною ностальгією. Але й „лівим" доведеться відмовитися принаймні від однієї речі, абсолютно неприйнятної для українських „правих": зітхань за „Союзом" і закликів знову що-небудь таке промосковське відновити.

Навряд чи сьогодні „праві" і „ліві" здатні на такі поступки, і навряд чи їхні вбогі морально й інтелектуально лідери здатні збагнути потребу абсолютно нової тактики, а головне–зважитися на її здійснення, всупереч власним дріб'язковим амбіціям і владним, зовсім не дріб'язковим, спокусам та погрозам. Може, й українські нащдеки засвоять коли-небудь елементарне правило–не грати ні в які ігри з наперсточниками.

Україна–XXI: можливі сценарії

Львівський семінар виявився найоптимістичнішим–дарма що вступна доповідь д-ра Сергія Грабовського виглядала не надто втішною. Стосувалася вона вже відомого, озвученого ним раніше в кількох статтях, трьохчленного поділу українського суспільства на „українців", „совків" і „креолів" та політичних наслідків такого культурно-антропологічного поділу. Обговорення можливих сценаріїв подальшого розвитку спонукало, однак, дискутантів до різних, зокрема й оптимістичних прогнозів–зокрема у контексті призначення нового прем'єр-міністра та цілого ряду реформаторських ініціятив новообраного президента.

У найзагальніших рисах поміркований-оптимістичні прогнози ґрунтуються на трьох припущеннях. По-перше, що громадянське суспільство в Україні хоч і слабке, але не настільки, щоб владна олігархія могла його цілком одержавити або зіґнорувати, особливо в умовах залежности уряду від іноземних кредитів та міжнародної громадянської думки. По-друге, на відміну від Росії, Ніґерії, Лівії, Венесуели, сировинні ресурси України обмежені, внутрішні кредити, себто заощадження громадян,–розкрадені ще давніше, зовнішні–минулої каденції, отож подальший занепад виробничих галузей

неминуче спричинить загострення міжкланової боротьби за обмежені ресурси і, скоріш за все, дасть шанс „проґресивнішим" олігархам, пов'язаним з виробництвом, проти „консервативніших", пов'язаних з експортом і ре-експортом сировини, електроенерґії тощо.

Жоден експерт–ні на варшавському, ні на київському, ні на львівському семінарі–не навів переконливих арґументів, що цей сценарій є менш імовірний від помірковано-оптимістичного. Скоріш навпаки, усі прямо чи опосередковано мусили визнати, що період відносної лібералізації авторитарних режимів на постсовєтському просторі наблизився до кінця і всі вони виразно вступили в добу реставрації. В Україні той перший період, зумовлений розпадом центральної влади й відносним усамостійненням її реґіональних, галузевих та кланових осколків, тривав приблизно до 1997 року, коли злет Павла Лазаренка наочно показав держапаратові, яку загрозу таїть у собі неконтрольоване накопичення фінансових, владних та інформаційних ресурсів одним із кланів.

Авторитаризм із людським обличчям

Вигнання Лазаренка з номенклаурного „раю" до каліфорнійського „чистилища" (але, зазначимо, не до тюремного „пекла"; з „чистилища", як показує досвід Звяглівського та Рабіновича, можна повернутися) ознаменувало встановлення цілком нових правил гри в українському політикумі: остаточне перенесення реальної політики з публічної сфери у тіньову, а з часом до авторитаризму.

Авторитаризм такого типу ніколи не буде занадто жорстоким і кровожерним; він нікого не знищуватиме й не переслідуватиме задля „чистої ідеї" (бо, зрештою, ніяких ідей не має й не потребує), не шмагатиме батогами, де можна обійтись пряниками, і не фальсифікуватиме виборів задля помпезних 99 відсотків, якщо для скромної перемоги вистачить і п'ятдесяти двох. Перш ніж влаштувати конозистому лідеру опозиції автокатастрофу, йому запропонують якийнебудь орден, або медаль, або посаду амбасадора в симпатичній середземноморській країні; перш ніж закрити „неправильно зареєстрований" телеканал чи „схильну до дешевої сенсаційности" газету, їм делікатно пояснять важливість дотримання санітарних, протипожежних, орендних, фінансово-податкових та інших норм, а найневгамовнішим порадять більше відпочивати, аби не доводити себе до нервових зривів, депресій і, врешті, самогубств, чомусь особливо поширених серед українських журналістів.

Постсовєтські режими застосовуватимуть насильно лише тією мірою, якою воно їм потрібне для утримання влади. Не більше, але й не менше. Якщо для перемоги на виборах з усіма демократич-

ними атрибутами (багатопартійність! міжнародні спостерігачі! нумеровані бюлетені! кандидати з альтернативними програмами!..) досить самої лише монополії на телепропаґанду,–чудово! Але якщо для цього треба ще й кинути бомбу в одного кандидата від імені іншого, або знайти в одного мішок героїни, а в другого ящик зброї,–це теж буде без зайвих вагань зроблено. І навіть багатоквартирний будинок із власними громадянами буде підірвано, якщо це тільки буде потрібно для „добра справи". Скажімо, для маленької переможної війни з терористами де-небудь у віддалених джунґлях. Що може бути краще для image-making, ніж маленька переможна війна? Що може бути сприятливіше для public relations, ніж боротьба з підступними і всюдисущими ворогами? І хай собі ті недоумкуваті спостерігачі бубнять щось про численні порушення в ході виборчої кампанії. Головне, щоб ці бевзі в своїх реляціях записали: „Але самі вибори пройшли цілком демократично, без істотних порушень".

Півстоліття тому один такий західний мудрагель вигукнув крилату й досі актуальну фразу: „Якщо всі ті звірства, котрі приписують Сталіну,–правда, то чому совєтський народ його досі не переобрав?"

А все ж, навіть за найгіршого сценарію, цілковитої реставрації вже не буде. Ніхто не кидатиме зайвих бомб і не підриватиме зайвих будинків. Саме це я й мав на увазі вісім років тому, коли писав статтю під назвою „Авторитаризм із людським обличчям". Ліберальна редакція, щоб пом'якшити враження від авторової дивакуватости, додала до статті знак запитання. Сьогодні я б уже й сам поставив цей знак, тільки вже не до „авторитаризму", а до його „людського обличчя".

Втім, як щиро-український оптиміст, я вірю, що справи в Україні йтимуть погано, але не найгірше. Як-не-як, у другому турі президентських виборів проти обох кандидатів проголосувало три відсотки виборців. А в Києві–дев'ять. Це, власне, і є те ядро майбутнього громадянського суспільства і майбутньої української нації, які, можливо, колись, через багато років, постануть на наших малоросійсько-совєтських теренах.

Київ, 30 грудня, 1999

Якщо ми хочемо, щоб нас поважали інші, мусимо навчитися поважати самі себе.

Павло Загребельний–письменник

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ
Київ

УКРАЇНА НА ПОРОЗІ ПЕРЕМІН

Людина завжди–і за будь-якої ситуації–прагне мати надію. Без надії саме її існування втрачає найменший сенс, а тому й вижити стає неймовірно важко.

За роки нашої незалежности наставали такі моменти, коли наші надії ставали не такими впевненими й виразними. Адже Україні ніяк не щастить на справді українську владу. Так багато відверто вчорашніх, демонстративно антиукраїнських людей на всіх щаблях адміністративної ієрархії в державі, про яку мріяли, за яку боролися найкращі сини нашого народу. Влада не раз дивувала нас цинічністю, брутальністю, дурістю й цілковитою неповагою до народу, змушуючи його вести принизливу боротьбу за елементарне виживання. На цьому заробляють дивіденди комуністи й напівкомуністи, що пойменовують себе соціялістами, звинувачуючи в усіх можливих і неможливих економічних негараздах незалежність. І, треба сказати, що дехто навіть вірить їм, бо в нас є чимало людей, яких життя нічого не навчило, не розкрило їм очей, щоб вони могли бачити все довкола себе у справжньому світлі. Це переважно люди старшого покоління, які здебільшого втратили можливість бачити життя в перспективі завтрашнього дня й настороженo сприймають усе нове. Добре, що вони в меншості, а тому й не могли під час недавніх президентських виборів привести лідера комуністів Петра Симоненка. Отже, переважна більшість української людности вірить в Україну, сповідує національні цінності, а тому сприяє наведення ладу в рідному домі.

Знаменно, що кінець року подарував нам надію на те, що в Україні починає формуватися українська влада. Якщо раніше призначення більшости високих посадових осіб дивували нас тим, що, як правило, чужіших до української справи осіб просто важко було знайти, то вже нині у владних структурах почали один за одним з'являтися люди, які мають українську душу й проти яких ми не можемо мати особистих заперечень. Таким, наприклад, було призначення секретарем Ради національної безпеки та оборони Євгена Марчука чи затвердження на посту прем'єр-міністра України Віктора Ющенка. І, очевидно, найнерозумнішим було б стояти сьогодні в опозиції до влади, звинувачуючи її в тому, що вона все ще не та-

ка, якою нам хотілося б її бачити. Ми повинні співпрацювати з владою, допомагаючи їй і націлюючи її на справді важливі для України рішення та діяння. Маємо розуміти, що завтра або післязавтра на таку владу розпочнуть атаки комуно-соціялісти, які не хочуть незалежности України і метою своїх зусиль бачать відновлення Совєтського Союзу. Маємо також розуміти, що цій владі потрібна наша підтримка у стосунках із владою Росії, яка представляє суспільство, охоплене нездоровими тенденціями (найперше свідчення того–широка підтримка в Росії чеченської бойні). Росія вже почала торговельну війну проти України. Вона прагне за будь-яку ціну приєднати нас до свого союзу з Білоруссю. Нам ще доведеться напружити всі зусилля, аби вистояти під цим нещадним тиском. Ми не можемо розхитувати нашу молоду державу зсередини.

Ясна річ, ніхто не каже про те, що ми в усьому й завжди будемо погоджуватися з геть усіма рішеннями й діяннями президента й уряду. Ми повинні підтримувати їх у всіх тих зусиллях, які спрямовані на реальну розбудову держави, на активне в ній національне будівництво. Якщо ж президент або уряд чинитимуть щось усупереч українській ідеї, тоді ми протестуватимемо. Гадаю, що в нас вистачить глузду, аби правильно прочитати зміст тих чи тих рішень і вчинків партії влади, щоб діяти справді адекватно до обстановки.

Нам необхідно якнайглибше усвідомити: ніхто не прийде будувати українцям добре життя; зате дуже багато сил у світі прагнутимуть зробити нам якнайгірше. Отож, усе наше майбутнє: успіх або неуспіх, перемога чи поразка–це залежить головним чином від нас. І особисте, і загальне–будь-який масштаб вимагатиме нашої волі й енерґії.

І якщо ми хочемо добре собі, своїм дітям, своїй молодій державі, то робімо все можливе задля цього. Адже є сотні, здавалося б, зовсім невеликих справ: купуймо тільки українські товари, щоб підтримувати свого виробника (це шлях економічного піднесення), не заходьмо в крайнощі партійного егоїзму (те, що нині відбувається в національно-демократичному таборі,–бурхливе його виявлення), допомагаймо українським газетам, утверджуймо українську мову (не можна бути українцем без української мови, оскільки ніхто не вважатиме його повноцінним; повноцінні лише ті нації, які поважають у собі свою мову!).

Україна в особі всіх тих, хто не просто визнає себе українцями, а й прагне бачити її економічно повноцінною та українізованою, давно чекала таких кадрових призначень і приблизно такого розвитку подій, який розпочався після завершення президентських ви-

борів. Власне, за цей короткий час маємо таких новин більше, аніж за всі роки нашої незалежности. Події ж у Верховній Раді (створення нормальної конструктивної більшости, переобрання червоних спікера О. Ткаченка й першого віце-спікера А. Мартинюка, неминуча заміна голів комітетів ВР і комісій)–логічне продовження цього процесу.

Перші дискусії навколо бюджету на 2000 рік показали серйозність намірів нового уряду, в якому нам так хочеться побачити (нарешті вже!) команду реформаторів. У посланні Президента „Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціяльної політики", з яким він звернувся до Верховної Ради, засвідчує якісно нові пріоритети в сфері економічної стратегії і тактики, особливі акценти поставлено на проблемах економічної безпеки, що, як відомо, є воднораз проблемами безпеки політичної. Рішучість Президента і його команди бачимо в жорсткій постановці питання про референдум 16 квітня ц. р., який може припинити повноваження нинішнього складу Верховної Ради (хоча парлямент може стати „слухняним", яким, власне, він вже на очах стає) і зберегти себе до строку, визначеного Конституцією.

Так, є всі підстави сподіватися, що Україна стала на порозі багатообіцяючих змін. На жаль, зініціювали їх не національ-демократи, а сама „партія влади". Націонал-демократам лише запропоновано місця в урядових структурах, закликано їх узяти активну участь у творенні повноцінної наіональної (є підстави сподіватися і на це!) держави.

Чи перейmуться вони усвідомленням своєї місії чи обов'язку? І чи припинять нарешті ту перманентну громадянську війну між собою, що почалася відразу після референдуму 1 грудня 1991 року?

Адже Україна–і сьогоднішня, і завтрашня значною мірою залежить від суми колективних зусиль–зусиль кожного.

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

У статті Ігоря Федика „Вісті з дивізійного музею", що появилася в ч. 4, 1999 року, надруковано: „...Не забувають за дивізійний музей і побратими з Вінніпеґу, автор цих радків вдячний... Михайлові Рембарському... має бути МИХАЙЛОВІ ҐЕМБАРСЬКОМУ.

За помилку перепрошуємо.

Редакція

ІМІҐРАЦІЯ ДО КАНАДИ В 2000 РОЦІ

(Канадська сцена) Іміґраційні пляни на 2000 рік зберігатимуть балянс між економічними і сімейними елементами, даючи першенство з'єднанні сімей. Міністерство Іміґрації заплянувало допустити 200.000 до 225.000, це включає 177.900 до 195.700 іміґрантів і 22.100 до 29.300 біженців.

Єднання сімей надалі лишається інтеґральною частиною іміґраційної політики Канади. Під сімейну категорію попадають чоловіки й дружини, наречені, діти нижче 19 років, під опікою і батьки й дідусі і бабусі. В цім компоненті першенство надається з'єднанню чоловіків і дружин та дітей спонсорованих членами родини, які живуть в Канаді.

Передбачено, що прибуде 42.000 до 45.000 чоловіків, дружин, наречених і дітей і 15.000 до 16.000 батьків, дідусів і бабусь.

Економічних іміґрантів вибирається на базі їхньої спроможности зробити вклад в економічний та суспільний добробут Канади. В пляні є 116.900 до 130.700 іміґрантів, в цьому числі 100.500 до 113.300 кваліфікованих працівників, 15.000 до 16.000 бізнесових іміґрантів, в тому числі і антрепренерів, інвесторів і самозатруднених.

Міністерство Громадянства та Іміґрації зобов'язалося допустити 22.100 до 29.300 біженців: за допомогою уряду–7.300, приватно спонсорованих–2.800 до 4.000, біженців, що вже прибули в Канаду–10.000 до 15.000 й утриманців, які поза Канадою–2.000 до 3.000.

Канада приймає щораз більше число кваліфікованих тимчасових робітників, на яких існує запотребування в Канаді. Дозвіл на працю також дається тимчасовим чужинецьким працівникам під умовами торговельних угод або, щоб забезпечити обопільні можливості для канадців, які працюють за границею.

НАЙКРАЩІ ВІТАМІНИ–НАТУРАЛЬНІ

Маркус Ван Стін

(Канадська сцена).Найкращий шлях запобігти зимовим захворюванням–це дотримуватися поживного харчування. Важливою частиною цього режиму є вітаміни, але купувати вітаміни в аптеках–це не найкращий шлях. Наші потреби у вітамінах ми повинні поповнювати щодня. Однак ми потребуємо дуже малу кількість їх. Наприклад, вітаміну С треба лише 30-40 мґ. Одна мисочка броколі забезпечує 103 мґ вітаміну С. Миска шинкованої капусти дає 42 мґ. Продукти, що містять необхідні вітаміни, є у крамницях по доступних цінах. Їх треба зберігати в прохолодному, сухому місці, ретельно готувати, але багато овочів можна вживати сирими. Різного роду гарбузи дуже багаті на вітамін А. Хліб грубого помолу і різні „сіріяли" містять вітамін В.

Роман ПАНКЕВИЧ

УСІ ПРОТИ УСІХ
АБО ЩЕ РАЗ ПРО ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ

Процес національного відродження, який бурхливо розпочався в Україні у 1988 році, одержав багато вікопомних здобутків: це ланцюг єднання захід–схід у січні 1990 року, вибори у березні 1990 року, коли у ВР була створена Народна Рада кількістю 150 депутатів, яка поставила собі мету–проголошення незалежности України, проголошення суверенітету України 16 липня 1990 року і, як апотеоза процесу національного відродження–проголошення незалежности України 24 серпня 1991 року і референдум 1 грудня 1999 року, коли за незалежність проголосувало понад 92% її громадян.

В ці буремні часи не лунали на кожному кроці і на кожному перехресті заклили до єднання українців. Адже тоді само собою було зрозуміло, що без такого єднання, без спільних зусиль не було б можливим проголошення самостійности України.

Вже у 1992 році появилися перші тривожні симптоми роз'єднання українських патріотичних сил, взаємні звинувачення, неприязнь, поборювання, а згодом і відкрита ворожнеча. Це привело до того, що нац-дем сили почали терпіти щораз-то більші поразки, які можна проілюструвати загально відомими фактами та цифрами:

Парламентські вибори:

1990 рік–великий успіх нац-дем сил, створення Народної Ради

1944 рік–протистояння Народного Руху України (НРУ), центристів і радикалів НРУ здобуває 9 млн. голосів, Конґрес Українських Націоналістів (КУН) проводить 14 депутатів

1998 рік–протистояння НРУ і Національного фронту, який не набрав необхідних 4% голосів. НРУ здобуває вже лише 2,5 млн. голосів, КУН проводить лише 3 кандидатів

Президентські вибори:

1991 рік–В. Чорновіл набирає біля 25% голосів і займає 2 місце

1994 рік–нац-дем сили не виставляють свого кандидата

1999 рік–два кандидати від НРУ набирають разом 3,39%–890 тисяч голосів

Підсумок: від 1992 року національно-демократичні (нац-дем) сили

терплять щораз-то більші поразки, що ілюструє кількість голосів поданих за найбільшу нац-дем партію НРУ, від 9 млн. у 1994 році до 890 тисяч у 1999 році.

Після кожної чергової поразки усі лідери нац-дем сил в один голос заявляють: годі, нам треба об'єднатися і спільними зусиллями здобувати перемогу. Але як тільки приходять чергові вибори, протистояння ще більш поширюється, а поразки щораз-то більші. Якусь вже паталогічну, неприродну нездатність нац-дем сил до спільних дій найкраще характеризують президентські вибори 1999 року.

Відразу після катастрофічної поразки на виборах до ВР у 1998 р. усі лідери нац-дем сил в один голос заявили: на президентські вибори у 1999 році прийдемо з одним, спільним претендентом, кандидатура якого буде узгоджена в результаті переговорів та консультацій між усіма нац-дем силами. Але минав час, а про які-небудь переговори чи узгодження не було й чути. Більш того, почалося висування від багатьох нац-дем партій. Всі вони заявили, що є антикомуністами, отже, державниками. Що ж відрізняло їх один від одного? Що ж примушувало їх, більшість з них маловідомих, йти на вибори навіть без найменшого шансу на успіх, крім особистих амбіцій. Крім Є. Марчука, Ю. Костенка та Г. Удовенка, кожен з них не набрав навіть 1% голосів. В нормальних країнах їхня політична кар'єра на цьому закінчилася б. Але в державі політичного абсурду вони й далі гордо походжають по ВР і заявляють про свій безумовний успіх на наступних виборах.

Відомий молодий і прагматичний політик А. Матвієнко, який вийшов з партії влади Н-ДП і заснував об'єднання „Відкрита політика", весь час наголошував, що буде ініціювати конґрес нац-дем сил з метою висунення єдиного кандидата. Заповіджений у травні конґрес, через незацікавленість нац-дем сил у його участі, не відбувся взагалі, а конґреси у серпні та жовтні, які зіґнорували більшість кандидатів, не дали результату й кожен з кандидатів пішов на вибори окремо.

Найбільша нац-дем партія України НРУ під керівництвом Г. Удовенка всю свою виборчу кампанію спрямувала не на підтримку свого кандидата, а на дескредитацію Є. Марчука–єдиної на їх погляд, загрози для держави. Масовим тиражем поширювалися статті в газетах та листівки, в яких очорнювався Є. Марчука. Усі віча та збори, організовані удовенківцями проводилися під гаслом: „Ні каґебістському реваншу". Дійшло до того, що два поважні та шановані діячі НРУ, народні депутати М. Косів та Я. Кендзьор, напередодні

виборів опублікували статті та випустили листівки, в яких стверджували, що Ю. Шухевич ще у 1959 році підписав заяву про співпрацю з КҐБ. Абсурдність такого твердження очевидна, хоча б з того, що Ю. Шухевич після 1959 року ще більше 20 років томився в совєтських концтаборах, де втратив зір і в Україну повернувся лише у 1989 році. Хіба такою могла б бути доля „аґента" КҐБ? Обурена громадськість справедливо ставить питання: невже тому, що Ю. Шухевич підтримував Є. Марчука, треба було звести на нього такий несусвітній наклеп, так облити брудом? На захист Ю. Шухевича піднялася широка громадськість. У відповідь на твердження М. Косіва і Я. Кендзьора появилися заяви про те, що самі вони мали широкі контакти з КҐБ і на це є відповідні документи. Схоже справа набирає широкого резонансу. То чим, як не українським самоїдством можна пояснити писанину згаданих панів. За таку безпардонну акцію проти Є. Марчука та Ю. Шухевича НРУ поплатилася сповна: на Львівщині, Тернопільщині та Івано-Франківщині, які справедливо вважаються базою для діяльності НРУ, він зазнав нищівної поразки: за Г. Удовенка проголосувало всього 7.4%, а за Є. Марчука 52,8%. Може аж тепер керівники НРУ призадумаються над своїми діями, які нічого спільного з проголошуваними гаслами не мають.

Розкол в НРУ боляче сприйняла патріотична громадськість України. На НРУ, як базу для об'єднання нац-дем сил, покладалися великі надії. Після трагічної загибелі голови НРУ В. Чорновола появилася надія на об'єднання НРУ, але на президентські вибори оба відламами Руху пішли окремо. Після виборів стало очевидним, що Рух, очолюваний Ю. Костенком, має більший авторитет, як Рух, очолюваний Г. Удовенком. Але удовенківці і дальше продовжують звинувачувати костенківців у зраді Руху, і для об'єднання висувають заздалегідь неприйнятні для другої сторони умови.

Варто звернути увагу на передвиборне звернення Є. Марчука до українського народу, в якому він звертає увагу на неґативні явища в суспільстві:

• відсутність єдности в народі
• розбрат серед лідерів
• суспільство розколоте
• нац-дем сили дезорганізовані

З такими твердженнями досвідченого політика важко не погодитися. Про яке об'єднання чи спільні дії нац-дем сил може йти мова, коли на майже 90* зареєстрованих партій в державі діє до 30 та-

ких, що вважають себе державницькими і серед них: рухівських–2 партії, республіканських–3, християнсько-демократичних–не менше 3, соціял-демократичних–не менше 4, демократичних–не менше 3, оунівських–не менше 4, КУН та інші, дрібніші. Усі ці партії, не кажучи вже про однакові за назвою, мають по суті індентичні програми та мету: розбудову та закріплення української держави. Виникає закономірне питання: навіщо ж їх аж стільки, чим відрізняються вони одна від одної? Більше того, останнім часом вже підчас президентської кампанії, як гриби після дощу, з'явилися нові партії: „Відкрита політика" на чолі з А. Матвієнком, „Єдність", яку очолює І. Білас, „Центр" на чолі зі старим українофобом В. Гриньовим. Нарешті „розродилася" „Українська газета", яка вже майже три роки закликає створити якусь єдину патріотичну партію, в яку мала б записатися більшість українців. Головна перешкода була у відсутності лідера.

Це мав би бути, на думку газети, по черзі і А. Матвієнко, і І. Білас, і Г. Удовенко, але усі вони пішли у „свої" партії. Нарешті провели установчий збір партії, яку по різному називають, чи то „Єдина українська партія" чи то „Партія української єдности", чи то „Українська національна партія". Визначилися і з головою, яким став колишній начальник Генерального штабу ЗСУ А. Лопата. В засновники партії потрапило багато відомих в Україні осіб і діячів, які вже були членами багатьох інших партій. Мимоволі, в голову приходить думка про те, що нові партії створюються з єдиною метою, аби ще ті діячі, які не мають високих посад у інших партіях, одержали титули голів, заступників, секретарів, членів президій, політрад тощо. Але яка користь від того українському політикуму і так перенасиченому по суті одинаковими партіями? Очевидно, що ніяка, і ці партії будуть приречені на таке саме нездарне животіння, як і усі інші.

Президентська компанія в Україні продемонструвала не тільки роз'єднаність, а часто й ворожнечу у нац-дем таборі. До цього причетні в першу чергу лідери партій, які і дальше змагаються за булаву та титули „істинних патріотів", переконуючи громадськість, що лише він чи вона заслуговують бути провідником українського народу. Вже давно усім зрозуміло, що з такими лідерами порозуміння між нац-дем силами є неможливе. Ці лідери повинні були вже давно відійти від керівництва, перейти на почесні становища і уступити дорогу молодим політикам, прагматикам, які не „зашорені" віджилими ідеологічними догмами, з сучасним баченням світу. І чим швидше наступить така зміна, тим краще для України.

Виборча компанія до ВР у 1998 році і президентська у 1999 році у нац-дем таборі пройшли під гаслом „Усі проти усіх". Поділи, непорозуміння та ворожнеча мали місце не тільки між окремими партіями та громадськими організаціями, але й всередині них. Багато колишніх друзів та соратників, по спільній боротьбі 1988-1992 років, поділилися та пересварилися між собою. Усе вказує на те, що ті неґативні явища не зникнуть після закінчення виборів, але й продовжаться після них на невизначений час. Така ситуація завдає, без перебільшення, смертельного удару по усім спробам згуртуватися, об'єднатися для виведення держави з кризи. Потуг для такого порозуміння в самій Україні недостатньо. До цього процесу обов'язково повинна підключитися і наша патріотична діспора, знеохочена та розчарована ситуацією в Україні та в нац-дем таборі зокрема. Діяспора повинна рішуче вимагати покінчити з гетьманством та отаманством в Україні, не приймати в себе тих лідерів, які безпосередньо причетні до розбрату, не надавати їм ніякої допомоги, і підтримувати лише тих, хто щиро і безкорисливо сприяє гуртуванню нац-дем сил. В цьому вбачається основна допомога діяспори Україні в царині громадсько-політичної діяльности.

Президентські вибори у 1999 році не були „нашим святом". Нац-дем сили не спромоглися за 9 років існування незалежної держави висунути хоч 1-2 молодих, харизматичних політиків, які, стартувавши у 1999 році, показали себе Україні і її громадянам з перспективою здобути перемогу у 2003 році. На це нац-дем сили не спромоглися.

Вибори 1999 року продемонстрували, що спільні дії та згуртованість для досягнення високої мети–розбудови та закріплення незалежної української держави залишаються нереальні.

Але був у виборах 1999 року один дуже вагомий та позитивний результат. На президентських виборах 1994 року Західна Україна підтримала Л. Кравчука, який виступив як державник. У 1994 році, коли після 1 туру виборів червона загроза стала реальністю, усі патріотичні сили в Україні звернулися до галичан з закликом прийти і підтримати Л. Кучму, і таким чином перегородити шлях комуністам. І Ґаличина відгукнулася. На 2 тур прийшло понад 88% виборців, з яких понад 91% проголосувало за Л. Кучму. Отже, можуть галичани, навіть перебуваючи у різних партіях, гуртуватися і діяти спільно для досягнення високої мети, навіть всупереч позиції окремих лідерів, які закликали не брати участи в 2 турі, мовляв, нема з кого вибирати. То чому ж і дальше не підтримувати усіма силами таке єднання і показати приклад патріотичним силам усієї Украї-

ни? Справа, як і завжди, за лідерами, чи зрозуміють вони своє високе покликання, чи знову зведуть нанівець усі зусилля народу.

Тверезо оцінюючи усі прорахунки та невдачі нац-дем сил за 9 років незалежности, необхідно зробити єдиний вагомий висновок: не за горами вибори до ВР 2002 року. Якщо нац-дем силам вдастся виграти ці вибори або хоч домогтися обрання державницького парляменту–ситуація в Україні зміниться накраще. Це буде чи не останній шанс нац-дем сил побудувати національну українську державу.

* Партія Рух (Український Народний Рух, під проводом Юрія Костенка) отримала 5-го січня 2000 року від Міністерства Юстиції свідоцтво про реєстрацію (ч. 1301). Це 89-а партія зареєстрована в Україні. (УНІАР).

ВИБІР БЕЗ ВИБОРУ

Ще дещо про кандидатів і результати виборів.

Основними опонентами діючого президента були ліві сили на чолі з головою КПУ П. Симоненком, який йшов на вибори з метою ліквідувати посаду президента в Україні як непотрібну. Інші кандидати шукали підтримки політичних партій та громадських організацій. Після зняття своєї кандидатури І. Біласом залишилося 15 претендентів. Хто вони, з якою метою йшли на вибори і хто їх підтримував?

Діючий Президент Л. Кучма йшов на вибори, щоб „довершити те, що розпочав" і „закінчити реформи". Більшість громадян України досі так і не знає, що ж „розпочав" Л. Кучма. Л. Кучму підтримувало об'єднання „Злагода" на чолі з партіями влади НДП та СДПУ(о) а також десятки інших партій та організацій, які у громадсько-політичному житті України не відіграють помітної ролі.

Лідер найбільшої в Україні КПУ П. Симоненко, крім ліквідації інституту президента, наголошував на необхідності заміни кляново-олігархічного режиму, який довів Україну до межі катастрофи.

О. Мороз–голова Соціялістичної партії України, який вважався одним з найбільш реальних претендентів, також наголошував на необхідності усунення від влади діючого режиму і відновлення соціялістичних методів господарювання.

Перша „леді" українського політикуму Н. Вітренко проголошувала ультраліві кличі і також вимагала ліквідації продажного режиму. Усім було зрозуміло, що вона, за задумом стратегів президентської кампанії з вулиці Банківської–резиденції президента,

мала основне завдання–не допустити єдности в лівому таборі.

Голова ВР О. Ткаченко від самого початку своєї виборчої кампанії наголошував на зміні продажного режиму, висував себе як єдиного кандидата лівих сил і запевняв усіх у своїй перемозі.

Усі ліві кандидати наголошували на необхідності союзу з Росією та Білорусією, відмови від співпраці з заходом і в першу чергу з НАТО.

Є. Марчук спирався передовсім на підтримку правих сил і в першу чергу на Західній Україні. Він також стверджував необхідність заміни теперішньої влади, яка довела державу до кризового стану а також підкреслював европейський вибір України.

Кандидатами поділеного НРУ були Ю. Костенко та Г. Удовенко. Перший вів кампанію помірковано наголошуючи, що нац-дем. сили повинні узгодити між собою і висунути єдиного кандидата, який буде мати шанс на перемогу. Г. Удовенко, який за один день став і членом НРУ і його головою, самовпевнено заявляв, що безперечно здобуде перемогу на виборах. Незабаром з'ясувалося, що основне завдання Г. Удовенка, поставлене стратегами з Банківської–забрати голоси у Є. Марчука.

Інших кандидатів інакше як олімпійцями не назовеш–їхня мета не перемогти, а взяти участь у виборах. До речі, для реєстрації кандидатом кожен з них мусів зібрати 1 мільйон підписів на свою підтримку. В результаті 1 туру оті 8 „олімпійців" зібрали разом 800 тисяч голосів. Коментар тут зайвий як і те, як збиралися підписи на підтримку кандидата.

До літа 1999 року кампанія протікала більш-менш спокійно. Сенсація вибухнула 24 серпня в день відзначення 8 річниці незалежности України, коли Є. Марчук, О. Мороз, О. Ткаченко, В. Олійник підписали в Каневі угоду про співпрацю і створили так звану „канівську чвірку". Входження Є. Марчука у „чвірку" викликало шок у правих радикалів, які запитували себе, що спільного у Є. Марчука, нібито державника, з лівими антидержавниками О. Морозом та Є. Ткаченком. Згодом, під впливом вмілої пропаґанди, шок перетворився на евфорію–прибічники Є. Марчука переконували усіх, що він буде єдиним кандидатом від „чвірки" і без сумніву здобуде посаду президента. Ролі в чвірці мали розприділитися наступним чином: Є. Марчук–президент, О. Ткаченко–прем'єр, О. Мороз–голова ВР. Канівська чвірка декілька разів відкладала повідомлення про єдиного кандидата. Нарешті, за тиждень до виборів, в ніч з 25 на 26 жовтня, було повідомлено про те, що Є. Марчук буде

єдиним кандидатом від чвірки, а усі інші знімуть свої кандидатури на його користь. Це викликало великий ентузіязм у правому таборі, але він тривав лише декілька годин. О 13 годині цього ж дня О. Мороз повідомив, що він йде на вибори самостійно. Отже чвірка перетворилася на формулу 3+1 (Мороз).

Президентська кампанія 1999 року проходила з безпрецендентними порушеннями „Закону про вибори президента". Цей Закон передбачає одинаковий доступ усіх кандидатів до засобів масової інформації, в тому числі і до електронних. Але на екранах телевізорів з ранку до ночі було видно лише діючого Президента Л. Кучму, який подорожував по Україні, брав участь у всіляких зборах, нагороджував, відкривав об'єкти, плескав на концертах і т. п. Інших кандидатів особливо після припинення трансляцій засідань ВР не було видно на екранах телевізорів, а якщо вони і десь мелькнули, то лише під супровід неґативного коментаря.

Варто звернути увагу на безкритичне ставлення політиків до загально відомих фактів. Адже кожному, хто цікавиться політикою, відомо, О. Мороз та О. Ткаченко це переконані комуністи, які вже ніколи не поміняють своїх поглядів, які заперечують європейський вибір України, не признають затверджену державну символіку. А відносно О. Мороза, який став нібито державником, то варто нагадати, що він весь час категорично заперечує визнання національно-визвольної боротьби 1920-1960 років. Тим не менше, на пресконференції штабу Є. Марчука у Львові у вівторок, 26 жовтня, на питання журналістів, що спільного у Є. Марчука з лівими учасниками канської чвірки, присутні Слава Стецько і Юрій Шухевич переконували журналістів, що ні О. Мороз ні О. Ткачено не є вже тепер такими лівими, як колись, що в них проснулися українські гени і вони стали державниками. Вже на другий день журналісти добре насміялися над тими запевненнями. Адже в час пресконференції вже було відомо в Києві, що О. Ткаченко знімає свою кандидатуру на користь П. Симоненка і закликає голосувати за нього. Ось так проснулися українські гени в О. Ткаченка.

В цій ситуації свідомим громадянам України практично не залишилося вибору: про підтримку П. Симоненка не могло бути й мови, а не йти голосувати за Л. Кучму–значить підтримати комуністів. Враховуючи, до якої руїни привів Україну Л. Кучма та його оточення, це був фактично вибір без вибору.

Ще 27 жовтня у Львові прихильники Є. Марчука влаштували велике віче, на якому нещадно громили Л. Кучму і закликали голосувати за Є. Марчука. А вже через два тижні ті ж самі промовці за-

кликали голосувати за Л. Кучму. До них приєдналися представники Руху і практично усіх нац-дем сил. Настільки реальною виявилася червона загроза для України. З іншого боку, це було реальне єднання усіх нац-дем сил, про яке так давно мріють патріоти України.

Прикро було спостерігати у Львові за виборцями, які йшли на голосування 14 листопада. Виборці йшли без усякого зацікавлення, не кажучи вже про хоч яке задоволення. Усім було очевидно, що треба проголосувати за Л. Кучму, щоб не допустити червоного реваншу. Але кожен був свідомий цього, що 5 років перебування Л. Кучми на посаді Президента привели державу до повної економічної руїни, а більшістю її громадян опинилися за межою бідности й ведуть жалюгідне животіння.

Після парляментських та президентських виборів в Росії стало відомим, що навколо Москви утворився так званий червоний пояс з областей, в яких перемогли комуністи. Розглядаючи виборчу карту України, можна спостерігати, що в Україні створилася суцільна червона стіна від Чернігівської области на півночі до Криму на півдні, де переміг П. Симоненко. Ця стіна відгороджує Сумську, Харківську, Донецьку та Дніпропетровську області, які проголосували за Л. Кучму, від тих західно-українських областей, де державницькі традиції не підлягають сумніву. Отже, вперше за дві президенські кампанії президента України вибрала Західна Україна.

Якщо додати до всього сказаного ще й намагання Президента створити двопалатну ВР, чому заперечує більшість депутатів ВР, то не важко передбачити, що після обрання Л. Кучми на другий термін з новою силою розпічнеться протистояння між Президентом та ВР, між законодавчою та виконавчою владою. І знову ВР буде блокувати прийняття необхідних економічних законів, сповідуючи принцип: „чим гірше, тим краще" для тих, хто не позбувся бажання ліквідувати українську державу.

А чи побачить знедолений український народ врешті хоч якесь маленьке світелко в кінці тунелю. Навряд. Покищо ніхто і ніщо не віщує покращання ситуації. Залишається єдина можливість–гуртуватися та тиснути на Л. Кучму та Є. Марчука і вимагати від них виконання їхніх передвиборних обіцянок. Але можливість гуртування і відповідного тиску мало правдоподібні. Згорьовані, розчаровані та зубожілі громадяни після виборів замкнуться в собі і кожен буде вирішувати для себе та для своєї сім'ї одну, єдину задачу, як вижити, як вистояти.

Роман Панкевич

Львів, осінь 1999

23 серпня 2000 р. виповниться 100-річчя від дня народження проф. Володимира Кубійовича в Новому Санчі (Польща), а 2 листопада–15-річчя від дня його смерти в Парижі (Франція). Проф. В. Кубійович був тісно пов'язаний з Українською дивізією „Галичина" і друкуємо статтю (дещо скорочено), яка була поміщена у Збірнику, присвяченому проф. В. Кубійовичу, виданому Товариством ім. Шевченка у Львові.

Редакція

Михайло ЯЦУРА

ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР КУБІЙОВИЧ І ДИВІЗІЯ „ГАЛИЧИНА"

Волею політичних обставин, що склались у Західній Україні в роки 2-ої світової війни, професор Володимир Кубійович очолив єдину українську леґальну репрезентетивну організацію–Український Центральний Комітет (УЦК). Юрисдикція його поширювалась в основному на Галичину у складі Генерал-Губернаторства.

Є всі підстави гадати, що відомий професор В. Кубійович чітко оцінював всі акції окупаційного нацистського режиму, його людиноненависницьку сутність, найперше відносно українців. Сувора дійсність воєнного лихоліття не стала перешкодою намаганням УЦК врятувати від голодної смерті багатьох українців, совєтських військовополонених. Сприяння очолюваного проф. В. Кубійовичем УЦК позначувалося в усіх ділянках підокупаційного життя.

Підпільні польські чинники постійно грозили йому фізичною розправою. Не обійшлось і без замаху на його життя, але Всевишній відвернув небезпеку. Притиснутий нацистами до їхнього законодавства, він завжди спокійно та гідно знаходив розв'язку проблеми. Всупереч дикій і несамовитій дискримінації ненімців, В. Кубійович зробив все залежне від нього, щоб не виникло непередбачених, як і не контрольованих, ситуацій не тільки у Львові, а в цілому так званому дистрикті Галичина. Підтримуючи тісний контакт з митрополитом А. Шептицьким, він користувався повагою українського загалу, одночасно не припиняв своєї наукової діяльности.

Офіційно гітлерівська Німеччина була проти військового анґажування ненімців, а саме слов'янських народів. Тож, окупувавши Галичину, рекрутували українців диким способом, без будь-яких домовленостей з українськими представниками, тайком, без пропаґандистського шуму затягували „придатних до різних військових формувань Вермахту, й до „Ваффен СС". Як правило, нацисти керува-

лись мірками антропологічного відбору і хапали тих, хто зовнішністю міг бути прийнятий як німець. Слід зазначити, що з приходом Червоної армії в Західну Україну, багато хто, усвідомлюючи собі „визволення з-під гніту панської Польщі", старався перебратись за Буг чи Сян. Багато було випадків, що німці начебто прихильно ставились до таких осіб, надавали громадянство Райху, а відтак вже на законних підставах мобілізували до Вермахту придатних до військової служби.

Ще на потку липня 1941 року багато українців відчули, що німці виграти війну не зможуть через нелюдське ставлення до інших народів, а головно, через надто жорстоке трактування військовополонених із совєтської армії. Той, хто побував у полоні в німців, опинившись на фронті, бився вже відчайдушно.

Після повернення війни на фронтах багато з учасників, так би мовити, „вєлікой отєчественной войни" опинились за ґратами, у віддані різних спецслужб большевицької Москви як всередині самої імперії, так і в завойованих европейських країнах–Польщі, Чехо-Словаччині, Мадярщині, Юґославії й Німеччині, а навіть у Франції та Великобританії були не тільки спроби захоплення окремих осіб антибольшевицької орієнтації. Не слід ніколи притрушувати порохом забуття жертви тих численних тисяч, які були доконані навіть наа жінках і дітях при передачі західними військовими чинниками червоній Москві приречених власівсів та козаків. А скільки серед них було українців? Ні один історик в майбутньому, як і до теперішнього часу не порахує, бо ж немає даних. Просто бракує архівних матеріялів. Те, що вкрай невигідно Москві, те в архів не могло попасти.

Про науковця В. Кубійовича в обох відламах ОУН залишились позитивні оцінки. Однак, коли йдеться про особисту участь керівника УЦК, то оцінка неоднозначна. Можна не перебільшувати, що гітлерівський уряд Німеччини до Галиччини ставився як до колишньої частини Австро-Угорщини, що означало проклямацію, в можливому варіянті, як громадянство Німеччини з відповідними наслідками. З невідомих причин така практика не стала широкою, але багатьом українцям, які в ті важкі роки, щоб вижити, погодилися стати підданими Райху, довелося класти свої голови ні за цапову душу навіть під Сталінградом в 1942 році. Факти далеко не поодинокі.

В. Кубійович своїм знанням української дійсности не міг не бачити того стихійного процесу творення організованої боротьби на Волині, штучно відділеній кордоном т. зв. „Ґебітс-Комісаріяту Україна" від Галичини. Тому-то ідею створення українського військо-

вого формування із галицьких українців, таки привезену губернатором дистрикту д-ом Отто Вехтером, до речі австрійцем за походженням, він сприйняв досить стримано. Є всі підстави гадати, що плян створення української формації мав більше політичний, як суто військовий характер. Але інспірований окупантами галас був неоднозначним в українській спільноті, як і насторожив ворожі нам сили польського шовіністичного підпілля Варшави і Львова. Щоб не опинитись в неконтрольованій ситуації, В. Кубійович погодився від єдиної української представницької інституції взяти участь у справі організації військової формації, бо ж була загроза творення німцями такої „навіть без порозуміння з українським громадянством". Із контактів з О. Вехтером та інших німецьких чинників В. Кубійович усвідомлював, що справа організації української військової формації на території Галичини не може вирішуватись лиш німцями, хоч, як пізніше виявилось з організзацією Юнаків-СС, з думкою Кубійовича німці не числились. В багатьох зустрічах і розмовах з німецькими чинниками, у своїх виступах по радіо, а також на конференції проводу УЦК з членами Військової Управи та іншими українськими чинниками 18 квітня 1943 року у Львові, як в часі відвідин Дивізії в Нойгаммері в травні 1944 року, В. Кубійович уточнив свої погляди на творення української військової формації і точно показав „розбіжності між українськими та німецькими поглядами". Погоджуючись на спільну боротьбу проти большевиків, В. Кубійович рівночасно перестеріг, щоб німці не проводили в Галичині вербувальної акції до неокресленої ще військової формації, без опертя на українську суспільність і без політичної бази. *(Див.: „Українська дивізія „Галичина", матеріяли до історії".–Торонто–Нью-Йорк, 1990,–С. 17 і „Українська дивізія „Галичина",–історико-публіцистичний збірник, ред. М. Слабошпицький і В. Стеценко.–К., 1994.–С. 16 і далі).*

Слід окремо наголосити, що большевицька пропаґанда ніколи не послаблювала своєї уваги до дивізії з часу її передісторії протягом цілого півстоліття, а в своїй паталогічній ненависті до всього українського її адепти завжди мали і мають навіть тепер визначену антиукраїнську позицію. Задіяна ж була і „наука" совєтських часів, щоб показати українську справу як щось притаманне чорним силам фашизму і т. п. В боротьбі з українським визвольним рухом Москва використала весь наявний в неї арсенал політичної та пенітенціярної боротьби.

Всупереч широким науковим можливостям, іноді вдавались навіть до „філософської" оцінки особи В. Кубійовича та його ролі у

формуванні дивізії „Галичина". „Науковець" В. Безпалий, кандидат філософських наук у своєму матеріялі на шпальтах газет „Радянська освіта" за 13 липня 1990 року ч. 57 (4070) (тираж газети 215700 пр.), що передруковано в газеті „Вільна Україна" 20 липня 1990 року ч. 139 (12941) (тираж газети 192595 пр.) твердить, що „наприкінці квітня 1943 року Гітлер зглянувся на благання оунівців–дав дозвіл на створення есесівської дивізії під назвою „Галичина". Але тому, що виникли труднощі з „набором потрібної кількости гарматного м'яса", то В. Кубійович запропонував: „Брати примусово. Тут і там треба ужити натиску. Всіх абітурієнтів треба забрати". Газета освітян опублікувала згаданий матеріял в рубриці „Учителю історії", а в недалекому 1990 році на справжню правду обставини горбачовської „перестройки" не прогнозувались. Чим користувався автор, коли подавав: „Почалися облави, арешти, тортури й розстріли. Молодь під конвоєм відправляли на мобілізаційні пункти. Це один із методів формування „національних збройних сил". Було й інше–націоналістична демагогія, залякування. Оскільки „бійці" мали невеликий культурний та загальноосвітній рівень, роками виховувались у клерикально-націоналістичному дусі, пропаґанда потрапляє на сприятливий ґрунт. Таким чином оунівцям вдалось створити дивізію СС „Галичина".

Історію переписати не вдається навіть і Москві. Автор цитованого матеріялу міг і не знати про масові розстріли в'язнів в кінці червня 1941 року, що їх вчинило НКВД при втечі, а не відступі Червоної армії з окупованої в 1939 році Галичини. А до того ж німці ще „засвітили Катинь". Там теж було розстріляно серед поляків не один десяток українців.

Мабуть, філософ В. Безпалий не відав, коли виконував чергове замовлення–пишучи свій антиукраїнський матеріял для освітян–вчителів історії середніх шкіл, що червоний терор так неґативно позначився на психічному укладі жителів Галичини, в тому числі і членів нелеґальної за часів санаційної Польщі КПЗУ.

Фактично в антиукраїнській політиці обидва тоталітарні режими доповнювали один одного. Україна стала ареною боротьби двох загарбників, і в такій ситуації Україна як об'єкт, а не суб'єкт на політичній арені була позбавлена можливості творення власної збройної сили.

На співпрацю з нацистською Німеччиною В. Кубійович ішов вимушено. „Холодний розум і тверезий життєвий і політичний реалізм, піддержаний досвідом трьох років, каже нам бачити дійсність такою, якою вона є, а не розмальовувати її яскравими чи то темни-

ми фарбами, залежно від нашого настрою.

Ми є за творення Дивізії, бо цього вимагає український інтерес". Ось такий політичний висновок, що його зробив В. Кубійович, як лідер Українського Центрального Комітету *(див. зазначені публікації УД „Галичина", Торонто–Нью-Йорк, 1990 і К., 1994. стор. 18 і стор. 17).* В переговорах з німцями В. Кубійовичу довелось бути надзвичайно обережним, бо ж добре знав, що має справу не з прихильниками української справи, а таких як Еріх Кох і Гльобочнік на німецькому боці було чимало. Сп'янілі своєю расовою теорією вони не були спроможні зрозуміти, що їхні пляни будуть перекреслені не тільки воєнними зусиллями антигітлерівського бльоку, а також волею інших европейських народів.

Немає сумніву, що відповідні совєтські спецслужби постійно спостерігали за політичним життям в Галичині, а головне у Львові, де були зосереджені значні сили української інтеліґенції, в тому числі УЦК з В. Кубійовичем на чолі. Свідчення тому є „Доповідна записка про політичні настрої української інтеліґенції міста Львова в період німецької окупації і в даний час" з 9.IX.1944 року Львівського обкому КП(б)У М. Хрущову, в якій висвітлено"... участь УЦК і його органів у створенні дивізії СС „Галичина" й аґітації за добровільний вступ до неї. *(Див. „Історичне краєзнавство і національне виховання"–Львів: вид-во ЛДУ, 1994.–С. 85).*

Відомо, що Військової Управи В. Кубійович не очолив. Берлін не довірив. Багатомовний галицький німець А. Бізанц, хоч і був полковником Абверу, також не мав широкого поля діяльности, бо ж його шеф адмірал Канаріс вже котився в небуття. Надто скромні умови, що їх виставляв В. Кубійович німцям напередодні проголошення утворення Дивізії, залишились на папері. Німці політично виявились такими, що „...всі переговори і пакти вважали за клаптик паперу... при всіх тих пертрактаціях треба було ще брати до уваги, що німці могли зорганізувати Дивізію і понад голову українців"–згадує В. Кубійович (див. названі публікації відповідно стор. 21, 19 київського видання). Ось така картина напередодні творення Дивізії. УЦК був потрібний О. Вехтеру та іншим підручним Г. Гіммлера як прикриття. Однак ніколи не треба забувати, що за спиною всемогутнього райхсфюрера стояла нацистська партія (НСДАП) на чолі з відомим М. Борманом.

А що ж до того, чи Гітлер був поінформований про українську дивізію, то питання риторичне. Українське питання напередодні 2-ої світової війни було в центрі уваги як Москви, так і Берліна, та в багатьох позиціях, а саме у винищенні автохтонів збігалось.

Остаточно В. Кубійович домовився з О. Вехтером про те, що „галицька військова формація мала б бути дивізією, її характер мав бути реґіональним, зазначений у назві „Дивізія Галичина", в однострої і відзнаках дивізії, дивізія підлягала військам СС, як і інші чужонаціональні більші з'єднання в рамах німецьких збройних сил"–так трактує справи сам, так би мовити формальний режисер тієї сцени, голова УЦК *(див. згадані матеріяли, стор. 21 і стор. 19).* До проголошення створення Дивізії, начебто неймовірне благо для українців, дійшло аж 28 квітня 1943 року, незважаючи на відсутність успіхів на Східному фронті, як і на активні воєнні дії большевицької партизанки, якої, до речі, німці боялись, наче вогню. Війна явно затягувалась.

І сьогодні постає питання, чи вірно розумів політичну ситуацію В. Кубійович зі своїм оточенням. Заклик УЦК добровільно ставати до Дивізії був лиш даниною часу, тобто жестом щодо німецьких чиновників. Останні ж вважали „Ваффен СС" своєю військовою елітою і добре таки добирали собі кадри. Прикмети зовнішности, якими користувались приймальні, чи як тоді звали асентерункові комісії, по суті були комедійними. Хто мав можливість побувати в лавах Дивізії, не раз бачив навіть хворих на туберкульозу вже до Ґайделяґру. Якщо ж говорити про духовну опіку, то Берлін погодився на присутність капелянів в Дивізії, чого не допускалось в німецьких частинах „Ваффен СС". Німецька сторона вважала це великою подачкою, а на самих священиків дивилась як на небажаний елемент. Це бачили і о. Лаба В., і о. Левенець М.

Не мав можливостей УЦК, особисто його голова В. Кубійович, щоб віддатись широкій опіці над вояком Дивізії, головно через надто скупі матеріяльні кошти. Відомо ж, що німці не стільки ощадливі, але надміру скупі. Це їхня традиція, такими створило їх природне становище. Саме ж цей фактор обумовив появу теорії т. зв. Lebensraum–життєвого простору. Нещадно і жорстоко експлуатувати Україну, в тому числі Галичину, німці надто педантично робили свої витрати, хоч всі можливості переважно віддавали потребам воєнного часу. Сумніву немає, що, творячи українську дивізію, німцям не йшлося про національні інтереси українців. Але ж і відомо, що українського вояка, саме Дивізії, на протязі всього часу, тобто з липня 1943 року до самого кінця війни–травня 1945 можна було бачити по всіх куточках як і Райху, так і поза його межами. Німці, які ніколи не хотіли признавати, окрім себе, всіма способами використовували українців, як історично антимосковський елемент. Однак, у верхівці „Ваффен СС" виникла опозиція проти назви „СС" в Ук-

раїнській Дивізії. Є окреме розпорядження Г. Гіммлера, „щоб високо поцінований та поважний термін „СС-ман" виключався з усіх офіційних, а також неофіційних повідомлень, якщо йдеться про численних представників іноземних національностей, які нині служать під командуванням організацій СС" *(див. Т. Гунчак „У мундирах ворога".–К., 1993.–с. 189)*. Даний правовий акт відкидає всі перекручення щодо суті.

Представний й достойний муж Кубійович, яким він закарбувався у пам'яті із відвідин Дивізії в Нойгаммері, незадовго перед виїздом для фронтової боротьби з большевицькою навалою, видався надто заклопотаним на апельмайдані, де було вишикувано майже шість тисяч вояцтва. Не мав він захоплення від видовища. Його мова була суха й лаконічна. Характерно, що реалії-левики на правих петлицях та нарукавні емблеми на лівому рукаві були в дуже малій кількості. Потім були чутки, що то інтендантська служба своєчасно не справилась. Можливо, що, провівши очима по тисячах сталевих шоломів, які виблискували на сонці, думав про долю тих юних голів, які в скорому часі стали жертвою навальної офензиви Сталіна і його маршала Конєва. Стали жертвою в польовій маскувальній формі, без погон і лиш з орлом на лівому рукаві, що відрізнялась від уніформи Вермахту.

Всі звинувачення в догодництві німцям не мають основ. Він добре знав, що Москва несе загрозу всьому людству, і тому закликав боротися з московським большевизмом, бо саме ідея української державности була його ідеалом в такій же мірі, як і в провідників ОУН обох відламів.

Брідську трагедію В. Кубійович пережив важко. Особливо важкою для нього була втрата свого друга–Дмитра Паліїва. Опинившися поза Україною, під прикриттям Дивізії сприяв багатьом втікачам із рідної землі. Після завершення війни волею обставин став політичним еміґрантом. Доля відвернула від нього можливість попасти в лабети сталінських катів. Не минула б його доля А. Волошина та багатьох українських діячів. Віддавшися повністю науці, підтримував контакти з вояцтвом Дивізії–1-ої Української Дивізії Української Національної Армії, сприяв створенню Братства дивізійників. Написана праця В.-Д. Гайке „Sie wollten die Freiheit", Podzun V. перекладена Р. Колісником за редакцією В. Кубійовича під назвою „Українська дивізія „Галичина"–історія формування і бойових дій у 1943-45 роках", видана в 1970 році в науковому обігу. В. Кубійович жив надією, що Україна стане вільною і незалежною державою. Тож віддати йому належне–наш обов'язок.

Василь ФЕДОРОВИЧ

СІЧНЕВІ РОКОВИНИ

Історично січень–це місяць, в якому проголошено самостійність і соборність України–УНР. Тут два основні документи: 4-ий Універсал Центральної Ради з 22 січня 1918 р. і Акт об'єднання Західньо-Української Народньої республіки з УНР в Києві 22 січня 1919 р. Ці дві дати винятково знаменні, вони творять поворотний пунк в новітній історії України. Це ж бо вперше після понад 260-річного поневолення (рахуючи від Переяславського договору з 1654 р.) український народ задокументував перед світом непохитну волю жити самостійним життям у власній незалежній соборній державі на своїй етнографічній території.

Автономія і федерація

Дорога до самостійности була довга і трудна, а деколи кривава і трагічна: спершу обережне домагання автономії, потім повторення тих самих вимог у двох перших універсалах Центральної Ради, далі проголошення 3-ім універсалом Української Народньої Республіки в федерації з Росією, і врешті 4-ий універсал, яким проголошено Україну „самостійною, ні від кого незалежною, вільною і суверенною державою українського народу". Цей повільний процес державотворення був зумовлений специфічними великодержавними інтересами Російської імперії. До часу лютневої революції в 1917 р. в Росії не було окремої адміністративної одиниці з назвою „Україна". Українські землі були розділені між 10 губерніями та кількома областями, де українці творили більшість населення.

В березні 1917 р. зорганізувалася в Києві Українська Центральна Рада як орган оборони прав українського населення. В квітні того самого року голова Центральної Ради Михайло Грушевський виступив перед Тимчасовим урядом в Петрограді з домаганням автономії (про самостійність тоді, очевидно, не було й мови!) і пропонував створити з українських земель в Росії окрему область чи територію з автономними правами. До тієї території мали увійти губернії, які в цілості або в переважній більшості були заселені українцями, а саме: Київська, Волинська, Подільська, Херсонська, Катеринославська, Чернігівська, Таврійська, Кубанська. При тому Грушевський годився на те, щоб від деяких губерній відділити неукраїнські повіти й волості, нпр., північні повіти Чернігівщини, східні

райони Кубанщини, а одночасно прилучити до України східні частини Холмщини, полудневі повіти Курщини та західні частини Вороніжчини, Донеччини і Ставропольщини.

До Криму Центральна Рада не зголошувала претенсій ані тоді, ані пізніше.

Хоч які скромні були домагання Центральної Ради, то Тимчасовий уряд поставився до них неґативно. Коли в травні 1917 р. українська делеґація під проводом Винниченка прибула до Петрограду, щоб вручити Тимчасовому урядові декларацію Центральної Ради, російський уряд відкинув ті вимоги, мотивуючи свою відмову тим, що питання автономії можуть розв'язати тільки Всеросійські Установчі Збори. Насправді причини відмови були інші. В своєму звіті для Центральної Ради Винниченко вияснив, що під час дебат над територіяльними кордонами майбутньої автономії України російські політики зупинилися головно на південних і південносхідних областях–Одеси, Чорного моря, Донеччини, Херсонщини, Катеринославщини і Харківщини. Вони стояли на становищі, що донецьке й херсонське вугілля, катеринославське залізо та харківська індустрія є життєво необхідні для Росії й тому неможливо віддати ті терени Україні, не говорячи вже про Чорне море й Одесу, які є вікном Росії у світ. При обговорюванні тих питань велися гарячі дискусії й тоді Винниченко зрозумів правдиву суть російського націоналізму. Остаточно члени Тимчасового уряду погодилися віддати Україні 5 губерній: Київську, Подільську, Волинську, Полтавську й Чернігівську без північних повітів. На тій підставі Керенський затвердив Тимчасову інструкцію для Генерального секретаріяту як тимчасового уряду України.

Інструкція Керенського була несправедлива й образлива для українського народу, який прийняв її з великим обуренням. Були домагання відкинути її. Але Центральна Рада не хотіла відкритої конфронтації і старалася використати ту „куцу" автономію в інтересах розбудови держави, й тому формально погодилася з Інструкцією. Однак під тиском загальної публічної опінії Центральна Рада видала 23 червня 1917 р. свій перший універсал, в якому–не зважаючи на позицію Тимчасового уряду в Петрограді–проголосила національно-територіяльну автономію на етнографічних українських землях. Рішучий тон універсалу насторожив Тимчасовий уряд. До Києва приїхали представники уряду–Керенський, Церетелі і Терещенко. Внаслідок тієї візити й переговорів з Центральною Радою Тимчасовий уряд дав згоду на автономію України. Тоді Центральна Рада видала другий універсал, в якому повідомляла українське гро-

мадянство про згоду Тимчасового уряду на автономію України.

При кінці жовтня 1917 р. більшовики повалили Тимчасовуй уряд в Петрограді. В тій новій політичній ситуації Центральна Рада старалася закріпити проголошену автономію й поширити її на всі українські землі. Одночасно йшли приготування для створення здорових підвалин для державної самостійности. В результаті 20 листопада 1917 р. Центральна Рада проголосила 3-ім універсалом Українську Народню Республіку, ще далі в федерації з Росією, якій „треба допомогти стати федерацією рівних і вільних народів". Остаточне визначення кордонів України та унормування відносин з Кримом Центральна Рада плянувала розв'язати на майбутньому конґресі народів Російської федерації. Однак через зміну обставин до того вже не дійшло.

Самостійність і соборність

В грудні 1917 р. більшовики проголосили в Харкові Українську Радянську Соціялістичну Республіку (УРСР). Одночасно Росія почала збройний наступ на Україну з метою повалити „буржуазну" Центральну Раду. Це довело до видання 4-го Універсалу, яким проголошено повну самостійність України і розірвання федеративних зв'язків з Росією. Цей акт відкрив Україні дорогу до участи в мирових переговорах з Центральними державами в Берестї.

Висилаючи делеґацію до Берестя, Грушевський дав їй інструкції домагатися під час переговорів включити до УНР–Східню Галичину, Буковину, Холмщину й Підляшшя. Якщо б це не вдалося, то домагатися від Австро-Угорщини об'єднання українських земель під її володінням і створення з них окремого коронного краю з широкою автономією. На підставі тих інстукцій українська делеґація відразу порушила питання про приєднання до УНР всіх українських земель, що були в складі австрійської монархії. У відповідь на це австро-угорська делеґація заявила, що визнає незалежність України тільки під умовою визнання нею старих кордонів між Австрією і Росією. На іншому засіданні українські делеґати порушили питання про приналежність до України Холмщини і Підляшшя та про потребу переведення плебісциту в Ґаличині, північній Буковині й Угорській Русі (Закарпатті). Ґолова австро-угорської делеґації гр. Чернін в категоричній формі підкреслив недоторканість кордонів Австро-Угорщини. Німці в тому відношенні поперли позицію Черніна, а щодо Холмщини то підтримали українські вимоги. У висліді того Холмщину й більшу частину Підляшшя признано Україні. (Те остаточне рішення показалося проблематичним з уваги на протес-

ти польських політиків).

В мировому договорі в Бересті була підписана між Україною і Австрією тайна клавзуля про об'єднання української частини Галичини й Буковини в один коронний край в межах Австо-Угорщини. Однак австрійський уряд не виконав того зобов'язання. Виявлення тієї тайної клявзулі викликало бурю в австрійському парляменті і її односторонно анульовано, про що австрійський представник гр. Форґач офіційно повідомив український уряд (тоді вже гетьмана Скоропадського).

В основному Берестейський договір забезпечував бодай на якийсь час західні кордони України. (Їх згодом змінено Ризьким трактатом з 1921 р.).

Щодо соборности, то справа більш складна. Починаючи від поділу Польщі в 1772 р., українські землі були розділені між двома великодержавами–Росією і Австро-Угорщиною.

Центральна Рада була зацікавлена в першу чергу українськими землями під Росією, щоб їх об'єднати в одному державному тілі. Щодо Галичини й Буковини–то їх долю мало б вирішити місцеве населення після закінчення війни. Зрештою, національно свідомі кола Галичини працювали в тому напрямі, щоб об'єднатися з УНР. Відродження української держави в Києві і проголошення УНР було прийняте в Галичині з ентузіязмом як початок здійснення загальноукраїнських мрій про створення незалежної соборної держави. Українська Парляментарна Репрезентація в Відні заявила в грудні 1917 р., що Галичина як неподільна спадщина українського народу повинна бути прилучена до УНР; однак передумовою того має бути припинення війни і заключення миру, згідно з принципом самовизначення народів.

У зв'язку з початком мирових переговорів у Бересті на з'їзді Української Національно-Демократичної Партії в грудні 1917 р. стверджено, що нема ні одного свідомого українця, який не бажав би прилучення всіх українських земель Австро-Угорщини до Української Народньої Республіки.

На марґінесі варто зазначити, що за українську незалежність і соборність виступали на придніпрянській Україні не тільки національно свідомі елементи, але також деякі групи байдужі до національного питання, головно з заможної верстви, які, керуючись економічними мотивами, хотіли поширення автономії на південно-східні й південні губернії в переконанні, що близький Київ швидше заведе там лад і порядок, ніж далекий Петроград. Як приклад, тут

може послужити ставлення багатого землевласника з Катеринославщини Михайла Родзянка, по переконанні російського чорносотенця, який як колишній член Думи ставився неґативно до українського питання. Після більшовицького перевороту він якось несподівано зайшов до свого київського сусіда Євгена Чапленка, якого досі уникав як відомого „мазепинця", й почав переконувати його, що треба поширювати думку про відокремлення України від Росії і враз із Галичиною та Буковиною приєднати її до Австрії на федеративних умовах. „Тоді,–доказував він,–ми з'єднаємося з Европою, бо інакше загинемо від азіятсько-московських більшовиків, які націоналізують землю, будинки і т. п., як це зробили в Росії".

Майбутнє Січня

Січневі дати двох універсалів–це світлі пункти на різних крутих етапах українського державного будівництва: Центральна Рада, Гетьманат, Директорія. Тільки більшовицька УРСР помістила ці дати на „чорній листі". Їх не тільки не можна було відзначати, але небезпечно було про них навіть говорити, щоб не наразитися на обвинувачення в „буржуазному націоналізмі". Такий стан тривав впродовж цілого періоду існування більшовицької системи.

Тільки в Західній Україні, головно в Галичині, що знайшлася під Польщею, не зважаючи на негодування польської влади, пам'ятали про ті дати, про них писали, говорили, влаштовувсли святкові академії і концерти, виголошувсли доповіді й реферати. Це було зрозуміле, бо тут ще жили й активно працювали воєнні ветерани з рядів УСС і УГА, учасники і свідки тих великих подій. Такий стан тривав аж до приходу більшовиків у 1939 р. Тоді внаслідок „червоного терору" українське культурне життя було спаралізоване, Січневі Роковини немов забулися.

Під кінець Другої світової війни маси свідомих українців, що залишили рідні землі й подалися на еміґрацію, зберегли й повезли з собою на Захід світлі традиції Визвольних змагань та відродження української держави, а в тому теж незабутні Січневі Роковини та шанування Листопадового Чину. З европейських переселенчих таборів вони повезли ту ідею до країн свого нового поселення. Тут, головно на американському континенті (США і Канада), кожного року святково відзначували Січневі Роковини як Свято Державности і Соборности, на яке запрошували теж чужинців, представників міських управ, провінційного і федерального урядів, членів парляменту, щоб таким ченом обзнайомити їх з українською політичною проблемою. Ті святкування з відповідними доповідями і споминами живих ще учасників Визвольних змагань мали корисний вплив на

молоде покоління.

***

З відновленням української державности актом з 24 серпня 1991 р. встановлено новий День Незалежности–24 серпня і тепер всі українці, так на рідних землях, як і в діяспорі, урочисто відзначують цей день.

Проте діяспора, головно ті, що їх коріння в Україні, які ще живуть „старокрайовими традиціями", не можуть викинути зі свого історичного календаря дат 22 Січня і кожного року, крім офіційного дня незалежности 24 Серпня, відзначують з великим сентиментом Січневі Роковини.

В Україні всі, очевидно, святкують День Незалежности 24 серпня, але в державних календарях зазначені теж дати 22 січня як один з етапів на дорозі українського державотворення.

Яке майбутнє Січневих Роковин?

В Україні справа вирішена. Січневих Роковин там не святкують, а дати проголошення Державности і Соборности* збережені для науковців та істориків, які досліджують чи в майбутньому будуть студіювати українські державницькі процеси.

А в діяспорі?

Доки ще живі представники покоління, що принесло ту традицію з рідних земель, то Січневі Роковини будуть жити і дати 22 Січня як Свято Державности і Соборности будуть відзначувати більш чи менш урочистими святкуваннями. Чи вдасться передати ту традицію чи „естафету" молодому поколінню, народженому і вихованому поза межами України? В тому нема певности. Реально треба рахуватися з тим, що Січень піде в забуття. А може й 24 Серпня зустріне колись така сама доля!?

* УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Враховуючи велике політичне та історичне значення об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки для утворення єдиної (соборної) Української Держави, постановляю:

Установити День соборности України, який відзначати щорічно 22 січня–у день проголошення в 1919 році Акта злуки.

Президент України Л. Кучма

М. Київ, 21 січня 1999 року, № 42 / 99

Використано:

1. І. А. Гошуляк. Проблема соборности українських земель... „Український Історичний Журнал", 1997, ч. 3.

2. К. Левицький. „Історія визвольних змагань". Львів, 1930.

3. Є. Чикаленко. „Уривок з моїх споминів". Прага, 1932.

Поворот Ексц. Митрополита графа д-ра Андрея Шептицького з заслання, з Росії до Галичини. Приїзд до Відня на західний двірець дня 26.VIII. 1917. В першім ряді стоять: містопрезидент парляменту Ю. Романчук, митрополит А. Шептицький, епископ Перемишля д-р Йосиф Коциловський.

Володимир МОЛОДЕЦЬКИЙ

ПРОФЕСІЙНА АРМІЯ

Від деякого часу в Україні говориться про перехід до системи так званої професійної армії. Міністер оборони України ген. армії Кузьмук уважає, що, помимо того, що Україна ще не готова до професійної армії, але до року 2015 буде переорганізована на принципі професійної. Він подає навіть схему такого переорганізування. Поняття професійної армії не зовсім нове. Властиво, це дуже популярна тепер система, яка дозволяє служити в армії тим, хто того хоче і бажає зробити військову професію своєю кар'єрою, а тим які з різних причин військової служби не долюблюють, можуть її уникнути. Наймогутніші в сьогоднішньому світі Збройні Сили США є власне побудовані на тому принципі, й можна сказати, дуже успішно. Професійна армія, добре продумана і зорганізована, має багато позитивів. Той, хто добровільно поступив у військову службу, самозрозуміло, є до тої служби позитивно мотивований. Призовник натомість іде служити з примусу і тільки рахує час, коли його з армії звільнять. Вступаючи в армію на професійній базі, доброволець підписує з армією контракт на кілька років служби. В тому часі, він може набути знання, якого примусовий призовник не зможе, навіть якщо схоче–за кільканадцять місяців. Старшини і підстаршини, які підписують контракти на довший період часу, набувають справді професійне знання і стають для армії і тим самим для держави, позитивним надбанням. Але щоби переставити армію з примусової служби на професійну, треба побороти багато труднощів, яких українській армії і державі не бракує.

Перше, треба виховати населення держави, щоб цінувало армію, уважало військову службу важливою для держави, респектувало і шанувало тих, що вдягнули на себе військову форму. Друге, служба в тій армії, мусить давати громадянинові держави відповідно високий соціяльний статус і відповідно високу платню, щоб зацікавити службою відповідно освічений, патріотичний, позитивний елемент. Третє, держава мусить мати добре розвинену воєнну індустрію, яка працюватиме для потреб власної армії, яка, у відрізнені від інших армій, має свої власні, тільки її питомі, потреби. Тільки в таких обставинах професійний воїн схоче і зможе показати себе вартісним вояком і вартісним громадянином своєї держави.

В сьогоднішному часі, коли безупинні воєнні дії довкруги землі вже надоїли людям, населення багатьох держав ставиться до армій,

якщо не ворожо, то з резервою. Це має неґативний вплив на військовиків, які не мають моральної підтримки населення, за яке, на випадок збройного конфлікту, їм прийдеться боротися. Для тих з нас, які живуть у Канаді, не є таємницею, що канадська армія мала багато проблем на місцях її призначення, виконуючи так звані миротворчі обов'язки. Наслідком тих проблем опінія канадської армії впала дуже низько й, щоб підняти її до минулого рівня, займе багато праці. Як це сталося? В п'ятдесятих роках канадська армія втішалася великою популярністю. Це було ще недавно після закінчення 2-ої світової війни і населення Канади пам'ятало і гордилося поставою канадської армії в боях на Сіцилії, Італії і Голляндії. В той час канадська армія була зараховувана до найкращих армій британського коменвелту. Але прийшли шістдесяті роки, в яких дозрівало нове покоління канадців, яке прийняло клич „Flour power" („сила квітки"). Це покоління всесторонньо підтримувало всякі „Peace groups" (мирові групи), які, як сьоґодні знаємо з достовірних джерел, були ініційовані аґентами КҐБ. Це покоління називало поліцію „pigs" (свиньми), зневажало, висміювало і понижувало армію і службу в ній. Вояки почувалися зле в своїх одностоях і зараз по закінченні служби, о п'ятій годині по полудні, переодягались в цивільний одяг. Це покоління виросло, але їх абсурдні ідеї наробили і дальше роблять багато зла. Абсурдні ідеї, що розв'язавши армії, не буде воєн, покутують досьогодні. Це так, як би сказати, зліквідуймо шпиталі й лікарів, не буде більше хворіб. Вояки, не маючи підтримки населення, знаючи, що населення їх не розуміє, перестали дбати про добре ім'я армії, перестали дбати про добрі відносини між ними і цивільним населенням, і почали ставити свої приватні інтереси на перше місце. Це підірвало авторитет армії і, як я вже сказав, забере багато праці й часу, щоб таку ситуацію виправити. Згадую ті речі тільки тому, що будучи в Україні вже кілька разів, я запримітив, що населення України з різних причин не дивиться на військову службу як почесну функцію, з якої треба бути гордим, а радше дивиться на армію як на зло, якого треба було б уникнути всякими можливими методами. Заки Україна буде готова до професійної армії, треба повести відповідну освітню працю, яка змінить наставлення населення до армії. Першим кроком до цього повинна бути різка акція проти так званої „дідівщини", совєтської спадщини, яка службу в армії робить пострахом не тільки для новобранців, але і для їхніх батьків.

Щоб професійна армія була ефективною, треба, щоб в ній служили відповідні люди. В багатьох арміях, а це відноситься і до Ук-

раїни, служать люди, яким на армії зовсім не залежить. Є люди, які через брак відповідної освіти, незрілу емоційність й інші хиби характеру, не вміють найти собі доброї постійної праці в цивільному житті. Вони голосяться до військової служби, бо там дістануть їжу, одяг і дах над головою. Такі люди–це не відповідний матеріял на професійного вояка. На жаль, у державах з економічними проблемами таких людей можна знайти багато. Не сумніваюся, що їх не бракує і в українській армії. До професійної армії треба заохотити людей здібних, з високою цивільною освітою з різних ділянок, людей патріотично наставлених, які хотіли б з української армії зробити зразок і примір для інших, які хотіли б зробити українську армію такою, з якої і народ, і держава були б горді. Але як зробити армію принадливою для молоді? Це важко, але не неможливо. Передусім, держава мусить призначити відповідний бюджет на втримання армії. Бюджет, який вистарчатиме на всі витрати, пов'язані з утриманням армії. Покищо Україна на це не готова. Але колись буде. Платні в армії (під терміном „армія" я розумію „Збройні сили", тобто всі роди зброї, включаючи морську фльоту і літунство) мусять позитивно конкурувати з платнями в адміністративному секторі й в індустрії. Кандидат на професійного вояка мусить в армії заробити стільки, щоб міг спокійно утримати сім'ю і не журитися тим, звідки взяти гроші на харч або на мешкання. Мешкання, житло для сімей військовиків є тепер в Україні одною з найважливіших проблем, яку уряд конче мусить розв'язати. Вояк, який мусить журитися тим, де його жінка й діти будуть спати, не може вповні концентруватися на проблемах армії. Армія мусить дати потенційному професіоналові можливість поглиблювати знання, і то не тільки військове. Колись цей професіонал таки залишить армію і, щоб продовжувати своє існування на відповідному рівні в цивільному житті, він мусить мати знання пожиточне в цивільному житті. Армія мусить подбати про це, щоб його професійне знання було на найвижчому рівні. Провірювання, іспити мусять бути дуже вимогливі, й тут не може бути жодних вийнятків, жодних протекцій. В армії мусить бути заведений кодекс поведінки, і професійний вояк–підстаршина чи старшина–мусить його жорстоко дотримуватися. Професійний вояк мусить бути чесний, словний, не сміє приймати хабарів, на його слово можна полягати в кожній ситуації. Професійний вояк мусить бути патріотом своєї держави. Як можна вимагати патріотизму від вояка, з якого насміхаються, коли він говорить рідною українською мовою? Щоб це змінити, дещо робиться, але покищо, на мою думку, замало. Український професійний вояк

мусить бути гордий з того, що він українець, мусить бути гордий за минуле своєї батьківщини, за її мову. Тільки в таких обставинах професійна військова служба може набути відповідну пошану між цивільним населенням. І через цю заслужену пошану–відповідний статус. Сьогодні, коли лікар вступає до армії США, він по короткому загальному вишколі отримує ступінь капітана тому, що є прийнято, що ступінь капітана в армії є соціяльним статусом, рівним статусові лікаря в цивільному житті. Чи ви найшли б багато американських лікарів, які хотіли б служити капітаном в теперішній українській армії? Це мусить змінитися, і я переконаний, що зміниться. Статус старшини української армії ще стане мрією багатьох молодих юнаків. Але над тим треба попрацювати. А покищо, як сказав би англієць: „It is a long way to Tipperari" („далекий шлях до Тіперарі"–англійська пісня).

Професійна армія потребує, як кожна інша армії, відповідного озброєння. Коли держава вклала великі гроші на переставлення примусової військової служби на професійну армію, хотілося б, щоб та професійна армія була максимально підготовлена до боєвих дій, отже, щоб також мала відповідне якнайкраще озброєння. Правда, якщо є гроші, зброю можна купити в інших державах. Але ті, що продають зброю, залишають для своїх армій все, що найкраще. Держава, яка продає зброю, не хотіла б , щоб ця держава, яка купила від неї зброю, була краще озброєна, як вона сама. Найкращою розв'язкою тої проблеми була б своя власна продукція зброї. Початково великий грошовий вклад, зчасом, одначе, вповні себе виправдає. Україна посідає великі можливості для розвитку власної воєнної індустрії, але, як і над усім іншим, так і над тим, треба попрацювати. Після проголошення самостійности Україна отримала велику скількість різноманітного озброєння і військової техніки. Це озброєння, успадковане від Радянського Союзу, становить основу озброєння Збройних Сил України. Військовознавці, одначе, передбачають, що по 2000 році більшість того озброєння стане застарілим і тим самим обнижить боєздатність армії. Зброю і військову техніку треба буде заступити новою. Українська воєнна доктрина передбачає розвиток оборонної промисловости для виробництва модерних і сучасних систем озброєння і військової техніки. Вже сьогодні маємо в Україні на заводі Малишкова в Харкові продукцію танків, які признано кращими танками у світі. Це танк Т84Д. Але танки–це тільки маленька частина потреб армії.

Особливістю української оборонної індустрії є те, що більшість її підприємств побудовані тільки для воєнної продукції. Вони діяли

в умовах так званої „командної економіки", в умовах жорсткого центрального плянування і не мали змоги конкурентної боротьби за ринки збуту. Тому намагання переставити оборонну індустрію на принципах ринкової економіки є не тільки коштовні, але також проходять повільно і важко. Україна, одначе, має потенціял на побудову виробництва такої військової техніки, як: радіолокаційні системи, переносні зенітні ракетні комплекси, протитанкові ракетні комплекси, керовані ракети типу „повітря–повітря" і „повітря–земля" і різноманітні газотурбінні мотори для човнів і кораблів.

У воєнній індустрії, одідиченій від Радянского Союзу, залишилося багато зайвих виробничих підприємств. Коли Україна була складовою частиною Радянського Союзу, вона посідала потужну воєнну індустрію так званого відкритого циклю. Це значить, що тільки деякі частини були продуковані в Україні, інші частини в іншій республіці, а потім цілість була комплектована ще в іншій республіці. Окрім того, українська індустрія була приноровлена до продукції для цілого Союзу, а не тільки для потреб України. Тепер треба все змінити. Індустрію треба переставити на замкнений цикл, тобто продукувати цілість, як кажеться „Lock, stock and barrel", а лишню продукцію і лишні виробничі підприємства або переставити на цивільну продукцію, а, якщо машинерія перестаріла, зовсім їх ліквідувати. Кошт великий, праці багато, але користь теж велика.

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ

В Україні за роки незалежности ухвалено немало чудових законів про армію: від Закону „Про оборону України" до Воєнної доктрини та Державної програми будівництва і розвитку Збройних сил України, затвердженої Президентом 20 січня 1997 року. Але ж, як мовиться, суворість законів пом'якшується необов'язковістю їхнього виконання. В Україні це особливо стосується матеріяльного забезпечення. Однак Збройні сили в Україні сьогодні є. І хоча за останні роки було скорочено майже на 467 тисяч осіб, в українській армії налічується понад 300 тисяч військових та майже 90 тисяч осіб, які так чи інакше працюють на армію. Ухвалено також рішення найближчі два роки армію не скорочувати. У складі ЗС України є сухопутні війська, військовоповітряні сили, війська протиповітряної оборони, а також військово-морські сили. Створено систему тилу і забезпечення озброєнням. Є Міністерство оборони й Генеральний штаб.

Замість трьох військових округів колишнього СРСР в Україні створено три опертивні командування: Західне зі штабом у Львові,

Південне зі штабом в Одесі та Північне зі штабом у Чернігові. Створення оперативного командування (ОК)–це нове у воєнному мистецтві України.

Сьогодні в ЗС України зосереджено значний інтелектуальний потенціял. Звісно, всі офіцери закінчили військові училища та інститути, військові академії тощо. Але серед них є 16 тисяч офіцерів, які мають дипломи вищих цивільних закладів. Науковою діяльністю в армії займаються понад 290 докторів та 1200 кандидатів наук. Українська армія молода й інтернаціональна: середній вік офіцерського корпусу–32,9 року, в ЗС України служать представники 60 національностей, які мешкають в державі.

ЗС України розбудовуються за згаданою вище Державною програмою, розрахованою до 2005 року і розбитою на три етапи. На першому етапі за 1997-1998 роки було остаточно створено все, про що йшлося вище. Другий етап (1999–2000 рр.) триває і має загалом закінчитися перетворенням ЗС України в напівпрофесійну армію. Застосовуючи змішаний спосіб комплектування особового складу ЗС, заплянowано довести чисельність військовослужбовців за контрактом до 30 відсотків від усього штабу армії. Сьогодні в ЗС України за контрактами служать близько 30 тисяч вояків. Це без урахування 90 тисяч офіцерів.

Заплянowано також завершити реформу військової освіти, загалом оптимізувати організаційно-штабну структуру, підвищити рівень польової, повітряної та морської підготовки тощо.

Третій етап (2001–2005 рр.)–це уже має бути розвиток і вдосконалення ЗС України на новій і власній базі. Заплянowано навіть створити єдину автоматизовану систему управління військами.

В українській армії сьогодні–30 тисяч бездомних офіцерів (це із 90 тисяч загальної їхньої кількости), а всього на квартирному обліку ЗС України–70 тисяч офіцерів.

Українська армія тільки цього року отримала першу можливість відновити озброєння новітніми удосконаленими зразками зброї. Це може видатися парадоксальним, але той танк, від якого в захваті в світі і 320 штук якого було закуплено Пакистаном, в українських ЗС тільки один! Він очолював минулого року колону техніки під час військової паради у Дні незалежности.

ЗС України нерідко працюють самі на себе в прямому і переносному сенсі. В складі армії понад 100 різноманіних підприємств, які виконують „чужі" замовлення з ремонту й модернізації техніки, доріг, приміщень, здають свої приміщення в оренду.

(„Тиждень")

Максим ЦАРЕНКО

ЧОГО ВАРТА ФОРМА ПОЧЕСНОЇ ВАРТИ?

Максим Царенко, двадцятирічний студент історичного факультету Вінницького педінституту, влітку 1992 року був вожатий загону з сорока дітей в дитячій санаторії в Євпаторії. В його обов'язки входило всебічне піклування про дітей. 22 червня 1992 вранці, коли вступив на зміну, побачив підлітка 13-15 років, який сидів на асфальті і возився якимось предметом. Коли Максим підійшов ближче, запитав, що він так рано тут робить. Підліток різко підвівся і кинув те, що тримав у руках, через відчинені двері в кімнату, де спали діти. А сам побіг...

Максим побіг до кімнати й побачив на підлозі між двома ліжками заводського виконання тротилову шашку. Спробував вирвати догоряючий шнур, але це йому не вдалося. Хотів викинути її на вулицю, але не встиг. Після вибуху оглянув все навколо лівим оком, бо правим нічого не бачив. Переконавшись, що ніхто з дітей не постраждав, пішов до директора табору і поінформував його про все. Потім забрали його до міської лікарні. В його правій руці прогримів вибух і її кінці перетворились на суцільне місиво. Вибух обпалив обличчя і ліву руку. Лопнули барабанні перетинки. Сильний кров'яний вилив у праве око...

Спочатку лікувався у Євпаторії, згодом у Києві. Пройшов операцію в Німеччині.

24 серпня 1995 року президент Леонід Кучма вручив Максимові Царенкові Зірку „За мужність", з числом 002.

Максим Царенко мріяв стати офіцером Збройних Сил і продовжити сімейну традицію, бо батько був кадровим військовиком, і дід по матері дослужився до полковника.

Про нього написали до „Вістей комбатанта" козаки Вінницького полку УВ:

–Він вступив до Українського козацтва 1992 року, активно брав участь у роботі козацького товариства, водночас навчаючись на історичному факультеті Вінницького університету. Добре зарекомендував себе, отримав ранґу підхорунжого УВ.

Незважаючи на рани, п. Максим повернувся до навчання, у 1997 р. закінчив університет з відзнакою. Два роки попрацював у школі, мав подяки від освітянського керівництва та авторитет серед учнів. Не полишив п. Максим громадської роботи–багато часу проводив в архівах, досліджував історію рідного краю, друкував розвідки на шпальтах місцевих та центральних газет і жур-

налів.

Пан Максим пишався своєю співпрацею з „Вістями комбатанта" та часто використовував його у роботі в школі. Ділився він своїми працями з дослідниками історії Дивізії „Галичина" І. Федиком та В. Ґудзієм.

Немало праці поклав п. Максим і в справи українських ветеранів, незаконно репресованих Совєтами.

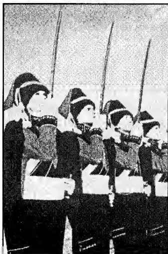
На жаль, його серве не витримало, і в ніч на 3 вересня 1999 року п. Максим помер,–пишуть у листі його побратими-козаки.

Ми високо цінували дописи п. Максима Царенка, а в цьому числі поміщуємо його останній допис про уніформи почесної варти України, яку прислала нам Наталя Царенко.

З свого боку висловлюємо глибокі співчуття його сім'ї та побратимам-козакам з Вінницького полку.

Редакція

В одному з останніх чисел часопису „Військо України" було вміщено статтю про підрозділ Почесної варти, де, зокрема, йшлося про нещодавну запроваджену церемоніяльну форму одягу. Як можна зрозуміти зі статті, в процесі розробки одностроїв за основу було взято форму Чорноморської сотні, якою вона була у першій чверті XIX століття[1]. Справді, Чорноморська сотня Лейб-ґвардії Козачого полку, сформована у травні 1811 року, виконувала обов'язки конвойного підрозділу при імператорові Олександрі І, але чому вибір проєктантів та військовиків зупинився саме на чорноморцях? Якщо комусь здалося доречним одягнути Почесну варту сучасної України в однострої конвою монархів минулого, то можна було б віднайти щось більш українське (а на думку авторів, однострій чорноморців підкреслює „національний характер"),– хоча б гетьманський конвой 1918 року. Судячи з надрукованих фото, запроваджена форма не містить українських відзнак взагалі, але російські кокарди із вензелями Олександра І відсутні також (як і султани).

На жаль, доводиться константувати, що автори форми не змогли навіть скопіювати на належному рівні однострої в чорноморців–переплутані кольори лядуночних перев'язів, ланцюжки декоративних протравників занадто довгі, відсутні султани на папках...[2] Судячи з фото, автори не знали, що свого часу у комірці для жорсткости вкладали товсту шкіру, тож сучасний комір, хоч і розшитий фантастичними фізерунками, але постійно зім'ятий.

Не треба заглядати в пильні архіви, щоб дізнатися, що на початку XIX ст. чорноморці мали на озброєнні шаблі, а не шашки, якими „прикрасили" українських хлопців[3]. Дивно, що витрачаючи по 1200 грн. на однострій, не знайшли чогось більш модерного, аніж шашки взірця 1927 року. Відсутність привісок (темляків) на холодній зброї просто шокує–на початку минулого століття позбавлення темляків було колективним покаранням для частин, які втекли з поля бою![4]

Звичайно, автори однострою Почесної варти не ставили за мету точно відтворити форму Чорноморської сотні, але й „творче" копіювання не можна вважати коректним і доцільним. Невже еліта Українського Війська не заслуговує на щось пристойніше, аніж незграбна переробка форми одного з підрозділів імператорської армії XIX століття?

---

1 Бережний С. Буденні „свята" Почесної варти // Військо України.–1999.–№3-4.–С. 18-19.

2 Пашеник С. А. Коллекция художника Николая Гусарова // ВИЖ.–1992.–№3.

3 Плотников Н. Д. Собственный Его Величества Конвой // ВИЖ.–1991.–№5.–С.62-67.

4 Куценко А. Н. Форма. Награды. Оружие. Проспект выставки. Донецк, 1989. С.7.

КИЇВ. Військовослужбовці Національної ґвардії України звернулися до Президента України Леоніда Кучми з проханням розв'язати низку проблем, що виникли у зв'язку з ліквідацією цієї структури. Як зазначається в листі ґвардійців до головнокомандувача, НҐУ упродовж свого існування вважалася елітою українського війська та свідомо проголосувала на виборах за Л. Кучму. Нині ж, з виходом указу Президента України про розформування НҐУ, значна кількість офіцерів і прапорщиків зіткнулися, зокрема, з житловою проблемою та проблемою обмежень щодо переведення офіцерів НҐУ до інших структур. Як наголошується в листі, „багатьом родинам ґвардійців загрожує виселення на вулицю", також досі невідома майбутня доля офіцерів та прапорщиків. (УНІАН)

Роман КОЛІСНИК

ДЕЩО ПРО ПУБЛІКАЦІЮ ТА ПРО САМУ КНИГУ СПОМИНІВ ПРО 1-шу УД УНА МАЙОРА ВОЛЬФА-ДІТРІХА ГАЙКЕ

Під час масового переселення біженців з Німеччини до США, було невідомо, що сталося з манускриптом майора В-Д. Гайке, який він передав для Братства кол. вояків 1-ої УД УНА у Мюнхені. Коли врешті, після довгих розшуків, голові Братства д-ві Мирославові Малецькому вдалося його знайти в одного дивізійника, Головна Управа Братства рішила його видати в перекладі на українську мову, бо ця праця фактично була історією формування і бойових дій Дивізії, як пише проф. Володимир Кубійович у передмові до цієї книги: «Автор як начальник оперативного відділу у штабі Дивізії, поряд з її командиром Фрайтаґом, знав найкраще внутрішнє життя, вишкіл, бої цього найбільшого зімкненого українського військового з'єднання, яке воювало по німецькому боці під час другої світової війни». Книга появилася друком в Торонті, Канада, 1970 року, ст. 278, наклад–3 тисячі примірників. Вона відразу викликала жваве зацікавлення, дискусії.

Автор належав до тих нечисленних німецьких офіцерів Дивізії, які були свідомі потреби порозуміння між обома народами–українським і німецьким–та політичного значення Дивізії.

Праця була написана зараз після війни під час перебування автора в англійському таборі інтернованих. Уривки з неї були публіковані в збірнику «Броди» та в журналі Братства «Вісті».

З якою метою Гайке написав свої спомини? Він дав відповідь в своєму вступному слові до книги: «Цей військово-історичний нарис має за мету відзначити для наступних поколінь–як це нормально робиться в кожній країні нашого світу–гідне поваги й пошани військове з'єднання».

Дуже добре склалося, що професор Володимир Кубійович зацікавився книгою і погодився стати головним редактором та видати її в рамках Наукового Товариства ім. Шевченка. Під його скрупульозним наглядом над кожною деталлю, книга формою і змістом набувала наукової праці.

Очевидним було, що українське видання слід відповідно відредаґувати. Пропущено деякі розділи, а деякі скорочено, бо інформації

про історію України, положення на українських землях під час другої світової війни тощо загально були відомі українському читачеві на поселеннях. Щоб доповнити й подекути справити спогади автора, отримано копії документів з Національного архіву у Вашінґтоні та використано вже в той час опубліковані матеріяли з німецьких, англійських і совєтських джерел. Ці інформації подано переважно у примітках, які опрацював Роман Колісник, який і переклав книгу.

Ті матеріяли також стали підставою для рисування схем, які автор тільки згрубша нашкіцував. Багато часу й труду витрачено на відшукання місцевих назв, особливо у Словенії, бо автор подав у своїй праці тільки німецькі назви. Наприклад, хто міг додуматися, що Prager Hoff по-словенському називається Праґерско, а Maria Rast–Руше. Тому теж затримано латинську абетку на неукраїнських територіях, де перебувала Дивізія. (Для відтворення схем боїв під Бродами, майор Гайке дав до диспозиції збережену ним ориґінальну карту, з позначеннями під час боїв, до речі, з польського війська). Схеми опрацював Михайло Піцюра при допомозі Андрія Коморовського. Очевидно, В. Кубійович, як географ, давав свої вказівки.

Змінено первісну назву книжки *Sie wollten die Freiheit (Вони хотіли волі)* на *Українська Дивізія 'Галичина'–історія формування і бойових дій 1943-1945*. Щоб хоч частково подати умовини й обставини творення Дивізії, передруковано статтю проф. В. Кубійовича «Початки дивізії 'Галичина'» та надруковано деякі відозви, що відносилися до Дивізії та до пізніших часів творення Української Національної Армії.

Для чужинецького наукового світу надруковано резюме англійською та німецькою мовами. Складено теж покажчик прізвищ осіб і назв військових частин та місцевостей.

Доповнюють текст світлини. Їх небагато, особливо бракує світлин з боїв Дивізії. На жаль, з матеріялів дивізійних звітодавців майже нічого не збереглося.

Стиль автора Гайке легкий, військовий. Автор присвячує багато місця непорозумінням, що виникли в Дивізії між українцями й німцями. Німці, особливо ген. Фріц Фрайтаґ, не хотіли розуміти політичного значення Дивізії. Гайке нещадно критикує командира Фрайтаґа як честолюбного бюрократа, який нікому не довіряв та заміщував усі важливіші пости в Дивізії німцями, навіть тоді, коли до диспозиції були українські кваліфіковані старшини. Автор за-

приятелював з українцями й станув по їхньому боці.

Перші труднощі постали вже при формуванні і вишколі Дивізії. Не було добрих німецьких інструкторів, а ті, що прийшли, через свій молодий вік і пиянство, не надавалися на такі відповідальні пости.

Навіть прості звички українців спричинювали труднощі. Наприклад, українці привикли їсти багато товстих страв, а німецькі порції, хоч поживні, були для них замалі. Іншою звичкою українців було ношення штанів на пасках, замість на шлейках. Для того українські вояки вживали ремені від рушниць та кінські вуздечки.

Не без гумору автор описує пояснення вигадливого сотника Дмитра Паліїва, який був у штабі Дивізії «дорадником в українських справах». Він пояснив цю звичку: «Українці звикли мати почуття ситости у своєму шлунку, Вони тому підперізуються, бо при порожньому шлунку можуть стягати свій живіт на одне чи два очка паска більше. Тим способом вони затримують почуття ситости і контролюють почуття голоду. А тому, що німецькі порції малі, вони мусять підперізуватися».

Цікава, хоч дещо поверховна, є характеристика українського вояка й українця взагалі.

Українські старшини й підстаршини, хоч їх було мало, відставали від німецьких офіцерів у казарняній службі й муштрі. Зате на полі бою вони в дечому перевищували німців, наприклад, в маскуванні, стверджує автор.

«Проте,–пише Гайке,–серед них панувало захоплення, у декого виявлявся сильний нахил до дискусій, а менше до плянової інтенсивної праці; у декого було надто мало почуття обов'язку та відповідальности за своїх піддеглих».

Про українця автор пише: «Українець сприймає все ідеалістично. Таке ідеалістичне ставлення обмежується головно до його практичного життя. Він бачить не так реалістичну об'єктивну дійсність, яка перед ним стоїть, але бачить у своїй фантазії уявну, яку він волів би мати. Він часто на такій уявній дійсності базує свої постанови й дії. Чисто індивідуалістичний характер українця–у протилежності до росіянина–спрямовує його орієнтацію на Захід. Індивідуалізм яскраво видно у його ставленні до суспільного ладу. Він відкидає спільне життя, яке вимагає суворої дисципліни та беззастережного послуху. Тим можна пояснити чому українці неґативно ставилися до творення свого сильного війська та закріплення

глибоких військових традицій. В українця почуття панує над розумом. Не розум, але почування, випливаючі з глибини душі, характеризують ляйтмотив його життя. З-поміж слов'ян українець здібний піднятися на найвищий верх захоплення, щоб знову, після перших невдач, попасти в саму скрайню апатію і зневіру. Він здібний на глибшу любов, але так само на безмежну, тільки почуттям керовану, ненависть».

В сьогоднішній час, при утвердженні Української держави, розбудови своїх збройних сил, є нагода порівняти й прийняти чи опрокинути спостереження майора Гайке з-перед 50 років.

В Дивізії були політичні труднощі. У першу міру Гіммлер офіційно наказав українців в Дивізії називати «галичанами». Дивізійне командування теж недотримувалося в деяких справах навіть наказу згори, наприклад, командна мова мала бути «галицька», тобто українська, а наказова–німецька. Це розпорядження німці зовсім зіґнорували.

Те, що німецьке командування зовсім не прив'язувало ваги до політичного значення Дивізії, спричинило катастрофу Дивізії. Її призначено на сподіваний центр удару Червоної Армії в літній офензиві 1944 року. А в боях під Бродами кинено її, необстріляну, при відступі німецьких військ з фронту, у найважчий пункт прориву. І то не як цілість, а поодинокими полками. Це був т. зв. «Колтівський коридор», в якому сконцентровано майже всі сили 1-го Українського фронту. І навіть командування Червоної Армії вагалося, чи посилати свої танкові армії через коридор завширшки тільки чотири кілометри. Але це була найбільша офензива війни.

Оточення 13-го корпусу, а з ним і Дивізії, можна було б оминути, якщо б німецькі частини поза оточенням були б виконали наказ удару ззовні.

У жорстоких боях, розбита Дивізія, мала «щастя в нещасті», як пишуть вояки Дивізії в своїх споминах, бо оточення було на українській землі. Населння помагало воякам, і багато з них–оцінюють на приблизно три тисяч–поповнило лави Української Повстанської Армії. Їхню важливу ролю в УПА підкреслюють навіть чужі історики.

Згодом Дивізію наново зформовано й вона брала участь у діях у Словаччині, Словенії та врешті в Австрії на Східному фронті. Тут Дивізія склала присягу на вірність українському народові й вступила до Української Національної Армії, командувачем котрої

був генерал Павло Шандрук. Цим актом формально Дивізія вийшла з-під юрисдикції німецьких військ СС.

У 1973 році книга теж вийшла в Німеччині німецькою мовою п. н. *Sie wollten die Freihei,* Pozdun-Verlag. ст. 256, із змістом таким, який заплянував спочатку майор Гайке. У ній є схеми, світлини й додатки, але не має покажчика прізвищ і місцевостей.

Українське й німецьке видання вже вичерпані.

В 1988 році в Торонті вийшла книга в перекладі на англійську мову, яку зробив з українського видання Андрій Винницький, з передмовою відомого американського історика Джона Армстронґа. Це видання не має схем, світлин, ні покажчика.

Слід підкреслити, що спомини майора Вольфа-Дітріха Гайке цінні тому особливо, що їх написав компетентний військовик, німець, котрий побачив похибки німецької політики відносно українців, і про них не завагався написати «для майбутніх поколінь», як сам пише. Майор Гайке вітав кол. вояків Дивізії з днем незалежности України–радів з ними.

Сьогодні книга тим важлива, що Україна має своє національне військо, яке в сучасних політичних умовинах творення спільних збройних сил багатьох держав мусить співпрацювати між собою й мати вирозуміння до інших національностей.

Чи не час перевидати цю книгу в Україні, як теж переложити з англійської й опублікувати великі історії Дивізії майора американської армії Михайла Лоґуша (вийшла в США у 1997 р. ст. 558) і Майкела Мельника (незабаром вийде в Англії), які опрацьовані на базі багатющого нового матеріялу.

ВІДБУЛИСЯ МАНЕВРИ «ЩИТ МИРУ-1999»

На Яворівському полігоні, біля Львова, відбулися міжнарожні маневри «Щит миру-1999». Завданням вправ було опрацювання командуванням бриґад і їх штабів практичного ведення, організування, контролі й співпраці міжнародних мирових операцій.

Командування опрацювали спільну тактику, практичні методи провадження мирових операцій у полосі етнічного конфлікту.

Головними учасниками цих вправ були війська з України й США, а крім них взяли участь представники 12 держав, в тому й Польщі–усіх понад 1300 осіб. Ядром були 440 вояків Народної Ґвардії США та 280 вояків польсько-українського батальйону мирових сил ООН.

Командирами були американський генерал Джералд Мінутті й український полковник Олександер Пушкар. До участи у «Щиті миру-2000» запрошено 42 держави, удвічі більше, ніж торік.

УКРАЇНА ТА БІЛОРУСІЯ

За впливи в Україні йде тиха й не така тиха боротьба між Заходом та Росією, бо Україна–це ключ до перехилення балянсу сили в цей чи той бік. Недавно міністер закордонних справ США, Маделейн Албрайт, у своїх промовах підкреслила важливість України й заявила, що США звернуть особливу увагу на чотири держави у світі, між ними й Україну. Після офіційного підписання договору про воз'єднання Білорусії з Російською Федерацією, загроза для незалежности України збільшилася. Про важливість Білорусії для Росії пише у «Народній Армії» Олександер Маначинський, кандидат військових наук, з якої переповідаємо його головні тези, що є і будуть актуальні в майбутньому.

Редакція

Білорусія–північний сусід України. Довжина кордону–1112 км. Індустріяльно-аґрарна республіка загальною площею 207,6 тис. кв. км. Населення 10,4 млн. осіб.

На політику Білорусії, крім Росії, має вплив Польща. Слід враховувати, що у західних районах живе багато поляків, які можуть стати джерелом напруження між Білурусією й Польщею.

Неґативними факторами для закріплення незалежности Білорусії є відсутність державницьких традицій, багатовіковий марґінальний характер політичної еліти, надзвичайно низький рівень національної свідомости (за даними перепису 1994 року вільно володіють біло- руською мовою лише 12 відсотків населення), значна залежність промисловости від Росії й інших кол. республік СССР, звідки надходять комплектуючі деталі. Однак економіка Білорусі (за даними 1992 року) мала вищі показники валового національного прибутку на душу населення (5729 ам. дол.), ніж Росія (5396) чи Україна (4397).

Збройні сили нараховували (в 1996 році) 85 тисяч, танків–1800, броньових машин–2896, артилерійських систем–1579, бойових літаків–269, бойових вертольотів–75. На час проголошення суверенітету вона мала на своїй території 81 ядерну ракету.Білорусія має вирішальне значення для Росії, передусім військово-політичне.

Після розпаду СССР Білорусія, маючи важливе геополітичне значення для Росії, опинилась в зоні її життєвих інтересів. Білоруська територія стала своєрідним коридором, через який здійснювалася торгівля Росії з Европою–за деякими даними, до 70 % російського експорту в країни Европейської Спільноти.

Популярна в національно-орієнтованих колах Білорусії ідея створення Балтійсько-Чорноморського союзу розглядалася Москвою, як спроба створення на західних кордонах «санітарного кордону». Отже, налагодження товарообміну між країнами Балтії та Україною залежить від позицій офіційного Мінська.

Є і суто військові інтереси Росії. На території Білорусії розгорнуто перший ешелон російської протиракетної оборони. Російський військовий об'єкт у Барановичах є невід'ємною складовою частиною системи попередження ракетного нападу. Об'єкт, розташований у Вілейці, входить до системи зв'язку Військово-морської фльоти Росії. Будівництво подібних об'єктів у Росії потребувало б 7 трлн. рублів і тривало б 5-6 років. Створення власного російського угрупування протиповітряної оборони на західних кордонах коштувало б 10 трлн. рублів, за оцінками з 1996 року. З огляду на розширення НАТО на схід роля Білорусії в оборонній стратегії Росії ще більше зросла.

Росія–це країна, в одному з реґіонів якої ведуться бойові дії, і тому зближення з нею наближає білорусів до одної з «гарячих точок». Стимулом для інтеґрації з Росією стало педалювання тези про загрозу з боку НАТО. Як свідчить історія, росіянам властиве прагнення до внутрішньої консолідації тоді, коли існує зовнішня небезпека. Коли б розширення НАТО не було, то їх придумали б або замінили б іншою зовнішньою загрозою. Спекулювання тезою про військову загрозу необхідне було н стільки для нового імпульсу білорусько-російського зближення, скільки для зміцнення внутрішньої єдности в Росії. Водночас збереження Росією статусу військової наддержави можливе лише за умов хоча б часткового відновлення колишньої геополітичної і військової єдности. Тому збереження внутрішньої цілісности й поглиблення інтеґрації з пострадянськими державами стало розглядатися Москвою як два взаємопов'язані завдання.

Прийнявши Декларацію про суверенітет, Білорусія оголосила себе без'ядерною, невтральною державою. З Україною укладено повномасштабний договір про дружбу та співробітництво. Проте, всупереч своїй волі, вона може бути втягнена у військовий конфлікт. Якщо спалахнув би конфлікт між Росією й Україною, то хто б питав Білорусію про дозвіл літати над її територією?...

Сьогодні, з огляду на інтеґраційні процеси Білорусії з Росією та тиск на Україну вступити в таку пропоновану Росією тристоронню «спільноту», ситуація стає щоразу складнішою для збереження суверенітету Української держави.

Олег ГРИНІВ

ВИРОК: ГОЛОДНА СМЕРТЬ ПІСЛЯ „ВИЗВОЛЕННЯ"

Голодомор 1946-1947 років в Україні*

Про голодомор 1932-1933 років в Україні знає цілий цивілізований світ. Голодомор 1921-1923 років також став відомий завдяки художній літературі. Тепер лише необільшовики ще насмілюються заперечувати їх.

Поза увагою світової громадськости залишається голодомор 1946-1947 років. І тут неодмінно виникає запитання: „Чому?"

З'ясувати причини і виявити його наслідки намагалися учасники Міжнародної наукової конференції, яка відбулася 27 травня 1997 року в Києві. Матеріяли конференції, які з'явилися окремою книгою, допомагають створити панораму цієї трагічної сторінки нашої історії. Доповідачі доказали, що від голоду потерпала людність усіх реґіонів України, за винятком західноукраїнського, хоч голод теж охопив деякі райони Буковини.

Відомий дослідник голодоморів 1921-1923, 1932 й 1933, 1946-1947 років професор Станіслав Кульчицький обґрунтував їх подібність як злочинів більшовизму проти українського народу і водночас звернув увагу на особливості кожного з голодоморів. Він доходить висновку, що голодомор–це різновид більшовицького терору. Вперше його застосовували до української людности в 1921 році. Як наслідок „політична активність селянства зменшилася практично до нуля", бо „голод виявився фактором, який ефективніше, ніж каральні експедиції, втихомирював повстанців" (С. 11) .

На конференції спростовувалася думка про те, що причиною повоєнного голоду стала посуха. Історик Василь Марочко наголошує, що цей голод безпосередньо пов'язаний з імперіялістичними плянами московського керівництва. Переполошене американською атомною зброєю, воно „почало поспішну підготовку до чергової війни з „імперіялістичними акулами", а відтак дбало про формування резервного продовольчого фонду" (С. 15). Вилучений хліб за наказом Кремля вивозили з українського села до сховищ, які побудували в глухих лісах на Уралі та в Сибіру, готуючи запас на випа-

*Голод 1946-1947 років в Україні: причини і наслідки. Міжнар. наук. конфер., Київ, 27 трав. 1997 р.–Київ-Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць 1998–208 с.

док війни. Крім того, керівництво СРСР надавало продовольчу допомогу Польщі, Румунії, Угорщині, Югославії, Чехо-Словаччині і навіть Франції. „Ешелони з борошном та збіжжям,–пише вчений,– котилися на Захід крізь голодну та понівечену Україну, де гинули від фізичного виснаження солдати-переможці, солдати-визволителі, помирали їхні діти, божеволіли вдови" (С. 15).

Коли, як пізніше писав М. Хрущов, „голод став невідворотним", Сталін передав компартійне керівництво в Україні своєму вірному поплічникові Л. Кагановичу, а той причини всіх проблем зводив до „підступних" дій „українських буржуазних націоналістів". „Він,– наголошує історик Ю. Шаповал,–не говорив про голод, оскільки для нього, як і на початку 30-х років, голод був нереальною проблемою, а проблемою, вигаданою і породженою ворогами" (С. 26). Про ці два голодомори Каганович навіть не згадує в своїх мемуарах. А від голодомору 1946-1947 років померло, за матеріялами дослідників, від 1 до 1,2 млн. українців.

На широкому історичному і демографічному тлі аналізує питання голодоморів Сергій Пирожков, який обґрунтовує положення про демографічні катастрофи, що характеризуються безпосереднім зменшенням людности, а також зменшення її природного приросту і втратою майбутнього населення. Вчений доводить, що за 30-річний період (1929-1959 роки) людські втрати в підсовєтській Україні становлять приблизно 14 млн. 300 тис. осіб, що рівносильне спаду її населення на 34,2 відсотка щодо чисельности, яку подає перепис 1959 року. Якщо в тому році в Україні проживало 41 млн. 869 тис. осіб, то при нормальному розвиткові цей показник становив би приблизно 56 млн. 88 тис. людей.

Від голоду страждали й діти, майбутнє нації. У багатьох сільських школах заняття організовували так, щоб учні могли відповідати на уроках сидячи, бо від голодного виснаження вони вставали з великими зусиллями. Голодні люди поїдали голодуючих собак, зафіксовані навіть факти канібалізму, тобто людоїдства. Про них пише в своїх мемуарах М. Хрущов. Допомога, яку надала ЮНРРА (Адміністрація допомоги й відбудови при Об'єднаних Націях), не могла істотно вплинути на пом'якшення голоду в Україні, бо вартість надісланих продуктових товарів становила лише 189 млн. американських долярів. За працю в колгоспах українські селяни отримували мізерну платню. Вони жили в основному зі своїх присадибних господарств. Та і їх влада не залишила в спокою, встановлюючи заборону на вирощення певних видів сільськогосодарської продукції. Зате вона накладала на сільські господарства надмірні

податки.

На війні загинули мільйони людей. За часи воєнного лихоліття Україна втратила від 8 до 10 млн. людей. А ще були мільйони покалічених. Тягла не вистачало, переважала тяжка ручна праця. „У плуги,–твердить Петро Соболь,–досить часто доводилося впрягати корів, а подекуди впрягалися в упряж і самі жінки-колгоспниці (і як наругою над жінкою-трудівницею звучав тоді вислів „жінка–велика сила в колгоспі"), або ж копали землю звичайними заступами" (С. 69). Попри таке становище більшовицька тоталітарна держава вимагала розширювати колгоспні посівні площі і збільшувала обсяги поставок сільськогосподарської продукції, бо цього вимагав військово-промисловий комплекс.

Ось як змалював на науковій конференції повоєнне життя своєї родини Валентин Хоменко: „До нового року домашнім хлібом ще сяк-так перебивалися. А відтоді до нового врожаю печеним хлібом і в хаті не пахло. В харч в основному йшла картопля і дуже ощадливо, бо чекала весняна посадка її; зрідка пшоно, висівки з обтовченого проса, ячменю, пшениці, картопляне лушпиння, випрошене в людей; а весною–всяке їстивне зело: чорнобиль, лобода, щавель, цвіт акації, листя липи, що йшло в коржі, борщі, супи, салати і так жменями пхалося в рот, щоб чимось втамувати страшенну і безкінечну жадобу їсти. Варена страва була з відра води, втертих в неї двох-трьох півкартоплин, бо вершки були вже посаджені в грядку, і наїдайся відпуза. Від таких харчів різачка корчила і гнула до землі, що світ був немилий. Було великим святом, як вдавалося натрапити на качині гнізда в болоті, або піймати їжака і зварити" (С. 92-93).

Більшовицька держава не давала допомоги людям, які страждали від голоду, що охопив половину областей України. Газети нічого не згадували про українське лихо. Листи до солдатів із сіл, в яких люди вмирали від голоду, не доходили. Українські селяни гірко співали:

Україно ж ти моя.
Жниво-хліборобная.
Москві хліб віддала.
А сама голодная (С. 84).

Виникає запитання: чи можна було уникнути голоду або не доводити його до таких жахливих наслідків? На нього відповідає відомий історик Володимир Сергійчук: „1946 р. був неврожайним, давалася взнаки і повоєнна розруха. Але того збіжжя, що вродило на українських ланах, вистачало, аби не допустити нового голодомо-

ру. Однак під тиском Москви з України вимітали все, що можна було" (С. 201). Вчений називає голод 1946-1947 років черговою спробою етноциду українців. У 1947 році Сталін послав керувати в Україну „більш твердого й уже перевіреного свого вірного слугу Лазаря Кагановича", бо М. Хрущова вважав „занадто м'яким" (С. 201). „А чи пам'ятаємо всі ми,–запитує історик,–й те, що в 1946-1947 рр. в Україні трагедія в масштабах 1932-1933 рр. не повторилася тільки тому, що нас врятувала Західна Україна, де ще не було колгоспів, і селянин-одноосібник лишками своєї продукції міг поділитися з голодними братами зі східних областей?"(С. 201).

У західних областях України, за винятком деяких районів Чернівецької области, в ті роки виявився непоганий врожай зернових, картоплі, квасолі тощо. Сюди приїжджали люди з областей, в яких панував голод. Щоби не допустити колгоспників у західні області, на залізничних станціях діяли загороджувальні загони-групи співробітників транспортної міліції. Вони ловили змучених голодом людей, висаджували з поїздів, конфісковували хліб, набутий у західноукраїнському селі, штрафували й арештовували. Та лихо чатувало не лише від міліції. Голодні люди, звичайно, не їздили в пасажирських поїздах, а в товарняках і на дахах вагонів. Та їхнє горе не зупиняло грабіжницьких банд, які закидали на дахи вагонів металеві гаки і так на ходу поїздів стягали „скарб" подорожніх. Інколи такий гак попадав не на мішок, а на людину і стягав її з поїзда. Наслідок очевидний–каліцтво, а то й смерть.

Про західноукраїнське селянство як рятівника від голоду братів із-за Збруча на конференції згадував не один учасник. Історик В. Сергійчук пов'язав цю допомогу з нашими днями. „Тому,–дорікав вчений,–прикро, що й досі у певної частини наших громадян, особливо східних і південних областей, є якась незбагненна неприязнь до всього населення західних областей України. Невже й справді наш народ від постійного духовного й фізичного геноциду втратив пам'ять? Та чи усвідомлюємо ми нині те, що через півстоліття наші нащадки забудуть і нас, якщо ми сьогодні боїмося сказати вголос про ту жертовність, яку проявили „бандерівці" до Великої України, коли її Москва кинула напризволяще в 1946-1947 рр.?"(С. 203).

Окупаційна більшовицька влада не мала жодного милосердя до страждальців. 21 лютого 1948 року вийшов з Москви указ „Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльности в сільському господарстві і ведуть антисуспільний спосіб життя". За цим указом, місцева влада могла виселити за межі України у віддалені краї СРСР, цебто в Сибір і на Далекий Схід,

кожного сільського жителя. Для цього було достатньо ухвали колгоспних зборів чи сільського сходу, які завше підтверджували вже готове рішення влади. Спочатку цей указ діяв тільки в 16 областях України, але з червня того року його дію розповсюдили й на інші області, за винятком західноукраїнських. Мета указу очевидна: залякати народ, зламати антиколгоспний рух, змусити працювати голодних і обірваних людей і водночас загнати в колгоспи і радгоспи якомога більше сільських жителів. Інакше держава не могла зацікавити селян працювати краще, тому регламентувала все життя колгоспного села.

Отака ціна перемоги над нацистською Німеччиною і наслідки більшовицького „визволення" українських земель. Втративши за роки війни 8 чи 10 млн. людей, Україна зазнала нових репресій. Василь Юрчук пише: „Проводились заходи щодо денаціоналізації українського народу, приниження його ролі в розгромі фашизму, прищеплення нігілізму до рідної мови. Продовжувала функціонувати спотворена модель суверенітеу України, жорстока ієрархічна субординація взаємовідносин центру і республік з необмеженими правами загальносоюзного центру і фактичним безправ'ям республік, у даному разі–України. Не меншої шкоди роботі стосовно подолання, або хоча б пом'якшення голоду та його наслідків, нанесла партійно-державна політика нехтування історичними традиціями, етнонаціональною специфікою нашої республіки, особливо її західних областей; здійснювався атеїстичний вандалізм" (С. 63).

Більшовицька окупаційна влада докладала зусиль, щоби замовчати про голод 1946-1947 року. Автор цих рядків згадує дитячі роки, коли до нашого села приходили голодні люди з Великої України. Мої односельці ділилися з ними всім, чим могли. Та з районного центру Комарна приїжджали брутальні партійні номенклатурники і закликали селян не допомагати голодним братам з-за Збруча, бо, мовляв, вони жебрають у Галичині тому, що не хочуть працювати в „рідних" колгоспах. Перша згадка про повоєнний голод з'явилася в Україні лише в 1988 році.

Голодомори в Україні–це своєрідне відображення етапів становлення більшовицької тоталітарної системи. Американський вчений Джеймс Мейс закінчив свій виступ на науковій конференції такими словами: „В тому сенсі можна сказати, що перший голодомор був наслідком невдалої спроби раптового втілення в життя моделі воєнного комунізму і фактично майбутньої сталінської системи, в тому числі абсолютного підпорядкування Москві неросійських радянських республік. другий голодомор був чинником завершення

цієї системи, а третій–реставрації цієї системи після війни" (С. 20).

Анатомію знищення у 40-х роках українців, завершенням якої став голодомор, розкрив відомий політв'язень більшовицьких концтаборів Левко Лук'яненко, виділивши три послідовні стадії. Перша стадія пов'язана з пересуванням фронту зі Сходу на Захід, коли в бої кидали українських чоловіків, в тому числі й 17-річну молодь, без належного військового вишколу і навіть у цивільному одязі. Друга стадія починається з повторної окупації західноукраїнських земель совєтською армією, внаслідок чого вивезено поза межі України, на північ і на схід Росії близько 2 млн. українців. Третя стадія–підкомуністичний голодомор, третій у XX століття, в 1946-1947 роках, щоб ще більше зменшити кількість української людности, яка, як тепер відомо, втратила у часи війни 8-10 млн. осіб. Після цього Л. Лук'яненко пише: „Почуття зв'язаности поколінь зобов'язує пам'ятати, що сталося з нашими попередниками, від яких ми походимо і від яких естафету національного життя ми маємо передати молодшому поколінню. Тепер Україна є незалежна держава, її священний обов'язок у тому, щоб започаткувати на державному рівні щорічні загальнонародні поминки в пам'яти живих своїх дідів-прадідів, цього вимагає християнська мораль, цього вимагає турбота про майбутнє" (С. 46).

Л. Лук'яненко звертає увагу на доконечність конструктивних висновків з нашої історії. Безумовно, необхідно не забувати, що колонізатори, які йшли на українські землі зі Сходу, хитрі і підступні, але українці не мають права нехтувати й тим, що й наші національні риси ослаблювали українців у боротьбі з ворогами. Перша риса–це внутрішня чесність і порядність українців, а звідси–довірливість до чужинців, сприймання їх за своїм образом і подобою. „Ця довірливість завжди робила українців жертвами московського обману" (С. 45). Другу рису становить наша „страшенна послушність". „Ми,–продовжує Л. Лук'яненко,–не хочемо з чужинцями сваритися і безсовісному нахабі не б'ємо кулаком в лице, заради миру відступаємо, а в дійсності поступаємося своїми інтересами і звужуємо плацдарм своєї свободи". (Там само). Нарешті, третя риса–наш індивідуалізм і відсутність навичок „підпорядковувати себе узгодженій діяльності всього організованого суспільства". (Там само). Як наслідок українці в минулі часи виявлялися непідготовленими протистояти зовнішній загрозі.

З таких висновків Л. Лук'яненко підходить до сьогодення. Він зазначає: „Індивідуалізм у теперішньому організованому демократичному суспільстві зі свободою економічної й інтелектуальної ді-

яльности виявиться потужною спонукою для всебічного змагання й швидкого поступу нації, але для того, щоб це сталося, необхідно втримати незалежність і утвердити демократичні принципи. Щоб доцентрові сили перемогли відцентрові, необхідно на прикладах з історії, зокрема й прикладі штучного голодомору 1946-1947 років переконати населення України у вигідності незалежного існування" (С. 45).

Аналогічні думки висловив Маріян П. Коць. „Українство,–вважає він,–як ніяка інша нація, не знає мстивости й не будує своє майбутнє на таких підвалинах. Ідеться тільки про пізнання всіма нами фактів нашої страдальної історії. Тоді й тільки тоді відродиться оця людяність, посвята, єдність у справжньому труді, відданість ідеалам людства–й тим же стане провідною зіркою іншим народам нашої Землі" (С. 47). Він протиставляє позиції двох держав–повоєнної Німеччини і посттоталітарної Росії–щодо відшкодування за кривди іншим народам. Повоєнна Німеччина навіть через півстоліття після закінчення війни виплачує відшкодування колишнім в'язням нацистських концтаборів та їхнім родинам. Керівництво Росії, яке проголосило її єдиним спадкоємцем більшовицького СРСР, не лише не збирається відшкодувати родинам загиблих від голодомору, а й посягає на приналежну Україні частку державного майна і навіть на її територію. На думку М. П. Коця, тут чимало залежить і від самого уряду незалежної України, від його послідовної принципової позиції в українсько-російських взаєминах. У цьому українці мають брати приклад з ізраїльтян.

Учасники наукової конференції про голодомор 1946-1947 років в Україні висловилися за організацію системного вивчення документів, щоби дати правдиву і повну характеристику повоєнній історії України, і зажадати від уряду України дати правову оцінку повоєнному голодомору. Вони запропонували „розгорнути вивчення і розробку проблеми та створення документальних збірників і книг спогадів-свідчень людей, постраждалих під час голоду, в реґіонах України", а також „розширити зв'язки з ученими, дослідниками в реґіонах України та зарубіжних країнах, які вивчають проблему голоду 1946-1947 рр. в Україні"(С. 204).

Нема заперечень: така робота допомагає зберегти історичну пам'ять, очистити її від більшовицького намулу, вивести людей зі стану власної недооцінки і почуття національної меншовартости. Та цим обмежуватися ми не маємо права, повернімося до другої половини сорокових років нашого століття, задумаймося, якою була би картина нинішнього світу без Нюрнберзького процесу. Лише

Суд Народів допоміг викорчувати людиноненависницьку ідеологію нацизму.

Більшовизм уник такої справедливої кари. Від нього й нині продовжують страждати різні народи. Яскравий приклад–панування в сусідній Білорусі цинічного колгоспного диктатора Олександра Лукашенка. У багатостраждальній Юґославії такий же диктатор Слободан Мілошевич був поставив під загрозу мир у цілому світі. А Чечня?

Без міжнародного суду над КПРС за злочини тоталітарного режиму не може бути мови про мир у цілому світі. Смертельно поранений більшовизм аґонізує, але, відчуваючи безкарність за злочинну діяльність, знову й знову ставить світ на грань війни. Малоросійські більшовики не відчували докорів сумління, коли вимагали послати українських юнаків на очевидну смерть для захисту інтересів юґославського диктатора. І так буде завжди, доки злочинці не покарані. Врешті-решт, такий суд в інтересах всіх народів, в тому числі і росіян.

Олег ГРИНІВ,
доктор філософських наук, професор,
Інститут народознавства Національної
Академії наук України (Львів)

Валентина Жмура,
пошуківець на звання
кандидата історичних
наук Львівського
Державного Університету
ім. Івана Франка
(керівник Юрій Киричук)

ОУН В ДОНБАСІ:1941-1943

В період між Першою та Другою світовими війнами головні політичні й інтелектуальні сили, здатні чинити опір диктаторським режимам в Україні, були зосереджені в еміграції. Їхню основу становили колишні вояки й старшини Української Галицької Армії та УНР.

На чолі Проводу Українських Націоналістів, яких об'єднали українські культурні та політичні центри на території Польщі та Чехо-Словаччини, стає колишній командир Осадного Корпусу Січових Стрільців Євген Коновалець.

ОУН приділяє головну увагу розбудові глибоко законспірованих осередків, клітин, одинаків в Осередньо-Східних Землях, і насамперед різним ділянкам соціяльно-економічного життя і державного апарату. Здійснюють спроби масової пропаґанди за допомогою випуску листівок. Так одну з них надруковано і розповсюджено в Донбасі.

Розгортання законспірованих дій ОУН викликає занепокоєння органів, ОГПУ-НКВД. Офіційна преса перелічує числені провали не гетьманців чи петлюрівців, а саме націоналістичного підпілля:

1931 р.–викрито Націоналістичний центр, який мав у свому складі зокрема й членів більшовицької партії;

1932 р.–у слідчих справах зафіксована „УВО (Українська Військова Організація)";

1932 р.–викрито осередки ОУН, які мали назву „Організація українських революціонерів" (заснована у 1927 р.).[1]

У Київській, Одеській, Вінницькій і Донецькій областях підчас масових арештів, спрямованих на викриття національно-свідомих осіб в держапараті; тільки членів більшовицької партії виключено 51712 осіб (з 260 тисяч загалу). Партія виключила всіх, на кого мог-

ла впасти хоч найменша тінь підозри. В 30-ті роки на Донеччині розстріляно всіх секретарів обкому ВКП(б), за виключенням останнього (втік разом з Червоною армією за три дні до наступу німців на Сталіно).[2]

Якщо націонал-комуністи добровільно не йшли до катівні НКВД на вул. Артема 40-42 (м. Сталіно), то брали заручниками їхніх старих батьків та дітей-немовлят. 7 листопада 1937 р. в Макіївці під час мітинґу на честь відкриття пам'ятника Леніну біля металургійного заводу заарештовано трьохмісячну Еллу Антонову* (батько її був директором тресту „Арджснікідзевугілля") рядом з бабусею. Всіх чоловіків в їхній родині розстріляно на Рутченківськім полі та у Вінниці.[3]

До появи німецьких танків у 1941 р. здійснювались масові розстріли у в'язницях Артемівська, Маріуполя, Сталіно. Лише одиницям вдалось врятуватись.[4,5]

Євген Стахів, брат Володимира Стахі́ва, міністра закордонних справ уряду Ярослава Стецька, так згадував про антибільшовицькі настрої населення Донбасу: тут не залишилось людей, які б співчували сталінському режиму.[6]

Після терористичного акту аґента НКВД Судоплатова, у наслідок якого загинув в 1938 р. в Ротердамі Провідник ОУН Євген Коновалець, втрачено зв'язок з нечисленими активістами руху опору в краї. Кращі з них загинули напередодні нового кривавого перерозподілу світу (Є. К. Дідича та Є. Т. Футуровича розстріляно, як „учасників української контреволюційної націоналістичної організації, які за завданням організації проводили активну контреволюційну діяльність (на Донеччині), спрямовану на насильницьке відторгнення України від СРСР і створення Української буржуазної держави).[7]

Розкол в ОУН, який стався у 1940 р., позначився і на діях Похідних груп: Референтурою СУЗ (Східноукраїнських землях) було призначено головою мельниківця Якова Шумелду, а бандерівських бойовиків очолив Микола Лебідь. У своїх спогадах[8] вони зауважували, що німці знищували в ґестапо, концентраційних таборах та на шибеницях і прибічників Андрія Мельника і прихильників Степана Бандери. Так, жертвами фашистського терору стали члени ОУН, які діяли в Донбасі: Теодор Лігман, загинув у Бухенвальді; Іван Клим, розстріляний в Дрогобичі; Василь Кривошапка, забитий в Умані; полковник О. Голуб, загинув на Волині; Зиновій Мат-

*Елла Антонова живе й досі в Макіївці, член УНА, пенсіонерка.

ла, в'язень німецьких концтаборів[8]; Степан Держко, вмер у тюрмі м. Сталіно (Донецьк); Серафіма Кутєва, загинула в ґестапо; Володимир Носков–так само, та інші.

Їх видавали спецслужбам окупантів аґенти НКВД такі, як Захаржевський[9], Шаповал[10], які працювали на початку 20-х років в ОГПУ; якщо німцям не вдавалось знешкодити керівників ОУН краю, то їх піддавали цькуванню з боку СБ-ОУН. Так у 1943 р. Захаржевський (з 1927 р.–агент ОГПУ) сфабрикував „сводку" в Московське НКВД про те, що його аґентурним начальником є Василь Козик (псевдо Кривошапки М. В.). Як свідчить колишній керівник південного краю Ю. Леміш (Василь Кук–живе зараз в Києві), справа його розглядалась на засіданні СБ у 1943 р. і Михайла Кривошапку було виправдано. Загинув він від кулі поліцейського в Умані[11].

***

Галицькі націоналісти йшли у 1941-1943 рр. на центральні й східні українські землі з ідеєю самостійности держави, із думкою революційними методами здобути державу[13]. Успіхи на радянському фронті запаморочили голови гітлерівському керівництву, й зустрінуті з надією місцевим населенням[14]. Підпілля в Донбасі починали організовувати 10 галичан, а підтримали їх щонайменше 10 тисяч наших краян, прихильників самостійности[17].

Національна ідея не була чужою для багатонаціонального Приазов'я. Такою вона є й сьогодні.

Першоджерела

1. Ю. Бойко. Євген Коновалець і Осередньо-Східні Землі. //На чужині, 1947–Тернопіль, 1991.
2. Б. Парсенюк. Червоні губернатори. //„Східний часопис", м. Донецьк, жовтень-грудень 1995 р.
3. К. Лех (В. Жмура). Летела Туча. //„Город" м. Донецьк, №38 (6.XI) рік 1997.
4. Г. Дроздов. Вступление немецких войск в Мариуполь. //„Донецкий вестник", декабрь 1941 г. Сталино. (Державний архів Донецької області).
5. В. Жмура. Одиссея узника донецкой тюрмы. //„Город" 19 августа 1991 г.
6. Е. Гайдаренко. Молодая гвардия под желто-синим флагом? //„Акцент", 11 февраля 1944 г., Донецк.
7. Слідча справа №14618, с. 30-34 Архів УСБУ по Донецькій області.
8. Я. Шумелда. Похід ОУН на Схід.
9. М. Лебедь. УПА, „Відродження", Дрогобич, 1993 р.

10. З. Матла. Південня Похідна Група, Мюнхен, 1952 р.
11. І. Білас. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953 р., кн. 1 //Київ „Либідь"–„Військо України" 1994 р.
12. П. Лаврів. Невідома війна у Донбасі. //Українське підпілля 1941-1945, „Східний часопис" №7-1992 р., Донецьк.
13. З особистої бесіди з Василем Куком в його помешканні в м. Києві (1999 р. жовтень).
14. Є. Стахів. Похідні групи ОУН на Східній Україні 1941-1943 роках. //„Національно визвольна боротьба 20-50-х років XX ст. в Україні", Київ-Львів, УЦЕДОК, 1993.

„ОУН в Донбасі: 1941-1943 рр." Вийде в 2000 р. в Донецьку окремим виданням.

Замовляти за адресою:
Україна, 83015
м. Донецьк-12, вул. Куйбишева буд. 201-а, кв. 93
Валентина Арсентіївна Жмура.
Тел. робочий: (0622) 512737
(вчитель історії та етнографії України).

ВОЯКИ 1-ої УД УНА В УПА

Покійний д-р Остап Сокольський почав складати списки вояків, які перейшли в лави УПА, вояків Армії УНР і УГА, які зголосилися до Дивізії та ін. Друкуємо список дивізійників в УПА. Це тільки мала частина вояків, котрі перейшли до УПА. Нема повних даних про деяких. Просимо подати до „ВК" інформації про поданих вояків у списку, як теж присилати дані про тих, яких нема в цьому списку.

Редакція.

Прізвище і ім'я та ступінь в УД	***Місце переходу***	***в УПА***
Бабяк Степан	під Бродами	сотенний санітар
Багнюк Василь	під Бродами	вернув на захід, пом. 1947р.
Барановський Іван		окружений, загинув 1948р.
хор. „Барон" (псевдо)	під Бродами	командир сотні
стар. „Бахмач" Михайло	під Бродами	ком.сотні, тяжкопоранений
Баюс Константин		вернув на захід–1946 р.
хор. Бендина Іван	з Словенії в Карпати	больш. табор–10 років
Бибик Тарас	переданий анг. большевикам	втік з больш. заслання до УПА, знову арештований
підстар. Біляс Богдан	під Бродами	больш. табір–18 років
„Білий"		ройовий–сотня „Бурлаки"
Блавацький Дмитро		загинув–сотня „Підкови"
Бойчук Василь		засуджений
Бумбар Іван	в УПА з 1 квітня 1944	загинув 15 квітня 1944 р.
Верхоліта Іван	під Бродами	загинув–1946 р.
„Василь"		хорунжий УПА
Вахняк Олександер	перед Бродами з поїзда	загинув–1947 р.
Вергун Михайло	під Бродами	
хор. Верещук Аркадій	після Бродів	засуджений на 25 р.
„Вихор"	після Бродів	
Вічковський Осип	в УПА від 1944	загинув 1946 р.
підстар. Волинець Любомир	під Бродами	арешт. 25 років, після амнестії вернувся домів
Гавриш Ілля		засуджєний за УПА
підстар. Ганкевич	після Бродів	загинув1942 р., старш. УПА

хор. Гвоздецький Богдан		загинув 1945 р., пор. УПА
Гладій Ярослав	по Бродах	живе в Україні
д-р Глива Теофіль		живе в Австралії
Головач Іван	Комп-група Баєрсдорф	загинув 11 квітня 1944 р.
хор. Голуб Юрій-Ростис.	з Югославії	загинув 1947 р.
Гошка Володимир „Грізний"	по Бродах	загинув 1948 р., сотн. УПА у сотні „Веселого"
„Ґунька"		сотенний УПА
старш. Ґальо Мих. „Коник"		загинув 1946 р., курін.УПА
підстар. Ґаляс	по Бродах	
Ґоть Ярослав		
Ґулькевич Володимир	під Бродами	на захід–рейд УПА 1947 р.
Дашко Володимир		на захід–рейд УПА, чотов.
Демчук Роман	під Бродами	більшов. табір–10 років
Длуґош Григорій „Довбуш"	на Лемківщ.	тюрма в Польщі
Дубецький Василь	по Бродах	
підстар. Думка Михайло „Дунець"	зі Словаччини	загинув–29.V.1946 р.
Жук Семен	група Баєрс.	загинув 25.IV.1945 р.
хор. д-р Замужний Йосип	під Бродами	на захід–до Дивізії XI. 1944
Зінич Петро	під Бродами	загинув осінню 1945 р.
Зушман Дмитро	по Бродах	загинув 1948 р.
підстар. Івасиків Ярослав	під Бродами	загинув у боях
„Іменний"		загинув у рейді на захід
Каліщук Михайло	по Бродах	загинув 1946 р.
Карванський Дмитро		загинув 1946 р., акція Бірча
Качор Мирослав	по Бродах	загинув 1945 р.
Кечур Гаврило	під Бродами	загинув з 8-ма упівцями в криївці
Клиско Іван	по Бродах	засуджен. в Польщі на 8 р.
Кіналь Михайло	після Бродів	загинув в бою з НКВД
хор. д-р Клочник Павло		замордов. польськ. військ.
Align Кознарський Евген	під Бродами	
Когут Василь	по Бродах	ранений, попав у НКВД, засуджений–табори
Кондо Микола		загинув–19. IV. 1946
хор. Котелюк Ярослав	під Бродами	загинув–13.VI. 1947
Кузик Ілько	по Бродах	засуджений–табори, повернувся домів
Кульчицький Роман		бунчужний в УПА

Куропась Евген	під Бродами	загинув 1945 р.
„Кутик"		загинув у бою з польс. військ.
Кучер Іван		загинув 1947 р.
Кучер Михайло		засуджений поляками на кару смерти
„Кучерявий"		загинув під час рейду на Словаччині 1947 р.
Лазор Петро	під Бродами	загинув в акції на Сколе
пор. Левицький Святослав	під Бродами	перейшов на захід VIII. 1945
Левко Григорій		сотенний УПА
Левко Петро	по вишколі втік до УПА	арештов. поляками 1947 р.
Лещик	Лемківщина	у сотні „Веселого"
чотовий „Лис"		у сотні „Гордієнка"
„Луговий"		у сотні „Веселого"
підстар. Лукашевич Маріян		загинув 1945, майор УПА
стар. Маґовський Олександер	по Бродах	загинув 28. IV. 1945
хор. Мазур Григорій		рейд на захід, ранений, чехи видали полякам
стрілець Максимів Іван		загинув 26.IV.1946
Малецький Михайло		
підстар. Малкош Володимир	під Бродами	засудж. на 15 р., арешт. 1946
Мамчур Іван		засуджений
Марчак Іван	під Бродами	засуджений, виконано кару смерти 1947 р.
Масляк Богдан	втік весна 1947	загинув 1947
Мацько Дмитро		загинув 21. IV. 1946
Медвідь Микола	по Бродах	засуджений
Мельничук	по Бродах	
„Микита"		пор. УПА
Музика		злапаний поляками
пор. Мурський Юліян	під Бродами	пішов до УПА із 150 вояками
„Найда"	в Карп. втік з сов.полону	під Будапештом попав у сов. полон, втік до УПА
Олексів Михайло	звільн. з Дивіз. пішов в УПА	арешт 1947 р., засуджений пожиттєво
пор. д-р Олесницький Яромир	під Бродами лікар	загинув, березень 1945 р.
Онишко Стефан	під Бродами	засуджений-кара смерти
пор. Онуфрик Богдан	під Бродами	сотенний УПА
Онуфрик Петро	по Бродах	

Панькуш Михайло	зі Словаччини 1945 р.	загинув у Чехо-Словаччині 1947 р. у рейді на захід
підстар. Пархуць Микола	після Бродів	загинув
Плотка Осип	V. 1944 р.	загинув 29. V. 1946
Петрила Іван		загинув 19. XI. 1946
чот. Петрів Святослав	зі Словаччини січень 1945 р.	засуджений–совєтський табор–1946-1964
Петрович Григорій		загинув 1944
Петровський Богдан	по Бродах	
Повідайко Михайло	совєтс. полон Будапешт втік	акція „Вісла", Німеч. 1947
Порада Василь		загинув 22. XI. 1945 р.
Пришляк Мирослав	під Бродами ранений	загинув 21.XI. 1947 р.
„Птах"		загинув 1947 р.
проф. Пшеп'юрський Всеволод	під Бродами	арешт, 9 р. конц. таборів
стріл. Різник Василь	після Бродів	загинув 26. VI. 1946
хор. „Ростислав"		
підстар. Рудий Осип	під Бродами	загинув, поручник в УПА
хор. Свістель Данило	під Бродами	сотенний УПА
стар. Сендзік Зенон	під Бродами	був в УПА до 1948 р.
юнак Сиван Павло	попав у совєт. полон	вступив до УПА
хор. д-р мед. Скобельський Петро	під Бродами	загинув у шпиталі УПА 1. V. 1945 р.
підстар. Смик Евген	під Бродами	загинув 1. IV. 1948 р.
Солодуха Григорій	в УПА від лютого 1944	загинув 26.II. 1946 р.
Солій Степан	в УПА від 3. IV. 1944	загинув 25. VII. 1946р.
Співак Евген	зі Словаччини січень 1945	засуджений в польській тюрмі
Срочик Іван		загинув 17. III. 1945 в УПА
Станько Омелян		у сотні „Хріна" в УПА
Стель Михайло		загинув–Любачівщина
Сторож Віктор	у травні 1944 р.	загинув 26. II. 1946 р.
хор. Стрихацький Андрій		загинув 1946 р.
Струмінський Михайло	під Бродами	
хор. д-р мед. Стебницький		загинув як лікар УПА
Угрин	після Бродів	загинув в УПА
пор. „Тарас"		загинув на Бойківщині
„Терен"		4 рази ранений

вістун Фалас Григорій		загинув 29. III. 1945 р.
Федик Богдан		загинув в Чортківщині
хор. Хандрій Дмитро		
пор. Хома Осип-Вільгельм (боксер)	під Бродами	рейд на захід з групою
Цибульський Евген		загинув у Чортківщині
Цяпа Теодозій	під Бродами	загинув 1950 р.
пор. Чайковський	під Бродами	сотник УПА
„Чорнота"		у сотні „Веселого"
„Човен"	в УПА з літа 1944 р.	у сотні „Веселого"
Чорнюк		у сотні „Громенка"
Шугай Михайло	зі Словаччини	пропав без вісти правдопод. пішов в УПА
Шумський	після Бродів	зловлений, 10 р. концтабор.
Ям'як Іван		у сотні „Бурлака"
хор. Янківський Григорій		загинув 4. VI. 1947 р.
Япняк Іван		загинув 1946 р.
підстар. ЮркевичВолодимир	під Бродами	рейд на захід 1946 р.

Додатковий список дивізійників в УПА:

Подано в книзі: Богдан Савка. *Забути не маємо права.* „Джура", Тернопіль 1998:

Ґусак Михайло-„Сомко" (1923-1947)–після битви під Бродами

Ґуменний Петро-„Жмур" (1923-1946)–після битви під Бродами

Ничка Теодозій, офіцер УД, прийшов у вересні до Копичинецької боївки.

Подано в книзі: Загоруйко Роман, *Повернення зі справжнього пекла*, Дрогобиччина, „Літопис Голготи України", 1998, ст.664.

Купчик (з Золочева), фельдшер, „Вільха", „Бунчужний", „Спекулянт".

Тарнавський Зиновій (син генерала), зв'язок, „Покотигорошко"

Левко Осип, підстаршина штабної сотні 29-го полку („Степ")– подав Василь Сірський.

***

Никифорук О. Н.–в УПА по війні, чотовий у сотні „Хріна"

Вітер–по війні, чотовий у сотні „Хріна"

Малкош Володимир–в УПА після Бродів, в січні 1946 року заарештований і засуджений. (Його спомини).

Кіс–після Бродів повернувся до свого села Гошова, вступив до УПА, де загинув.

„Іменний", зі Львова, чотовий, згинув в бою 3 червня 1947 року над Команчею під час рейду на захід.

Веремчук Аркадій–поранений під Бродами, лікувався в УПА, арештований під час облави 15 листопада 1944 року, в Луцьку засуджений на 25 років таборів. (Спомини).

Павло СТОРОЖЕНКО

„ЛЮБЛЮ ВІТЧИЗНУ Я, ТА ДИВНОЮ ЛЮБОВ'Ю..."

Російський поет Михайло Лермонтов

Націоналістичний фейлетон

Недавно один мій приятель закинув, що в мене вигляд людини, розчарованої в соціяльно-економічному поступі, і взагалі, з усього судячи, в мене вичахли патріотичні поривання. Про це свідчить вираз мого обличчя–кисло-провінційний.

Я не знаю, звідкіля він це взяв. Вираз як вираз. Навіть бадьорий. Бо, окрім їжі, заробляю ще й на ремонт взуття.

Та, як кажуть, рукавичку кинуто, закид, досить таки образливий, зроблено і я відчуваю внутрішню необхідність не тільки виявити, а й обґрунтувати свої патрітичні почуття.

Я вважаю, що мій народ надзвичайно гостинний і щедрий. Хто бував на офіційних прийомах, презентаціях, ювілеях тощо, той підтвердить справедливість моїх слів. Буває, завод–на грані закриття. Усі–у відпустках, окрім працівників заводоуправління. Але ось у директора ювілей. І хоча завод, як кажуть банкіри й бухгалтери, сидить на картотеці, на банкетному столі з'являються такі наїдки й напої, дивлячись на які, зійшов би слиною глитаїстий американський мільйонер.

А як ми приймаємо іноземців?! Після дипломатичних прийомів вони не хочуть вірити, що в нас мільярдні борги за нафту і газ, економічна криза і народ цілодобово бідує. Бо не може заснути навіть вночі–будить бурчання голодних шлунків.

Варто заснуватися якійсь компанії чи банку й зішкребти з навколишнього населення дещицю коштів, як одразу влаштовується презентація. Я не буду зупинятись на подробицях, тобто окремих наїдках. Бо надмірне виділення шлункового соку до добра не доводить. Може призвести до виразки шлунку. Одне слово, в пісні утримуйтеся від спогадів про те, що їли на останній презентації.

А ви помітили, який здібний наш народ в опануванні іноземними мовами, чужими культурами? Я знаю одного вихідця з якогось слобожанського сільця, який так увірував у індійського бога Крішну, що внаслідок підсвідомих перетворень у нього змінилася навіть зовнішність–він став нагадувати індуса. Інший знайомий, уродже-

нець Полтави, вже давненько вважає себе „гражданином Вселенной", непогано розуміється на світовій літературі і розмовляє винятково ближньозарубіжньою мовою. Але невеличка особливість: варто нашому землякові захопитися якоюсь іноземною мовою чи культурою, як він невдовзі забуває свою. Сила захоплення така, що може витіснити із свідомости навіть пам'ять про те, де народився і коли, йому нагадуєш, він щиро дивується: „Да ты что!.. Я и забыл. А вобще–какая разница!"

Останнім часом мені стало впадати в око, як народ любить рідну землю. Особливо наочно це проявляється в селах. Добрий господар дбає про чистоту своєї ділянки й ніколи не залишить на ній непотріб–старе залізяччя, битий посуд, різне сміття. Обов'язково підкине сусідові або віднесе в ближню лісосмугу. Тому ярки й перелiски навколо сіл стали нагадувати смітники. І це не зайвий раз свідчить про любов селян до своєї біляпоріжної землі.

І з цим пов'язані інші видатні риси мого народу–постійність, наполегливість, я навіть би сказав упертість. Неподалік від дому, де я мешкаю, є підземний перехід. Величенький, розгалужений. На другий день, точніше ніч, як перехід ввели до ладу, в ньому побили світильники. І так–впродовж десяти років. Три сусідні заводи, яких зобов'язали підтримувати порядок у підземному переході, майже розорилися на освітлюючих приладах, але „Воля и труд человека дивные дивы творят!" Вночі в підземному переході темно й моторошно, що не раз сприяло полегшенню гаманців у запізнілих перехожих, і передчасним пологам у жінок".

Втім, мій народ напрочуд практичний. (Не вірте протилежним твердженням, які приписують цю рису винятково західним націям). У цьому була нагода впевнитися під час останніх виборів. Варто було якомусь голові колгоспу, котрий вкрав практично півгосподарства, пообіцявши селянам по десятку шиферин і лантуху цемента, як вони радо обирали його до Ради будь-якого рівня. Хай працює! Таким чином... А я потихеньку будматеріялів на погрібничок назбираю. І зариюсь, перебуду...

Але буденний практицизм у жодній мірі не заперечує таку видатну рису мого народу, як мрійливість, віру в краще майбутнє. Я впевнююся в цьому, коли ввечері повертаюся додому. В тролейбусі, скільки б пасажирів не було, половина–нетверезі. Ступінь нетверезости різний. Від того, коли тримаються на ногах за допомогою рук–учепившись за верхній поручень, до цілком інтеліґентного–ледь „під шафе", бо ще не розібрало.

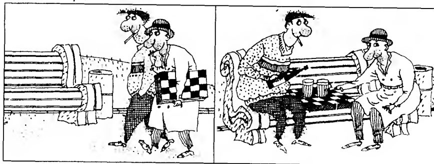
Але придивіться до облич пасажирів. Вони мріють... Про справедливих начальників, чесних депутатів, приязних продавців, надійних партнерів, ціни часів застою і платню в доларах, дехто–навіть про сильну й квітучу Україну... Вони щиро вважають, що все це заслужили, їм не треба напружуватися і змінюватися. Що всі ці радощі ось-ось заполонять їхнє життя, а якщо цього не сталося, то тільки тому, що на заваді кілька зловмисних керівних персон та недоброзичливо настроєне зарубіжжя.

Мене можуть запитати: а звідкіля ти знаєш, про що думають люди? Теж мені, нутрознавець знайшовся!

Здогадуюся, бо також люблю помріяти в пізньому тролейбусі, пропахлому „бомжами" і нетверезістю, про світлі речі, які я згадував вище.

(„Перець")

Мал. О. ГУЦОЛА

Цяпка на перевірці

Сотня стоїть виструнчена. Цяпка провіряє виряд стрільців. Коло одного він задержується довше й переглядає його наплечник.

–Бунчужний!–враз гукає Цяпка, не відриваючи очей від наплечника.

–Наказ, пане сотнику!–кидається бунчужний на місце оклику.

–Погляньте на цей наплечник!...

–Ба... ба... ба... бачу, пане сотнику,–лепече бунчужний, дивлячись Цяпці в вічі,–але цього вже більше не повториться.

–Що?–визвірюється Цяпка.–Не повториться?–Так евентуально мусить виглядати на майбутнє кожний наплечник.

З дивізійної газети „До перемоги" 1944 р.

Ро-Ко

МЕНІ ВОРОЖКА ВОРОЖИЛА...

Спомин з «Дивізійної Маланки» в Торонті з-перед 22-ох років.

Дехто нарікає, що ми з нашими старомодними звичаями пасемо задніх в «культурному світі», наприклад, святкуємо *Маланку.* На мою думку, таку пропаґанду ширять наші воріженьки у припливі заздрости. В дійсності це навпаки! Ми в такому щасливому положенні, що інші вже відпили новий рік, відсвяткували відлет старого року, вже навіть поламали свої обітниці, дані святково під новий рік, а ми два тижні маємо до надуми й розваги й спокійно можемо собі зустрінути, якщо не офіційний новий рік, то традиційну нашу *Маланку.*

Що люди звичайно роблять під новий рік? Роблять те, що не треба робити, бо найчастіше займаються прогнозуванням чи, як тепер називають, футурологією, а в нас з давен-давна–ворожбитством. Бо хто не хоче знати, що йому записано в книги богами Олімпу?

Тож згадаймо про ці «старі добрі часи» бодай в історичному спомині й порівняймо те, що футуроложка-циганка наворожила тоді–побратимам-дивізійникам і українській громаді, і що з того здійснилося–тепер.

Пишу цей спогад тепер, не чекаючи на круглу річницю 25-ліття–бо що можна знати?

Уже тоді ця унікальна ворожка отримувала ворожбу просто з зоряного комп'ютера. І слід згадати, що в той час єдиний дивізійник, тодішній голова Станиці Андрій Коморовський, вживав державного комп'ютера на праці до думання, як ворожка–до вороження.

А тепер він має домашній персональний комп'ютер з усіма причандалами, як Інтернет, е-майл, тож може думати 25 годин на добу.

Ось тодішні ворожби:

Перша ворожба, що відносилася не тільки нашого матеріяльного добробуту, але й духовного–бо, як кожний знає, людина не живе тільки хлібом, але часом мусить заглянути й до «духовної» чарки: чи в новому році (тобто 22 роки тому) постане патріярхат Української католицької церкви?

«Не буде патріярхату, бо два тодішні найвизначніші дивізійні «патріярхальники», яких називали «світськими кардиналами»,–Богдан Підгайний і Богдан Бігус,–опустили лави цивільних патріярхальних комітетів».

Але ворожка додала категорично: не треба тратити надії, бо як тільки до духовних санів допустять жінок, наша справа покращає».

Ця ворожба вже не є ворожбою, а «фактом потвердженим».

На друге запитання, як стоять наші політичні справи, тобто, чи щось позитивного заноситься, відколи «послідним віком (22 роки тому) став чоловіком» Денис Квітка-Квітковський, очоливши мельниківців, ворожка сказала:

«Комп'ютер, який є непомильний, нічого нового не віщує доти, доки пані Ярослава Стецько стоїть над Ярославом Стецьком»,–і додала: всі люди стали помильними, а останній непомильний смертельник був, не, як дехто думає, Папа Римський, але президент Америки Річард Ніксон, аж доти, доки в готелі *Ватерґейт* цю непомильність не втратив і пробрехався, як Адам в раю.

На запитання: хто з ким скоріше договориться: жиди з арабами чи бандерівці з мельниківцями, непомильний комп'ютер мовчав.

Сьогодні є поступ, бо бандерівці і мельниківці спільно відзначують націоналістичні ювілеї та спільно відправляють націоналістичні панахиди.

«Чи СКВУ розлетиться?»–наступне запитання.

«Ні, бо нема кому розлітатися. Добре так є, як є».

Сьогодні СКВУ скоротив назву до СКУ, зате розпростер крила у просторах: від західних кордонів України, почерез північні, до східного Сибіру й через Австралію назад до Америки.

«Чи Канада розлучиться з Квебеком?»

«Ні, не розлучиться, бо недавно розлучилася Марґарета з своїм політично харизматичним мужом прем'єр-міністром Трудо. А ця вагома подія відсунула квебецьке питання на найближче майбутнє».

І майбутнє далі залишається дальшою майбутністю в Квебеку.

На запитання, що комп'ютер вичитав між зорями для дивізійних діячів Братства, пригадуємо деякі ворожби:

Головний редактор *Вістей комбатанта,* д-р Мирослав Малецький, а з ним журнал зазнають великого розросту–пан редактор мав двох онуків, а в новому році стане «більшим дзядзьом».

І тепер є «супердзядзьом».

Дивізійний діяч, науковець, дослідник, письменник, історик, редактор, педагог-професор і вчитель чужих дітей, бібліотекар, мистецтвознавець, директор, есеїст, рівночасно голова Братства дивізійників у Канаді, і почесний голова своєї чисельної родини (дружина, бабця і четверо дітей) у новому році стане директором ще одної мистецької ґалерії, виберуть його до кількох комітетів і пічне писати нову повість, яка буде продовженням його спогадів *Бої під Бродами,* п. н. *Бої на засіданнях.* Це д-р Василь Верига.

Д-р Василь Верига писав і пише до теми: книги про битви і бої з історії України. І є тільки одним заступником президента СКУ й майже президентом НТШ в Канаді і таке прочеє.

Тодішньому голові Станиці Андрієві Коморовському комп'ютер вичитав з зорей про дальше щасливе панування на станичному троні і на престолі оселі *Говерля* доти, доки йому на таке панування позволить «біґ бос»–його дружина.

Тепер він, самозрозуміло, збирає дивізійні експонати й експонати дивізійників до історичних музеїв.

Комп'ютер теж віщував кол. голові Крайової управи Братства Володимирові Гузареві довгу й щасливу емеритуру, починаючи від передчасного терміну–early retirement–аж до глибокої старости, бо його компанія плянування міст розв'язалася, а кожне місто в Канаді має вже своїх урбаністів.

І так сталося–він відлетів у вирій на 79 році свого цікавого життя...

Комп'ютер ствердив, що в хорі *Бурлака* є більше бурлак, як співаків, тому рекомендував змінити назву на *Бурлаки*, або для підкреслення свого історично-етнічного походження, яке почалося у хорі *Прометей*, на–*Бурлацький Прометей* або *Прометеївські Бурлаки.*

«Бурлака» є далі «Бурлака» з бурлаками.

На прощання комп'тер подав кілька небелиць:

Побратими Павло Гижка й Ігор Кришталович набули нові бубликові бізнеси. Вони відкрили ляболаторію для винаходу нового бублика-«доната», який матиме аж дві дірки–одну видну, як у «донаті», а другу «скриту» у бубликові.

Сьогодні вони лишили собі дірки з бубликів, а бізнеси заміняли на зелені «бакси» без дірок.

Канадський уряд впроваджував метричні міри й ваги, отже, це мало б було причиниться до зросту пересічної ваги канадця на два фунти на стару вагу. Бо люди будуть їсти на кілограми, а кілограм важить більше, як два фунти.

Сьогодні процес продовжується, а люди, хоч їдять далі на фунти, далі прибувають на вазі забагато, більше, ніж на один кілограм.

А що буде з усіма іншими смертельниками? Комп'ютер переказав через ворожку, чи ворожка через комп'ютера, що тому, хто буде слухати свою кохану жінку, новий рік пройде швидко. А всім іншим рік пройде ще швидше.

Так проходять роки за роками досьогодні.

Було б ще більше ворожби, але треба було гідно зустрічати «новий-старий рік», грала оркестра веселого побратима Степана Ждана та співав романтичний побратим Антін Дербіш аж до першої години, щоб за традиційним дивізійним бойовим звичаєм усі були двома о пів до другої години...

Так то було, а як є, кожний знає... Або не знає...

Леонід Муха
Миколаїв

РЕПАТРІАЦІЯ

Самий переломний день в моєму житті–останній день війни. Який довгий тернистий шлях пройшли ми–вояки Першої Української Дивізії, або дивізії „Галичина"до цього дня. Чого ми очікували від цього дня, на що надіялися? Що цей кінець наближається, в нас давно не було сумніву. Ми сиділи в окопах і кожний день слухали через гучномовці брехливу пропаґанду з ворожої сторони. Починалася „передача" українською піснею у виконанні Козловського „Сонце низенько"(десь цю платівку віднайшли), згодом виступали наші „бувші" побратими, які хотіли зберегти своє життя, зрадивши все товариство, не кажучи вже про присяґу, нову–дану українському народові. А цеж були не якісь там „не помнящие родства" Ваньки та Гришки, а наші свідомі хлопці з Галичини. Я не сумніваюся, що всі вони пройшли через тюрми та заслання, багато було знищено.

І так останній день війни. 1-ий курінь 29-го полку, під командою полк. Вільднера, укомплектовнаий ветеранами Дивізії, багато з яких повернулися з бродівського окруження, прикривав відхід Дивізії. Покидаємо окопи розписані написами „Христос Воскрес–Воскресне Україна". Виходимо з лісу на відкрите узгір'я, яке лагідно тягнеться вниз. З усіх сторін покинуті танки, артилеристи, вистрілявши останні стрільна і підірвавши гармати, відступають з нами. Прямуємо на переправи через ріку Мур–на захід, подальше від „визволителів" з сходу.

Через кілька годин, а окопи покинули десь біля полудня, наближаємося до битого шляху, по якому проходять військові з'єднання пішки та на вантажних машинах, кінні обози–хто, як може. Це відступають частини, які утримували фронт на півдні та південному сході Австрії, наші сусіди кавалеристи та спадуни з авіядесантної дивізії. Стараємося проскочити вузькими коридорами між Ґрацом та Марбурґом до американської та англійської армій. Ще вільні дві дороги: південна вздовж ріки Драви та північна через Лібох та Кефлях в напрямку Юденбурґу.

Йдемо ще декілька кілометрів і я прощаюся з хлопцями, пораненого вже при відступі в руку мене підбирають на проїжджаючий ваговіз. набитий до відказу вояками. Так просто я розпрощався з

товаришами, з якими майже два роки ділив всі невигоди важкого вояцького життя. Це була велика дружня громада однодумців, яких згуртувала свята ідея нашої державности, громада фанатиків, вихована на кращих традиціях борців за нашу незалежність. Сьогодні чуємо різні думки та судження, але що хто може закинути вісімнадцяти-двадцятирічним юнакам, які добровільно віддавали своє життя в боротьбі за їх Батьківщину, таку, якою хотіли її бачити. Якщо помилялися, то помилка тривала вже 300 років і ми усвідомлювали, що даром нам ніхто нічого не дасть. Часто читаю тепер, яке то німці готували нам рабство, це було навіть записано в книзі Гітлера „Моя боротьба" („Майн Кампф"). То виявляється тепер всі такі мудрі, бо поговірка каже що: „Поки грім не вдарить, мужик не перехреститься". Звідки нам, молодим, відірваним від шкільної лавки, було знати всі ті „мудрості"? Були мудрі, шановані всім нашим суспільством люди, яким ми вірили, і вони формували нашу свідомість, наш світогляд. Хто знає, щоби то було, якщо б то було, однак факт, що по закінченні війни вся наша національна „еліта" опинилася на злощасному „дикому" заході, середній прошарок „самий бойовий" в могилах та на „просторах родіни чудесной" на схід від Уралу. Всі ті балачки нікому, крім політиканів, непотрібні, а конфронтація в нашому суспільстві–вода на млин наших недругів, ми це повинні усвідомити.

Їду на ваговозі з німецькими хлопцями і ніяк не бачу, що вони якісь мітичні „юберменші", дурнів кругом вистарчає, немало їх і серед нас, будьмо самокритичні. Їдемо через міста та села на південь від Ґрацу в сторону Юденбурґа. З сторони Ґрацу вливається в наш потік лявіна відступаючих. Чудова сонячна погода, все населення на вулицях міст, всі радуються, що війні кінець, повернуться додому рідні та близькі. А ми? Також раді, що війна закінчилася, що залишилися живі, що може побачимо і своїх рідних, що... якось то буде. Прекрасна дорога біжить через гірські перевали, поміжи горами. Переночували в якісь хаті, хто як міг, я в куточку на підлозі. Чи їв що, не пам'ятаю–ділимося в дорозі– всі, хто що мав.

Нарешті перед нами долина забита військовою технікою–дальше дороги немає, попереду Юденбурґ, зайнятий Радянською армією. На південь дорога на Кляґенфутр, перекрита юґославськими партизанами Тіто. Молоді та здорові йдуть на Обдах через гірський хребет висотою 2000 м. Підходжу до санітарної машини і мені без слова роблять фахову перев'язку, рядом польова кухня і отримую миску зупи. Через кожні 50-60 м стоять англійські броньові автомобілі та танки, йде жвава перекличка по радіо. Треба рішитися,

що робити дальше: рішаю пробиватися з валкою автомашин на Кляґенфурт. Підходжу до керівника колони і він розпитавши мене, що вмію, каже лягати з кулеметом на вантажівку з цукром. Лягаю на скриньки з цукром рафінадом з МҐ-42, рядом якась жінка буде в мене другим стрільцем. Накінець колона вирушає на Вольфсберґ. Наближаємося до містечка доброю дорогою вниз в напрямку моста через річку. По обидві сторони з машиновими пістолями, готовими до пострілу, стоять вояки юґославської армії з великими червоними зірками на пілотках. Моя машина іде третьою, попереду машина з протитанковою гарматою розвертає гирло, готова до пострілу, в мене палець готовий натиснути спусковий язичок, жінка підтримує ленту з патронами.

Чому вони не стріляли? Думаю, що війна закінчилася тай кожний хотів жити, ми не мали нічого до страчення в порівнянні з переможцями. Проба нервів, і ми потихесеньки проїжджаємо містечко. Проїхавши 2-3 кілометри за Вольфсберґом, нас зупиняють англійці, приказ здати всю зброю і мій кулемет на великій горі крісів, машинових пістоль, кулеметів, гармат–та чого там тільки не було! Роззброїлися і продовжуємо їхати до Кляґенфурту. Перед містом нашу колону спрямовують на дорогу до міста Санкт Фейт, і через 2-3 км нас знову зупиняють тітовці. Знову стоять по обидві сторони дороги з зброєю готовою до пострілу–ми вже без зброї. Приказують злізати з машин, а самі звільняють їх від вантажу–прощай „наш" цукор. Стоїмо край дороги, а вони бігають поміж нас та випитують, хто з нас воював в Юґославії та хто має зброю. Серед нас таких немає, бо зброю здали, а в Юґославії ніхто не воював, в усіх нашивки та відзнаки повідривані, видно що це особиста „ініціятива" окремих партизан. Накінець наше авто розвантажене і ми з великою радістю знову в кузові.

Нарешті красиве австрійське містечко Санкт Фейт, при в'їзді до міста на полях сотні гармат та багато іншої воєнної техніки союзників. В мене намір пробратися в Баварію, де проживають мої родичі, вивезені з Варшави підчас повстання. На жаль, поїзди на Зальцбурґ не ходять, бо все кругом розбито. Рука розпухла, відчуваю високу температуру і, побачивши будинок з емблемою Червоного Хреста, заходжу. Головний лікар, перевіривши мою військову книжку, дає наказ мене перев'язати та положити в палату. На репліку санітара, що місць вільних немає, повторно приказує мене положити й я на чистому ліжку. На другий день мене перевозять до великого воєнного шпиталю в Кляґенфурті. Це мале містечко забите раненими, мабуть, всіх національностей, які проживають в Европі.

Просторі сонячні кімнати, прекрасні умови побуту та лікування– аж не віриться, що таке можливе в цей важкий повоєнний час. Пробув я в цьому шпиталі майже місяць. Дуже добрий кваліфікований медичний персонал, медсестри, мабуть, хорватки.

Нас анкетували і ми нічого поганого в цьому не вбачали. Які ми були наївні та недосвічені, і звідки могли знати про ялтинські угоди, які акцептували видачу нас в руки ворога тільки тому, що записалися українцями. Що я був для такого, янкі чи німця, який нас анкетував: „Украіне?–еґаль рускі". А тут ще приїздив поручник з нашої Дивізії, привіз печиво та сигарки від побратимів: виздоровлюйте хлопці та поскоріше вертайтеся, оповідав про наші справи, аж серце радувалося. Заспокоїв, що нами заопікуються і „заопікувалися". 8 червня зранку під'їхали десятки санітарних американських автомобілів і по списках саджали нас, в кожний по чотири чоловіка. На запитання: куди нас перевозять, відповідали, що в наш шпиталь. Виникла думка, що нас хочуть відокремити від німців. На дорогу всім давали американські продуктові пакети та перев'язочні матеріяли.

Нарешті поїхали і тепер всі гадаємо: де той „наш" шпиталь? Їдемо на північ на Юденбурґ. І стає тривожно на серці–щось тут не так. Проїхавши кілометрів 30, зупиняємося на великій толоці, виходимо, хто може, з машин. З усіх сторін поле оточене щільним кордоном „янків" з МП в руках. Починаємо здогадуватися, яку долю готують нам американці. Бачу, як до одного американського старшини підходить мужчина доків 45 та щось йому говорить, показуючи нансенівський пашпорт. У відповідь той тільки розводить руками: нічого не можу зробити. Такі то були освічені офіцери, які не знали, що таке нансенівський пашпорт, а це пашпорт політеміґранта, і його в ніякому випадку не мали права видавати.

Нас свідомо передавали на знищення нашим смертельним ворогам, і ми про це тільки смутно догадувалися. Деяким, більше досвідченим, вдалося втекти. Це зробили дуже просто–підійшли до охоронців і, показуючи що хотять оправитися, пішли в корчі на другу сторону, тільки їх і бачили. На жаль, я про це дізнався запізно. Річ ясна, що в „старшого брата" такий номер не пройшов би. Позаганяли знову в автомобілі, і поїхали дальше. Тепер в нашу колону через кожні 4-5 машин вклинюються американські бронетранспортери. Чому? Стало нам зрозуміло, коли під'їхали до моста через ріку Мур в Юденбурґу. Відкриваються дверці автомобіля, і от він „родной" товариш майор з блокнотом в руці: „Сколько челавєк?" –записав, дверці зачинилися. Ми, як миші в мишеловці. Появилася

якась апатія–що буде, то буде.

Як взнали пізніше, не у всіх машинах так було. Були випадки, коли (особливо козаки) перерізали жили на руках чи горла бритвами, старалися покінчити з собою і іншими способами, розбивали дверці машин та скакали з моста висотою до 10 м, розбиваючись на каменях.

На цю трагедію дивилися сотні „визволителів" на другому березі ріки, бачили це і американські вояки, водії наших автомобілів. Не знаю, що вони тоді думали, але думаю, не дуже нам співчували.

Різні думки лізуть в голову. А може „вони" тепер, після такого страшного випробування, стали іншими, може змінилися, перемігши в такій страшній війні? Та все стає на місце, коли згадаю 1941 рік, стрийську тюрму, де бачив помордованих невинних людей, та багато фактів страшного геноциду супроти нашого народу. „Горбатого тільки могила виправить"–вчили нас самі „людяні" люди на світі–свята правда. За мостом повно вояків „непобєдімой" стрічають нас радісно: „Попались, сволочі". Дуже гарно описав ті події письменник Н. Толстой в журналі „Юность" ч. 5 та 6 за 1991 рік в статті „Жертви Ялти" та в газеті „Совершенно секретно"–насильну репатріяцію козачого корпусу, і з ними таких, як я.

Тепер дивимося на товпу „визволителів", які так радіють що впіймали „фашистів". З цього дня це образливе прозвище десятки років буде супроводжувати нас. Ворогам не дивуюся, а от і „свої" нам не один раз псували нерви.

Аж через десятки років згадала про тих визволителів „родіна", а в 1946 р. скільки я їх бачив в Новокузнецку (тоді Сталінську) біля базару з протягнутою рукою–яке тоді могло бути ставлення до нас, переможених? Важко в це повірити, але це гірка правда. Тепер тих людей залишилося небагато, в більшості ветерани–ті, які і фронту не бачили. Ці ветерани в післявоєнні роки пройшли через контрозвідку (СМЕРШ) і горе тим, які мали нещастя побувати в оточенні або полоні. В Сибірі та на Колимі знав багато справжніх героїв, які важко поранені попадали в німецький полон, втікали з нього і воювали в різних партизанських з'єднаннях цілої Европи. Все одно не могли по закінченні війни оправдатися і поповнили багатомільйонні ряди в'язнів по статті 58 Іб УК, що означало зраду батьківщини,–вони стали теж „фашистами". Тим людям, які думали, що заслужили на повне пробачення, дали до зрозуміння, що будуть покарані всі, якщо хто з них приніс ворогові хоч одно відро води–це я чув, як згодом говорив офіцер в таборі у Фельдбаху.

Проїхавши Леобен, зупиняємося біля міста Брук перед великим будинком. Це був, мабуть, якийсь старовинний замок або монастир приготовлений як шпиталь для репатріянтів. Починаємо вивантажуватися. Хто йде сам, кого ведуть попід руки. Інших несуть на ношах. Дуже багато медичного персоналу–все чинно та благородно. Ввічливе та культурне відношення, американці все фотографують (аякже). Офіцер просить здавати зброю та гострі предмети–ножі, бритви тощо. Накінець американці, виконавши свою „гуманітарну" місію, від'їжджають, а ми приміщуємося у призначені нам кімнати. Моя кімната на другому поверсі, на дверях написано крейдою „руки", а в кімнаті на підлізі 30 матраців набитих соломою–це наші ліжка. Сідаємо на матраци. Відкриваються двері і заходить майор, подивився, посміхнувся: „Что попались?... вашу мать!" – І вийшов.

В цьому шпиталі пробув десь два тижні. Нас доліковували, та яке то було лікування–жодних ліків, не було перев'язочних матеріялів, виручали паперові бандажі для худоби та універсальний лік від усіх хворіб–марганцівка (калі гиперманганаті), які найшли, мабуть, в пивниці. Дуже пригодилися бандажі, котрі нам щедро впихали американці, видно знали куди нас посилали і які тут обставини. Годують, щоби з голоду не повмирали. Операції, якщо треба, роблять дуже примітивно–шестеро тримають за руки, ноги та голову, а лікар ріже. Чуємо дикий крик на весь будинок, не кожний може бути „козаком" (хоч вони основний контингент серед нас, вояки бувшого козачого корпусу, який воював в Югославії). Увечері лягаємо на свої матраци, і майже до самого ранку анекдот за анекдотом, регочемося, як дурні–може цей сміх поміг нам пережити, не впасти у відчай. Серед нас багато бувших радянських людей з великим життєвим досвідом, які не мали жодних ілюзій щодо свого подальшого буття, вже на другий день знайомлення з санітарками–життя брало своє.

Формується етап на „родіну", і я, як майже здоровий, попадаю в нього. Везуть нас в пасажирських вагонах під охороною. В дорозі запам'яталися страшенно зруйновані околиці міст Сомбатхей та Секешфехервару, біля якого проходила велика танкова битва, кругом розбиті танки. Перед Будапештом нас завернули назад в Австрію на „доліковування", бо „родіні" потрібні здорові раби, а не каліки. Привезли у Фельдбах, на околиці якого провів останні дні війни.

У Фельдбаху, мабуть, в бувшому шкільному будинку, примітивний шпиталь, в якому доліковувався ще більше тижня, і згодом був перевезений в пересильний табір, який був біля того ж міста.

Пересильний табір–це велике поле кругом якогось замку, огороджене колючим дротом. Окремо відгороджені різні „зони" (відділки) для прийому та перевірки „спецконтинґенту" (назва то яка!), який прибуває безперервним потоком. Це вояки з різних власівських з'єднань, козачого корпусу, туркестанського, грузинського, вірменського, калмицького та багато інших леґіонів, які воювали разом з німцями і були передані насильно союзниками. Було багато таких, які воювали в рядах партизанів проти німців–всі повинні були пройти державну перевірку через контрозвідку СМЕРШ (Смерть шпіонам). Проводили цю операцію кваліфіковані кадри з великим практичним досвідом–школа ГУЛАҐу все-таки пригодилася.

З цього табору через кожні 3-4 дні відправлялися етапи з „репатріованими", як нас називали офіційно, в різні кінці СРСР. Наших дивізійників було мало, я знав не більше 10 чоловік. Багато перефарбовувалися, міняли прізвища та національність. Дуже цікаві події траплялися кожного дня. Один з охорони усердно перевіряє (шмонає) старого „фашиста", а той каже: „Остав мені хотя дещо, синок". Подивився солдат–а то його рідний батько, який давно пропав і за якого мстив окупантам. Жінка-лікар віднайшла свойого чоловіка і не побоялася забрати його від нас. Жили під голим небом, спали на землі–хто, як міг, в страшних антисанітарних умовах. Кругом використовувалася „русская смекалка", тож значить винахідливість. Питання туалетів було розв'язане дуже просто–просто викопали довгі рови довжиною по 40-50 м та глибиною до 2 м. І порядок. Кругом сморід–середина липня, багато хворіє бігункою, а лікування одне–шклянка води забарвленої двома зернятками марганцівки. На щастя, пробув там недовго, завантажили в телячі вагони і повезли покутувати провину перед „так гаряче любімой родіной". Співали тоді таку пісню, запам'яталося: „А нам ізменнікам так гараче, любімой родіни не страшна Сибір дальокая, Сибір ведь русская зємля". Я старвся зрозуміти „патріотизм" росіян, но при чому тут ми–українці?!

В малому двохосному вагоні везли нас 50 чоловік, в вагоні маленьке заґратоване віконце, біля дверей арештантський туалет–славнозвісна „параша". Середина липня. В Угорщині, через яку їдемо на південь в напрямку Суботіци та Румунії, температура вища 30°, і в вагоні просто задихаємося. Жодних нар, всі на підлозі в одних штанцях. Десь біля Суботіци від задухи втратив свідомість, а мені було 19 років. Хлопці підволокли мене до віконця і я вхопився руками за ґрати, щоб не впасти. В цей час на сусідній колії стояв військовий

транспорт з танками і танкісти з цікавістю дивилися на нас. Один з них щось крикнув про проклятих фашистів, і повне відро холодної води виплюснув просто в моє віконце, прямо на мене. Я йому за цю зневагу вдячний по сьогоднішній день.

Бачили через віконце жінок, які, дивлячись на наш потяг, витирали фартухами очі, може думали, що серед нас і їх чоловіки, сини? Везли на Сибір і угорців, та кого тільки не везли!

Нарешті ми в Румунії, проїхали Тумішуару і зупинилися аж в Фокшанах. Це, колись військове містечко, стало на території Румунії найбільшим пересильним табором, звідки і формувалися етапи відправки в Союз.

Фокшани найбільший, мабуть, в Румунії військовий табір, сотні бараків, в яких тисячі–а може й десятки тисяч–нашого брата. Запам'яталася перевірка. На головній алеї грала циганська оркестра марші, а ми п'ятірками в ногу проходили перед начальством. В руках кожного папір та олівець, пройшла двадцятка п'ятірок, і на папері рисочка, тобто 100 чоловік–все цак-цак, як казали німці. У Фокшанах не засиділися, треба було виконувати рішення партії та уряду щодо реалізації повоєнних п'ятирічок.

Знову вагон, тим разом чотирьохосний, влаштований для перевезення спецконтинґенту–в кожному причі (нари), параші та заґратовані вікна, розрахований на перевезення сотні рабів. Охорона–посіпаки з дивізії та відомства маршала Берії, гідні продовжувачі славних традицій ЧК, ВЧК, ГПУ, ОГПУ, НКВС і т. д. Сьогодні син маршала на сторінках „Києвскіх новостєй" (є така газета в незалежній Україні) не може нахвалитися який то чудовий чоловік був його батько.

Просипаємося рано в Могильові Подільському–це вже наша рідна Україна. Рядом з розбитим станційним будинком невеликий базарчик. Не видно що там продають, але бачимо вбого одягнутих жінок, навіть в мішках–гнітюче враження. Продовжуємо їхати через Бар, Вінницю в сторону Києва. Часто зупиняємося, вдень хоч трохи видно, куди нас везуть, вночі спимо. Проїхали вночі Київ, залишили в стороні Харків і опинилися в Куп'янську. Далі вже Росія, і нас везуть все дальше на схід. В Балашові стоїмо довго в полі перед станцією. Збігається товпа жінок, шукають своїх, видно, що ми не перші, підходять до вагонів і охоронці погрожують, що будуть стріляти, клацають замками гвинтівок та жінки на це не звертають уваги. Нарешті їдемо далі і в районі Куйбишева (тепер Самара) переїжджаємо Волгу. Стоїмо на станції в Куйбишеві, а рядом на дру-

гій колії зупиняється пасажирський потяг. Що це пасажирський–здогадуємося, бо в відкритих вантажних вагонах за дошкою в дверях, все таки зберігаються правила техніки безпеки на транспорті, пасажири, які з цікавістю нас оглядають–так оглядають звірів в зоопарку. Один з пасажирів, мабуть, житель з Біробіджану–столиці Єврейской АССР–була і така, показує в усмішці повний рот золотих зубів. Один з козаків не стримується: „Чого ти радуєшся, Абраша?" Десь пропав, відразу розшифрували. За Уфою в полі зупиняємося і нам приносять відро води. Один з наших стрибає у відкриті двері та починає втікати в напрямі лісу. Піднялася пальба і вагони позакривали. Що з ним сталося, не знаємо, може і втік? Минаємо Златоуст, Челябінськ, Курган, Петропавловськ, Омськ, Новосибірськ і нарешті ми в Кузбасі.

Перше, що бачимо, то вантажні потяги з вугіллям, за Белово електрифікована колія. Проїхали Прокопевськ, Сталінськ (Новокузнецк) і зупиняємося в Байдаевці–накінець приїхали. Зупиняємося на боковій колії біля вугільної шахти (копальні). Вимучені місячною їздою, знесилені–останні чотири дні не давали навіть хліба, плетемося під гору на „колонію Ґудкова"–це табір, де будемо проходити державну перевірку. Сам табір то двоповерхові дерев'яні будинки огороджені високим парканом та сторожевими вежами. Начальник табору Ґудков–звідси і сама назва його. Згодом в квітні 1946 р. паркан зняли і зробили з тюрми гуртожитки, нас поселили в них як спецпоселенців, заки всіх не пересаджали.

Як звичайно, організовуються загони та бриґади і через два дні (нема чого даром хліб їсти) ми вже працюємо в шахті, яка має назву нашого села чи виселка. Байдаевка–велике сибірське село, розкинуте на березі річки Томь, по якій сплавляють ліс з тайги. Вся Кемеровська область–це суцільний табір, нема села, в якому не було б лагпункту, по містах по 4-5, в Кемерово я був в пересильному таборі, який зробили на ОЛП №5. В Байдаевці два табори: наш та другий з посполитими карними злочинцями (битовиками), спецкомендатура та поселенці–це бувші „враги народу", депортовані „кулаки" (заможні селяни), накінець вербовані з Башкирії та Тамбовської области. Побудова „світлого майбутнього" вимагала великих людських резервів, дешевої (дармової) робочої сили і відомство очолюване „вірним ленінцем" Л. П. Берією з виконанням цього сатанського задуму успішно справлялося. Все було обдумано і все робилося пляново. Ми вважалися переселенцями, нам дозволяли працювати в шахті, навіть женитися. Та ми були під постійним наглядом майже два роки, до мойого арешту мало хто залишився на

волі. Багато з нас в шахті загинуло, багато продовжали жити каліками. Якщо начальник дільниці мав за місяць не більше трьох смертельних випадків, отримував за виконання пляну премію.

Шахта була велика–більше тридцяти вугільних пластів, товщиною від 0,8 до 3,2 м, вертикальних з наклоном від 40° до 85°, чотирнадцять підземних вуглевидобувних дільниць та ще не менше допоміжних: ОКР–відділ капітальних робіт, транспорт, вентиляція, терикони, збагачувальна фабрика, конюшня, механічний цех, лісозаготівельна дільниця, ВРП-відділ робітничого постачання, шатні, лазні та інші служби, в шахті два горизонти.

Ярослав ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

ДЕННИК ДОБРОВОЛЬЦЯ

(Закінчення)

22 березня 1945. Надвечір приїхали до Кремсу. Кремс ми вже знаємо, тож ідемо просто до табору, віддаленого яких 3 км від міста. Заходимо, голосимося в команді табору. Провірили папери і нам кажуть, що жодних українців в таборі немає, і вони не знають, що робити з нами. Тимчасово примістили нас в бараці між мадярами, між якими було кілька закарпатців. Почувши українську мову, почали з нами розмову. Принесли добру ковбасу, перчене сало і добру „паленку". Випили й почали співати.

25 березня. Нас висилають до Ґмюнду на чеській границі. В Ґмюнді в першу світову війну був табір для біженців і виселенців з Галичини. Примістили нас у школі, де вже застали з півсотні наших юнаків і сотню кадетів РОА (Руская Освободітєльная Армія ген. Власова). Було їх може з двісті, від 15 до 18 років, в більшості діти еміґрантів з Юґославії, Франції і Італії. Їх комендантом був капітан (бувший ЧА), чудово говорив українською мовою, ми здогадувалися, що він українець. Ми зайняли партер, нічого не робили, крім варти. Нас годували незле на той час, до того нав'язали контакти з нашими людьми, що працювали в „баворів", і в них вимінювали за коци, черевики і т. і. спр, сало (шпек) і різні делікатеси. Незабаром до нас доїздили юнаки з різних частин і міст Німеччини, тому нас перенесли в іншу школу, де було більше місця з великим подвір'ям для вправ. Нас поділили на сотні і призначили коменданта капітана Вермахту, німця з Буковини, що добре володів українською мовою. Він признався, що його мама була українка. Решту команди вибрано з-поміж нас „демократичним" способом. Заведено муштру, вправи і дисципліну. Під час летунських алярмів нас виганяли в ліс,

півкілометра від школи, і там вчили теренових вправ. Надворі чудова весна, зелений ліс і поля–на душі краще. І спокій–не так, як в Берліні, Відні й інших містах. Нас назбиралося понад 500 юнаків.

На початку квітня приїхав до нас ген. Павло Шандрук з кількома старшинами. На збірці сказав, що твориться Українська Національна Армія і що наша частина включена до УНА. Складено списки і повідомлено, що нас незабаром перевезуть у терен дій Української Дивізії біля Ґрацу, в Каринтії, але наказ ніколи не прийшов.

Фронти кожного дня щораз зближувалися.Щоразу частіші летунські тривоги, небом перелітають сотки американських „Суперфортрес" на Відень, Лінц і більші міста, а винищувачі обстрілюють все, що рухається на шляхах.

Містю Ґмюнд не мало жодного стратегічного об'єкту, крім залізничної станції. Багатьом з нас вприкрилося ходити під час кожного алярму до ліса, і ми ховалися по городах і за школою.

25 квітня. Біля обіду, як звичайно, алярм, кілька нас розложили коци за гімнастичним будинком, полягали обпалюватися на сонці. Бомбовики, як кожного дня, перелітають над нами, гудуть монотонно–аж нараз почувся знайомий з Берліну свист–розриви бомб. Ми позривалися і біжимо в сторону лісу, але бомби падають близько. Міняємо напрям в сторону річки, через городи і поля, бо там, виглядало, безпечніше, але друга хвиля налету почала сипати бомбами здовж річки, бо попри ріку йшов залізничний шлях, а на рейках стояли поїзди. Болотом і багном нас обкидано так, що як протерли очі й подивилися на один одного, почали сміятися, хоч не було до сміху–виглядали, як глиняні баби. Залізли в шопу на городі і пролежали до кінця атаки. Все тривало яких півгодини, а нам здавалося як вічність. Як вернулися до школи, побачили бомбову яму яких 10 метрів від місця, де ми лежали. Ціле місто у вогнях, нам наказано йти в місто помагати рятунковій команді. В середмісті жахлива сцена: на вулицях повно порозриваних трупів, а в руїнах ще більше. Багато мешканців, як і ми, іґнорували можливість бомбардування, також не було бункрів-сховищ, крім пивниць. Старі будинки просто розсипувалися, хоронячи людей в пивницях. Треба було відкинути груз, щоб дістатия до пивниці. Слава Богові, що між нами не було жертв.

26 квітня. Ввечері на мене припала черга піти по вечерю і харчі до військових (Вермахт) бараків на другій стороні ріки, де були склади й кухня. Взяли візок і йдемо навпростець стежкою через пішоходний міст. По дорозі стрічаємо людей, що вертаються додому з міста. Нараз попри нас переходить чорнява дівчина з дуже мені

знайомим лицем. Я оглянувся і вона також. Я впізнав товаришку зі школи. Кличу: „Орисю!" Вона відізвалася. Вона мешкає надалеко від школи. Ми умовилися і по вечері стрінув Орисю і ми пішли до неї. Від її батька довідався, що недалеко живуть наші земляки, які були разом з моїми батьками в Штавдіці (Студенка) на Судетах і що мають лист від мого батька з Тиролю. Ми умовилися, що підемо до Лазаревичів і Боцюркових по адресу.

28 квітня, субота. Рано Орися завела мене до Боцюркових. Маючи адресу і вістку, що всі здорові і разом, моїй радості не було границь, що провидіння Боже допомогло в такий критичний час, коли Райх розпадається. Від них довідався, що в Ґмюнді є український священик і буде на Великдень відправляти Воскресну Утреню в каплиці на цвинтарі. Після бомбардування нас перенесли за річку до вермахтівських бараків, а з школи зробили шпиталь.

1 травня. На ранній збірці нам сказали, що фюрер Адольф Гітлер загинув 30.4. геройською смертю в обороні Берліну, і що провід обняв адмірал Карль Деніц. Ведуться переговори закінчити війну. Ми без жодного зв'язку і командування. Вирішили сидіти в таборі й чекати кінця війни. Цілими днями слухаємо радіо і звіти з фронту. На „наш" розрахунок, кожного дня можуть прийти американці, бо вже зайняли Будвайс (Будвіце), віддалений 50 км. Радянська Армія зайняла Брно, 100 км від нас. Всіх німців з нашого табору вислали на фронт. У таборі залишили склад, повний всякого добра: уніформи, чоботи, коци і т. і. В той непевний час всі збайдужіли, не знаючи, що чекає завтра. Приготовляємося, щоб відсвяткувати Христове Воскресіння разом з „берлінцями".

6 травня 1945, Великдень. Рано пішли на цвинтар до каплиці на Утреню і Службу Божу, що відправив о. Тарновецький(?). По відправах вернулися до бараків на наш святковий сніданок. По сніданку прибігають хлопці, що були в місті, і кажуть: більшовики в місті! Вибігаємо надвір і бачимо на шляху за річкою танки з червоними зірками. Схопили, що було під руками, втікаємо на захід. Головна дорога забита втікачами й ми звернули на польові дороги–через поля і ліси. По дорогах, через брак бензини, залишені танки, вантажівки, повні всякого добра, на одному авті була відкрита каса, повна німецьких марок. Перебралися в нові уніформи летунських з'єднань, запаслися всім, що було потрібно, включно з пістолетами, на всякий випадок, взяли трохи німецьких марок. Добилися до головної дороги Прага–Лінц.

8 травня. Перед містом Фрайштадт стояв американський танк і всі, хто мав зброю, скидали її на купу, особистих обшуків не було,

пістолета я не віддав. Підчас втечі багато з нас погубилося. Ми ходили по місті і розшукували своїх, а збірним пунктом було озеро в парку.

Здивувалися, як побачили австрійців з червоно-біло-червоними пов'язками на рукавах з буквами „W.B." („відерштанд бевеґунґ?")– рух опору?! Вешталися бувші совєтські полонені й кацетники, п'яні від дерев'яного алкоголю. Багато потроїлося і посліпло.

Порядок вдержували фельджандармерія і американське військо. Всім військовикам наказано збиратися на полях за містом. Поле вкрили тисячі вояків різних родів зброї. З українців зібралася група коло 50 осіб. Ми зайняли місце на краю поля, біля дороги.

Нараз, як грім з неба, крик: „Іван! Іван! Іде!". Все, що жило, в паніці кинулося втікати на захід. Мені вдалося вилізти на панцерний віз, який полями навпростець поїхав на захід.

Біля якогось села, побачивши танка, ми скрутили в сторону лісу. З танка пустили кілька стрілів за нами. Не стало бензини й ми через ліс добилися на якийсь хутір, де відпочили і підживилися.

За яку годину під'їжджає вантажне авто, повне американських вояків, які окружили хутір, і ми здалися. То був єдиний раз, що я підніс руки вгору. Нас погнали до головної дороги, де на полях зганяли „недобитків". Згодом приїхав німецький високий офіцер і заявив, що ми є під опікою американської армії, і нам нічого не грозить від ЧА. Ми вернулися на поля, де ми були перше. Там все застали, як лишили, тільки знову кілька хлопців бракувало. Нступного дня дехто вернувся, але не всі.

9 травня. Вранці пішли розшукувати наших і при нагоді приносили багато чого до наших провізоричних шатер з коців. Мені вдалося „позичити" в німців скриньку консервів; також і інші не дармували. Вночі впав дощ, якого ми втомлені не чули, і все добро змокло.

10 травня. Розпалили вогонь, все посушили, поснідали, хлопці принесли велику цельту з тягарівки на шатро. Я з Богданом Д. пішли до міста, по дорозі стрінули кілька російських кадетів з Ґмінду: вони також не знали що робити. У місті на вулиці стоїть „джіпс", в ньому сидить вояк і жує ґуму. Підійшли. Я кажу: „Богдане, подивися зблизька на американця". Вояк засміявся і до нас заговорив по-українському. Питає, хто ми? Він сказав, що їх старшина також українець, казав нам почекати і за хвилину завів нас до бюра. За столом сидів американський офіцер і почав доброю українською мовою нас випитувати. Ми йому розказали про нас і він вийшов. За якийсь час вернувся і сказав, що про такі частини вони не знають,

знають про РОА–власівців. Питав, де ми таборуємо і обіцяв ввечері до нас приїхати, дав нам кілька пачок папіросів. За той час, як ми були в місті, хлопці пішли до лісу нарізати дручків на шатро (добре що мали пару баґнетів) і зробили гарне шатро. Ввечері американець не прийшов.

11 травня. Приїхав „Джон" до нас. Привіз кілька скриньок „Cрашен", папіросів і ще дещо. Розпитував про нас, про Україну. Нам розповів про Америку, він сам з Чікаґо. Він був свідомим українцем і мав знання про Україну. Німці дивилися на нас скоса, дивуючись як то американський офіцер приїхав до нас і так довго говорив з нами незрозумілою їм мовою.

12 травня. Вранці приїхав „Джон" і сказав, що американська команда дістала розпорядження всіх совєтських горожан зібрати і передати Червоній Армії. Нам радив перебратися до цивілля. Я рішив добиватися до родини. Я, ще з двома хлопцями, попрощалися, на хуторі заміняли новенькі уніформи на цивільне дрантя. Я „зорганізував" ровер, причепив на нього своє „майно", пустився дорогою на Лінц і далі на Тироль.

12 травня 1945 року скінчив свою однорічну „військову кар'єру".

ВІН МАВ ЩО ЗГАДАТИ...

Олекса Горбач: „Шлях зі Сходу на Захід"–спогади, накладом Інституту Українознавства ім. І. Крип'якевича Національної Академії Наук України, Львів, 1998 р. 371 стор., картонна обкладинка.

Автор народився 5 лютого 1918 року в селі Романові, Перемишлянського повіту, на Львівщині, в селянській сім'ї. Після закінчення народної школи в рідному селі вступив до філії Академічної гімназії у Львові, яку блискуче закінчив у 1936 році. Відтак він–студент філологічного факультету Львівського університету. Весною 1939 року брав участь як делеґат Українського Союзу Студентів та член Управи Союзу українських студентських організацій Польщі (СУСОП) в VI конґресі СУСОП, звідкіля 23 березня потрапив з усіма „конґресівцями" до тюрми в Бриґідках. Виходить на волю по упадку Польщі у вересні 1939 року. У 1940 році складає державний іспит і стає „ляборантом" при університетській катедрі славістики проф. Василя Сімовича. У жовтні його забирають до Червоної Армії, служить у ній до вересня 1941 року, але з вибухом війни в червні того року його як „неблаґонадьожного" посилають у „робочий батальон" в Сибір. Звідти втікає, з пригодами пробивається до лінії фронту під Харковом і потрапляє у німецький полон. І знову–щаслива втеча і повернення в грудні 1941 року, до рідного Романова. Все це автор жваво описує у двох розділах спогадів „Зі Львова в Червону Армію", „В німецькому полоні в Чугуєві й Харкові".

Розділи „З хроніки одного галицького села", „Хроніка села Романова" колись уже друкувалися в торонтонському „Гомоні України". Спомин „Доповнення до хроніки села Романова" друкується вперше. Село Романів належало до найсвідоміших у повіті. Більшість господарів були вояками УГА. Ще з австрійських часів у селі діяли засновані священиками „Братство тверезости" та читальня „Просвіта", драматичний ґурток, оркестра, кооперативне товариство „Відродження". За „перших совєтів" багато свідомих родин було вивезено у Сибір. Арешти і вивезення у Сибір тривали аж до початку 1960-их років, автор подає прізвища численних людей і родин та описує їхню трагічну долю. Розділ „З післявоєнної Голгофи Бібреччини"–це розповідь про звірства КҐБ та визвольну війну, яку вела УПА.

Дуже цікавий мовно-етнографічний матеріял подано у розділі

„Фолкльор села Романова", в якому автор описує селянську одежу, різдвяні, великодні й весільні звичаї й вірування, леґенди, приказки, і все це місцевою говіркою. Вкінці наводить багато народних пісень.

Наступний розділ присвячений філії Академічної гімназії у Львові 30-их років. Всі вищі кляси були майже повністю опановані підпіллям, що з нього вийшли такі відомі бойовики ОУН, як: Микола Лемик, Мицик, Нидза, Маївський, Копач, Василь Охримович („Ґанді") Іванчук й інші. Всі професори були старшинами УГА і українськими патріотами. З особливим теплом автор згадує україністів Біленького і Панейка, германістів Турчина й Лушпинського, клясичних філологів Мечника й Шашкевича, природознавця Мельника й фізика Сітницького.

У 1942-43 роках, під час німецької окупації, автор викладає українську мову в Малій Духовній Семінарії у Львові. В червні 1943 року вступає до Дивізії „Галичина", де після першого вишколу дістає призначення до артилерійської школи у Бенешові в Чехії. Саме ця обставина не дозволила йому взяти участи у бою під Бродами. Після поранення на фронті під Фельдбахом в Стирії у квітні 1945 року потрапляє до американського полону, що його описує в розділі під цією назвою.

Автор згадує, як, відступаючи з фронту 8 травня 1945 року, частини дивізії пробивалися на південний захід Австрії, щоб потрапити до англійського полону в Шпітталі, а згодом до Італії. Частина попала разом з українофобними німцями з дивізійних штабів до американського полону в Радштадті. Командування цієї частини перейняв полковник Баєрсдорф, колишній поліцист, а від 1944 року–новоспечений командир артилерійського полку. В полоні виявив себе як гітлерівський „іберменш" і ненависник українців. Американці не цікавились внутрішною організацією полонених, харчування проходило через німецькі штаби. Полонені були замкнені в альпійській долині над річкою Ваґрайн, харчувались хіба кваском і молодою кропивою, тим часом німецькі „камеради" мали муку, консерви й інші ласощі. Особливо нетерплячі були мобілізовані весною 1945 року до запасного полку колишні робітники з Райху. Нарікали на старшин, що не пускають їх на волю, хоч війна скінчилася. Також немало німців трималося українців в надії, що американці будуть їх між українцями краще трактувати. З долини Ваґрайну перевезено групу до Баварії. На станції у Вальгаймі відкрили наші голодні вояки на сусідніх рейках вагон з консервами і дехто в темряві „позичив" з нього кілька бляшанок. Це помітили німецькі

„ібермеппі" і потрактували цю справу як грабунок, домагаючись від американців відділити їх від „українських бандитів". Полковник Баєрсдорф в гострій промові вилаяв українців та передав команду над ними сотникові В. Козакові, а референтами зв'язку стали сотник М. Малецький і пор. Л. Ортинський. З-над озера Ріґзе перевезено табір до Бад-Айблінґу, а звідти, після „відвошивлення", до Авербаху, де полоненим довелося перебувати за дротами цілий рік. В цьому великому таборі сиділи есесівські вояки різних національностей: естонці, латиші, голляндці, норвежці, флямандці, німці з України і з румунської й мадярської армії, солдати РОА і донські козаки. Тут дістали офіційний дозвіл відіслати картку додому із стандартним написом по-німецьки й по-англійськи: „Переможна армія шукає своїх рідних. Я був (не був) ранений. Я ще живий". Тут українці тісніше організувалися. Створили хор під дириґентурою чотаря Юрія Гнатюка, партитури пісень йому довелося відтворювати з пам'яті. Пропаґандивну діяльність розгорнули наші старшини переважно серед балтійців, виступаючи перед ними з доповідями про Україну, балтійці ж розповідали про їхні батьківщини, настанова всіх полонених була виразно протикомуністична, росіяни в загальному ставилися до нас неприхильно, а то й відверто шовіністично. Симпатизували нам голляндці. Німці „потішали", що мовляв, в Німеччині ніхто не може залишитися, бо тут немає місця для німців. Американці звинувачували в коляборації. Військові місії–польська, лондонська і варшавська, та совєтська–приїздили до табору і забирали на „родіну" тих, що признавались до совєтського громадянства. На Різдво прийшли у табори ДП харчові пакети від Української Медично-Харитативної Служби. Частину пакетів розхопили німці з України, т. зв. „чорні ескари", що служили вартовими в концентраційних таборах, а до українців почали признаватися різні дядьки з Бесарабії й Румунії, що досі приховували свою національність. Голод докучав, люди нерідко мліли, а втеча була неможлива, бо на вежах стояли вартові з кулеметами. Крім хору, діяли в таборі курси англійської мови. Душпастирював у нас о. Богдан Левицький, але при першій нагоді втік з табору, залишивши своїх вірних.

У травні 1946 року перенесено табір до Реґенсбурґу й тут було звільнено балтійців і всіх стрільців і підстаршин до десятника, у вересні незвільнених старшин і підстаршин перевели до Дармштадту, а звідти до Людвіґсбурґу й 11 січня 1947 року вручено їм посвідки про звільнення.

Розділ „Перед поверненням"–це інтерв'ю автора з Володимиром Косиком для журналу „Сучасність". Автор розповідає про свої

молоді роки, про те, в який спосіб формувалися його політичні переконання, а також про життя і працю після полону. Він залишився у Мюнхені. Жив у студентському гуртожитку, став секретарем Союзу Українських Студентів. У 1948 році захистив в УВУ докторську дисертацію, того ж року одружився з Анною-Ґалею Луцяк, сьогодні відомою українською перекладачкою, й став викладати латину й українську мову в гімназії в Ляймі біля Мюнхену, одночасно працював секретарем філософського факультету УВУ. Від 1948-51 року був науковим секретарем Головної Управи НТШ. 1951 році захистив в УВУ габілітаційну дисертацію про „Арґо-говірку на Україні" й одночасно став доцентом УВУ. Від 1951 до 1956 року викладав польську й українську мову в університеті в Ґеттінґені, а після цього–Марбурзі.

У 1958-65 роках викладав польську мову та інші славістичні дисципліни в університеті у Франкфурті над Майном. 1962 року обраний дійсним членом европейського відділу Наукового Товариства ім. Шевченка. У дальші роки–надзвичайний професор слов'янської філології Українського Католицького Університету в Римі, звичайний професор слов'янської філології у Франкфурті над Майном і в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, завідувач катедри славістики і одночасно співкерівник Слов'янського семінару у Франкфуртському університеті, декан відділу східних і позаевропейських мов і культур університету у Франкфурті. Був нагороджений польським орденом Лицарського хреста за заслуги у розвитку польсько-німецьких контактів.

У 1993 році перший раз після 50-річної відсутности приїхав в Україну, був учасником II Міжнародного конґресу україністів у Львові, а в 1997 році нагороджений медаллю Президента України.

Помер 23 грудня 1997 року у Берфурті (Райхельсгайм).

Богдан Шарко

НАРИСИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Читаючи цінну й цікаву книгу Василя Вериги „Нариси з історії України", яка появилася у видавництві „Світ" у Львові 1996 р., здаємо справу, що автор описує історію українського національного відродження. Автор книги, доктор історичних наук, віцепрезидент Світового Конґресу Українців, проживає в Канаді, виявляє свою широку ерудицію і глибоке знання світової історії. Події в Україні він розглядає на тлі подій інших країн, як Польща, Росія, США.

Книга складається з вступу і шість розділів: „Україна після зруйнування Січі", „Україна під чужою окупацією", „Українські землі під Австрією", „Під російською займанщиною", „На порозі XX ст." і „Українці поза межами України".

Багатий фактичний матеріял поданий в книзі в проблемно-хронологічній послідовності. Автор звертає увагу на ті події, які були визначними у формуванні українців як нації. Так він говорить про українські збройні козацькі формування кінця XVII початку XVIII ст., описує „Весну народів" 1848 р. у Галичині і т. д. Подрібно автор розглядає історію козацьких формувань. Детально представлено Чорноморське Козацьке Військо, Бузьке Козацтво та їх військовий та політичний вплив на розвиток подій в Україні. Автор розширює розповідь і на укрїнські етнографічні території Кубані і Дунаю (Задунайська Січ). Вказується, що посилення на Чорному морі Росії призвело до ліквідації Січі у 1775 р. і автономії України. Підкреслюється, що російський уряд перетворив Україну з запорізькими вольностями на звичайну російську провінцію.

Звертається увага на факти руйнування Криму російськими військами 1783 р. Розповідається і про створення російської фльоти на Чорному морі, яка формувалася запорожцями з Дніпровської й Азовської фльотилій.

Василь Верига вказує на початки українського національного відродження, датуючи його серединою XVII ст. і пов'язує з підписами козацьких старшин за довічне гетьманство Розумовських.

Цікавим є розділ „Відгук французької революції на Україні", який з'ясовує вплив наполеонівських війн на Україну. Говориться тут про формування козацького ополчення для боротьби з Наполеоном І. Автор підкреслює, що козацтво заголосилося до війська для повернення собі козацьких вольностей.

Книга висвітлює і діяльність церкви на Україні.

Дана праця обширно аналізує економічне становище українсь-

ких земель, особливо південь України в XIX ст. Наводиться колоніяльний статус української економіки і обмеження участи українців в економічному житті країни.

Цікаво описана діяльність Методіївського Братства (1846 р.). Подається місце Братства в національно-визвольному русі та його програму. Автор вказує на те, що програма кирило-методіївців була кроком уперед порівняно з декабризмом. Вона проголошувала рівність усіх слов'янських народів.

Велику увагу приділено в книзі Галичині, яка на переломі XIX-XX ст. відіграла значну ролю в політичному житті України. Автор ґрунтовно і арґументовано з'ясував в книзі ролю „Руської трійці" і події 1848 р. Вказано на те, що заходи Головної Руської Ради відносно об'єднання усіх заселених українцями земель у межах Австрійської імперії не мали успіху. Коротко але змістовно висвітлено появу культурно-освітніх, напіввійськових і економічних товариств.

Василь Верига зазначає, що „Народна Рада" (1885 р.) була не партією, а клюбом інтеліґентів.

Описуючи події у підросійській Україні 1861 р., автор підкреслює позитивне значення звільнення селян з кріпацтва. Тут він вказує на „українську специфіку" реформи. На його думку, українська інтеліґенція позбулась впливів російських слов'янофілів і звернулася до культури свого народу.

Дальше робиться порівняльну аналізу російських, польських та европейських партій, які діяли на Україні, і вказується на те, що вони були чужородним елементом.

Василь Верига вказує, що на порозі XX ст. Україна спромоглася витворити власну ідеологію, власні політичні і громадські організації та заявила про свої політичні права.

Може найкращою сторінкою історії підросійської України напередодні першої світової війни Василь Верига вважає оборону прав українського народу у Державній Думі.

Розглядаючи суспільно-політичний рух в Україні другої половини XIX ст., автор говорить про діяльність Михайла Драгоманова, але критикує його феодалізм. В той же час він хвалить М. Драгоманова як талановитого публіциста, котрий першим виніс українську проблему на міжнародну арену.

Цінним моментом книги є широке висвітлення культурних процесів на українських землях кінця XIX–початку XX ст. Автор доводить, що українська наука, освіта, література, мистецтво поступово позбувалися провінційности і набували окреслених рис загально-

національної української культури.

Значне місце у книзі відводиться історії споконвічних українських земель–Буковини і Закарпаття. Описано економічне становище селянства, початки національного руху. В історії Буковини описані селянські рухи під проводом Лук'яна Кобилиці, розвиток української літератури. Закарпаття та Буковина значно відставали в економічному розвитку від інших реґіонів України.

Василь Верига подає історію України як історію не тільки українського народу, але й інших національностей на її території.

Головне місце в історії України автор приділяє українській еліті, яка очолювала національне відродження і поповнювала кадри борців-самостійників. Українське відродження було стихійним виявом волі провідної верстви.

Книга написана доступною мовою і читається легко, із захопленням.

Віргілій РІЦКО

(„Український Вісник", № 5-6, 1998, Букарешт)

ВАСИЛЬ ВЕРИГА. ДОРОГАМИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
Третє виправлене видання, Накладом Братства кол. вояків 1-ї УД УНА, 1998, с. 345.

У вступному слові „Від автора" В. Верига пише: „Виникла потреба видати більш доповнене третє видання для читачів в незалежній Україні, щоб вони також пізнали правду про дивізію „Галичина" (під кінець війни Першу Українську Дивізію Української Національної Армії). Я додав деякі свої статті із періодики та документи, що є відповіддю на нові наклепи деяких старих наклепників.

Йдучи назустріч вимогам читачів, Братство кол. Вояків 1-ої УД УНА випускає третє виправлене видання. Сподіваємося, що воно задоволить попит і вияснить читачам багато чого, про що вони знали тільки з ворожої пропаґанди і, не маючи відповідних матеріялів, приймали часто брехню якщо вже не за правду, то щонайменше із застереженням, що, мовляв, „щось воно там мусіло бути".

Хочемо вірити, що праця „Дорогами Другої світової війни" дасть відповідь на всі сумнівні питання і послужить як зброя в обороні доброго імени українців взагалі, а української дивізії „Галичина" зокрема. Ця книжка призначена не тільки для колишніх дивізійників чи взагалі ветеранів Другої світової війни, в яких частинах вони б не служили, але для всіх тих, яким болить обезславлювання доброго українського імени".

НОВА ПРАЦЯ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

В днях 29-30 жовтня 1998 р. у Львівському Університеті заходом інституту українознавства ім. І. Крип'якевича Національної Академії Наук спільно з Львівським Університетом ім. І. Франка відбулася міжнародна наукова конференція п. н. „Західно-українська Народна Республіка: 80-річчя утворення". В конференції взяло участь багато українських вчених з різних університетів України і за кордону, а між ними і д-р Василь Верига, який доповідав на тему „Взаємовідносини урядів УНР-ЗУНР в 1919 році". Він з цією доповіддю виступив також на окремій сесії в Прикарпатському університеті 30 жовтня в Івано-Франківську.

На закінчення сесії 29 жовтня відбулася також презентація нової праці д-ра Вериги, що появилася у двох томах в серії видань Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ під назвою „Визвольні змагання в Україні в 1914-1923 роках". Рецензій на згадану працю покищо не появилося в пресі, але недавно наспів лист від Військової частини А3286 Міністерства оборони України, з датою 10 серпня 1999 р., в якому читаємо:

Вельмишановний Пане Професоре!

Командування з'єднання морської піхоти Військово-Морських Сил України висловлює Вам щиру подяку за наполегливу та плідну працю в справі відродження України та творення її військ.

Ваші наукові праці та двотомник „Визвольні змагання в Україні 1914-1923" відкривають невідомі сторінки української історії XX століття, сприяють патріотичному вихованню молоді, дають можливість переглянути стереотипи мислення втлумаченого радянською пропаґандою людям зрілого віку. Ваша надзвичайна потрібна праця сприяє вивченю історії Українського війська, гартує дух захисника Батьківщини.

Праця „Визвольні змагання в Україні 1914-1923" об'єктивно та правдиво доводить до читача події славного минулого, заставляє замислитись над майбутнім Великого Українського народу, втілює віру та впевненість в істиності обраного шляху.

Дослідження набуває особливої актуальности в наш час, коли нашій молодій Армії потрібно відроджувати кращі традиції Українського Війська, в тому числі надбані в ході запеклих боїв в період визвольних змагань.

Ваші наукові праці широко застосовуються в ході підготовки та проведенні занять з офіцерами та матросами з'єднання морської піхоти, є невичерпним джерелом історичної правди.

Бажаємо Вам успіхів, надіємось на подальшу співпрацю на користь Батьківщини.

З повагою,

Командир з'єднання морської піхоти полк. Ю. Ільїн

Заступник командира з виховної роботи пполк. В. Приходько

ЧИТАЦЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ

У школі ч. 34 у Львові, при якій діє музей 1-ої УД УНА, з моєї ініціятиви проведено для учнів 10-11 кляс читацьку конференцію, на якій я виступив із словом про творчість Романа Колісника. Далі виступали школярі. Було зорганізовано виставку його творів–статтей і книг.

Чимало теплих слів лунало на новелю «Еріку»–діти глибоко мислять. Особливо глибокі роздуми дівчат-одинадцятиклясниць, активісток Музею. Містимо деякі уривки з їхніх вражень.

Ігор Федик

заслужений вчитель історії і керівник музею

* * *

Прочитавши такий чудовий твір, як «Еріка», читачеві перш за все спадає на думку, від глибини душі висловити щирі почуття вдячности авторові–Романові Колісникові.

Так, погоджуюся, що кожен твір, великий чи малий за обсягом, посвоєму цікавий й інтриґуючий. Але найбільш до душі мені припав твір «Еріка», невеликий за обсягом, проте з глибокою думкою. Та після прочитання цього твору складається враження, що сюжет «Еріки» був реальністю. Твір закінчується трагічно, але ж у роки війни, на фронті рідкісним було явище щасливого завешення коханих двох сердець, котрі зустрілися і покохали одне одного на фронті. Люди, котрі мають серце, здатні на почуття кохання, обов'язково мають почуття обов'язку. Один філософ сказав, що між почуттям і обов'язком завжди потрібно вибирати обов'язок. Так, Еріка-Надія вибрала обов'язок, але під час його виконання загинула...

Оркуш Оксана

Оповідання «Еріка»–це цікавий романтичний твір. В ньому автор розкриває почуття та переживання людей під час 2-ої світової війни. З цього оповідання я більше довідалася про службу вояків-дивізійників, про їхнє життя. Прочитавши «Еріку», я побачила, що в той жорстокий час люди не втратили високих почуттів...Мені сподобались славні головні герої Степан і Еріка-Надя... я більше симпатизую Еріці, бо вона віддано боролась за свою Батьківщину... Коли ти розриваєшся між почуттями та обов'язком, дуже важко вибрати правильний шлях, а Надя його вибрала. І хоч вона загинула, та зробила велику справу–віддала своє життя заради рідної землі і людей. А скільки таких Ерік-Надійок загинуло заради цієї великої справи на Україні! Я щаслива, що на нашій землі жили такі люди і дуже вдячна їм, бо вони боролися за нас, адже ми, молоде покоління,– майбутнє України, а вони боролись саме за майбутнє Української Держави.

Янковська Ірина

Читаючи оповідання «Еріка», я мимоволі повертаюся в час описаний автором. Час тривожний і важкий, як пише автор: «Дивна війна,–подумав,–в одних поглиблює любов до людини, в інших розгоряє ненависть, а переважна більшість, бодай тимчасово, застигає, мов лід, у своїх відчуваннях, або й строфується». Але разом з тим, почуття людські виникають незалежно від обставин і умов. Як яскрава зірочка, спалахує кохання між Ерікою і Степаном. Спалахує і гасне обірване кулею і жорстоким світом. Як пише автор: «Життя–це в кості гра». На мою думку, в цьому реченні і є суть усього оповідання...Я думаю, з війни виходить цілим не той, хто сильніший, а той, хто щасливіший.

Гнилякевич Ірина

Війна...Ми завжди собі уявляємо, що це лише горе, біль і страждання. З одного боку, це так і є, проте на війні є теж і...любов. Як це парадоксально, поряд–смерть і любов. Саме така картина постала перед нами у творі Романа Колісника «Еріка».

Мене завжди дуже цікавила історія всіх українських військових формацій, що діяли в XX ст. Для мене ця тема така рідна, близька серцю. А ще коли у творі так образно і романтично змальовано любов, досягнено такої літературної гармонії, то цей твір воістину можна вважати справжнім витвором мистецтва про часи незнані досі, і прекрасні!

Стефанчук Устина

АНТІН ЧАРНЕЦЬКИЙ ПРО БЕРЕЖАНИ

Антін Чарнецький у *Споминах з мого життя,* В-во «Наше слово», Лондон, 1964, дуже гарно описує відносини в українській громаді в Бережанах на початку 20-го сторіччя. Згадує багатьох визначних діячів, що вийшли з Бережан, досить детально описує політичні відносини. Згадує про свою політичну активність та про інших політичних діячів. Спростовує багато леґенд та інтриґ, наприклад, ред. Назарука про Мартоса, приписуючи йому вислів: «Як не буде України соціялістичної–то хай не буде ніякої».

Згадує про прихід Червоної армії 17 вересня 1939 року в Західну Україну. Вже в перших місяцях окупації арештували в Тернополі адвоката д-ра Івана Якимчука, якого скоро звільнили на інтервенцію пізнішого міністра закордонних справ СССР Ґромика, бо його сестра Варвара була дружиною Якимчука. З нею він познайомився й одружився при кінці 1-ої світової війни.

З поновним приходом більшовиків в 1944 році Якимчук того щастя вже не мав.

О. Го.

„З МОЇХ ЖИТТЄВИХ ДОРІГ”

Таку назву має книга д-ра Володимира Боднара, яка нещодавно вийшла з друку у Львові. Д-р Володимир Боднар, 1915 року народження, є вихідцем із Жовківщини Львівської области. Народився і виховувався у священичій родині, бо його батько був парохом в селі Смереків і в містечку Мости Великі на Львівщині. Як згадує автор, його життя проходило трьома руслами: в професійному пляні, музикально-вокальному та журналістичному. Початкову школу закінчив у селі Смерекові, а в Жовкві– математично-природничу гімназію. Після матури навчався у Львові у Вищій школі закордонної торгівлі. Вибух війни 1939 року перервав його студії і, силою тодішніх обставин, опинився у Відні. Тут записався в університет і одночасно в музичну академію. Закінчивши навчання в 1943 році, він отримав два дипломи: економіста і музиканта. А в 1947 році успішно захистив дисертацію і отримав доктора економічних наук.

Успадкувавши, очевидно, від свого батька добрий голос, В. Боднар ще з молодих років співав у студентському хорі в Жовкві, потім у Відні, а в Тиролі став членом славного хору „Ватра” під дириґуванням проф. Льва Туркевича. У 1949 році з хористами переїхав до Філядельфії в США. Наступного року поселився в Клівеленді. Тут, поряд з основною роботою в банку, д-р Боднар активно включився в суспільно-громадське та музичне життя української громади. Виступав як соліст на концертах, а також співав у хорах, випустив свою власну платівку під назвою „Тут весни розквітли мої...”

З 1980-го року д-р В. Боднар проявляє себе і в галузі журналістики. Він постійно публікує в українських газетах „Свобода”, „Америка”, „Національна трибуна” та в інших матеріяли на різні теми з організованого культурного та суспільного життя української громади Великого Клівленду. Крім цих матеріялів, він також публікує родинні спогади із своїх довгих і небезпечних життєвих доріг, з подорожей в Україну та інших країн Европи. Маючи сотні газетних публікацій, автор вирішив видати їх окремою книжкою п.н. „З моїх життєвих доріг...” (збірник статтей).

Книга складається із трьох розділів. Перший: Хроніка суспільно-політичного, духовного та культурного життя української громади Клівленду-Парми. Це найбільший розділ і в ньому зосереджено матеріяли з відзначення важливих дат в історії, а також державних свят в період незалежности України. Тут можна прочитати про зустрічі української громади з видатними політичними і громадськими діячами України, які побували в Пармі: Микола

Горбаль, Євген Сверстюк, Степан Хмара, Василь Кук-Коваль, Ярослав Кендзьор, Віталій Карпенко, В'ячеслав Чорновіл, Юрій Щербак, Слава Стецько, Євген Лупаков та інші. З галузі культурного життя тут публікуються статті про діяльність Школи Українознавства Товариства „Рідна Школа", про різні концерти української музики та пісні, про художні виставки українських мистців. Широко відображено і духовне життя парафіян українських церков різних конфесій. Вважаю, що цей розділ варто було розділити ще на три частини, в яких окремо треба було помістити матеріяли з громадсько-політичного, культурного та духовного життя української громади. Розділ другий: Спогади життя. В ньому переважно друкуються матеріяли, пов'язані з подіями родинного життя автора. Третій розділ: Спогади з України, спогади з подорожей в Україну. Але є також статті про відзначення деяких ювілейних дат.

Для науковців-істориків та й для широкого кола читачів книга є тим джерелом, з допомогою якого можна вивчати різноманітні сторони життя української діяспори та її стосунки з Україною. Взагалі спогади українців-еміґрантів, які прожили десятки років поза межами рідного краю, є яскравим прикладом і наукою для молодого покоління, як треба зберігати дух українства на чужині. Як пише сам автор: „...спогади про минуле збагачують наше життя і дають духовну наснагу в теперішньому і грядучому часі".

У книзі збережено, в основному, правопис і стилістику автора. Книга має 368 сторінок, у гарній твердій обкладинці. Її можна придбати в українських крамницях Парми, або в автора:

D-r Wolodymyr Bodnar, 2631 Robinhood Dr., Parma, OH 44134
Tel. 440-845-2073, ціна 10 дол.

Петро Твардовський

ПРЕСОВИЙ ФОНД

В днях від 11 грудня 1999 р. до 15 лютого 2000 р. одержали такі вплати на пресовий фонд журналу:

Пані Анна Баран–Фльорида, в світлу пам'ять мужа Володимира (3.IV.1921–30.I.1999), пожертвувала **дол. 300.00** та переслані на її руки пожертви від Олі і Василя Ільчишин–Парма, **дол. 25.00**, та від Іванни Шкарупи–Парма, **дол. 20.00** **разом 345.00**

Д-р Володимир Король–Фльорида із збірки підчас похорону сл. пам. побратима Івана Олійника, якій відбувся 27 грудня 1999 р., родина, друзі і учасники пожертвували на церкву Пресвятої Богородиці **дол. 200.00**, на музей у Львові **дол. 220.00** і на пресовий фонд „В.К." **165.00**

Шкільник Іван–Гамільтон, в св. пам'ять друга і побратима Петра Кицінського (19.VI.1923–3.XII.1999), передає для Братства „Броди-Лев" **дол. 50.00** та на пресовий фонд **50.00**

Остап Зенюк–Сілвер Спрінґ, у світлу пам'ять побратимів: Івана Скіри, Богдана Левицького та Володимира Зуляка **80.00**

Ігор і Зірка Козак–Воррен, в пам'ять приятеля Евгена Шипайла **25.00**

Іванна Шкарупа–Парма, замість квітів на свіжу могилу св. п. Володимира Зуляка, побратима її мужа св. п. Юрія **25.00**

***

Станиця Братства 1-ої УД УНА в Едмонтоні переслала 34 передплати на журнал за 2000 рік ($ 1,190) та пожертви на пресовий фонд: **дол. 20.00**–Косинський І., **по дол. 10.00**: Басараб М., Блавацький М., Бойко В., Будний В., Боєчко С., Чучман Р., Цимбалістий Л., Дринич Р., Думанський В., Федеркевич Я., Ґулька П., о. д-р Камінський Е., Косик П., Костюк С., Кучер М., Левицький М., Максимів І., Небожук Б., Прокоп З., Припляк П., д-р Саварин П., Стефанишин М., Свистун М., Шміґельський М., Вархола І., д-р Варениця М., Вавринчук І., Войновський А., Зубрицький М., Радько Д., Корш В., і Сисак Г., **по дол. 5.00:** Багнюк В., Дацьків П. і Лощук І. **разом 355.00**

по дол. 100.00: д-р Петро Грицак–Кренфорд і Роман Стефанюк–Джексон Гайтс **разом 200.00**

по дол. 65.00: Володимир Малинович–Франція, Роман Тицький–Торонто і д-р Роман Шолдра–Летбрідж **разом 195.00**

Чемеринський Богдан–Вінніпеґ **55.00**

по дол. 50.00: Станиця Братства 1-ої УД УНА–Дітройт, Ігор Мірецький–Торонто, Богдан Бульчак–Торонто, Богдан Любачівський–Ціцеро і Роман Явнюк–Торонто **разом 250.00**

по дол. 45.00: Роман Ваврів–Пуерто Ріко і Юра Гнатюк–Вінніпеґ

разом 90.00

по дол. 35.00: Сильвестер Ремеза–Оттава і Богдан Маців–Монтреаль

разом 70.00

по дол. 30.00: Іван Дудись–Торонто і Степан Ґула–Торонто **разом 60.00**

по дол. 25.00: Богдан Артимишин–Філядельфія, Осип Шеґда–Ст. Кетеринс, Теодозія Коверко–Порт Шарльот, Роман Гаврилів–Вінніпеґ, Михайло Стефанів–Амгерсбурґ, Володимир Дубчак–Торонто–Етобіко, Богдан Корчак–Фльорида, Любомир Городник–Гамільтон, Петро Мандич–Ролінґфорт і д-р Ярослав Яримович–Філядельфія **разом 250.00**

по дол. 20.00: Микола Рубашевський–Ґрімзби, д-р Володимир Кривуляк–Оттава, Василь Дубик–Торонто, Михайло Дендерис–Торонто, Евген Бочан–Торонто і Михайло Перекліта–Торонто **разом 120.00**

по дол. 15.00: Добромир Казанівський–Ніяґара Фаллс, Михайло Мельник–Торонто, Зенон Бандура–Монтреаль, Олександер Петришин–Вінніпеґ, Анна Бойцун–Торонто, Іван Цар–Дітройт, д-р Богдан Дзюбановський–Віндсор, Мирослав Кулинич–Джексон Гайтс, Мирон Драґан–Оквилл, В. Ю. Борущак–Торонто, Тарас Качмарчук–Торонто, Іван Шкільник–Гамільтон, Павло Слободян–Чікаґо, Стефан Моліцький–Англія, Іван Шлапак–Торонто, Іван Мороз–Торонто, Богдан Сорока–Торонто, Роман Бойко–Монтреаль, Ольга Бойко–Едмонтон, Ярослав Колодій–Філядельфія, Володимир Галушка–Чікаґо, д-р Стефанія Макар–Ловді–Бруклин, Іван Савка–Сідней (Канада), Степан Теліщук–Ст. Паул, Семен Семеґин–Вінніпеґ, Михайло Ніньовський–Дітройт, Стефан Стрільчук–Чікаґо, Андрій Мацко–Торонто, Михайло Королюс–Ґрімзби, Ярослав Закаляк–Лінден, Ярослав Москва–Тандер Бей, Василь Корж–Товсон, Микола Швед–Воррен, Володимир Качала–Оттава, Василь Гайовський–Вінніпеґ, Петро Тучапець–Колюмбія, Олександер Немирівський–Монтреаль, Юрій Ференцевич–Джерзи Сити, Роман Гнатишак–Гамільтон, Евстахій Остапюк–Торонто, д-р Мирон Ґулей–Декатур, Стефан Леуш–Ґлен Спей, Степан Лось–Лондон (Канада) і Михайло Чіх–Лондон (Канада) **разом 660.00**

по дол. 10.00: Михайло Білик–Торонто, Андрій Закревський–Нью Йорк, Василь Гаврилюк–Нерінґтовн, Олександер Кобаса–Віліямстовн, Ярослав Сиваник–Саскатун, Федір Цимбалюк–Торонто, Іван Падик–Торонто, Володимир Вараниця–Сідней (Кан), Павло Кралька–Вінніпеґ, Володимир Папірчук–Калґари і Ярослав Леськів–Френчтовн **разом 110.00**

Володимир Мазяр–Торонто **7.00**

по дол. 5.00: Остап Стецьків–Торонто, Теодор Семенюк–Німеччина, Петро Новосад–Саскатун, С. Волошанський–Гамільтон, Петро Стельмах–Торонто, Роман Висоцький–Чікаґо, д-р Евстахій Юркевич–Рокфорд, Осип Труш–Юніон, Володимир Боярський–Юніон, Роман Копичук–Фльорида, Теодор Олійник–Філядельфія, Олег Кальба–Воррен, Атанас Кобрин–Фльорида, Іван Бурдик–Гамільтон, Микола Залеський–Торонто, Ярослав Ґорбачевський–Стемфорд, Володимир Кульмптицький–Сідар Нолс, Орест Лесинецький–Юніон і Михайло Лавришин–Торонто **разом 95.00**

Просимо поправити:

ВІСТІ КОМБАТАНТА, ч. 5-6 / 1999, сторінка 107, рядок 7-ий згори написано: **по дол. 20.00:** Ліда і Зенон Загасайло. Має бути: Ліда і Зенон Завадович.

ПЕРЕПРОШУЄМО!

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам і Приятелям Покійних св. п. Володимира Барана, Івана Олійника, Петра Кищінського, Івана Скіри, Богдана Левицького, Володимира Зуляка та Евгена Шипайла. Дякуємо всім прихильникам нашого журналу за пожертви. Дякуємо ініціяторам збірок та просимо і в будучому пам'ятати про потреби вашого і нашого журналу.

Адміністрація В. К.

ПОДЯКА

БРАТСТВУ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ 1-ОЇ УД УНА ТОРОНТО, КАНАДА

Особовий склад управління виховної роботи Військово-Морських Сил України щиросердечно дякує Вам за надану матеріяльну допомогу у розмірі 1 600 канадських долярів.

Цей благодійний вчинок свідчить про Ваш високий рівень національної свідомости і бажання допомогти відродженню Української військової фльоти та морської слави нашої Батьківщини.

Кошти, що Ви так люб'язно надали, будуть використані для покращення матеріяльно-технічної бази виховної роботи.

З повагою та вдячністю

Заступник Командувача ВМС України з виховної роботи
генерал-майор А. Пахля

ПРАЦЯ І ПРОБЛЕМИ БРАТСТВА „БРОДИ-ЛЕВ"

В червні 2000 р. минає 47 літ від заснування Братства охорони воєнних могил „Броди-Лев". По закінченні Другої світової війни багато ветеранів 1-ої Дивізії Української Національної Армії, раніше знаної як Дивізія „Галичина", по звільнені з полону переїхало до Америки і Канади. Відразу стала очевидною потреба допомоги воєнним інвалідам, вдовам і сиротам, що залишилися в Европі. Також треба було подбати про відшукання та впорядкування могил тих вояків, що поклали свої голови у війні з окупантами України. Згодом це стало головною ціллю діяльности Братства.

У співпраці з німецькою організацією „Чорний Хрест" перепоховано померлих полонених з табору Ріміні в Італії в окремій секції на військовому кладовищі коло Passo Della Futa (Фута-Пас), між Больонією і Фльоренцією, і в центральній крипті на почесному місці поміщено пам'ятник 1-ої Дивізії Української Національної Армії. В той час оформлено, теж при співпраці з цією організацією, військові цвинтарі в Австрії, де дивізія вела свої останні бої. Вони знаходяться у Фельдбаху, Ст. Штефані, Ґнасі, Бірнбаумі, Траутмансдорфі, Ґляйхенберґу. Щороку на початку травня ці цвинтарі відвідують делеґації ветеранів дивізії та громадянства, при участі місцевих австрійських ветеранів та шкільних дітей, щоб віддати честь полеглим, помолитися за спокій їхніх душ та зберегти пам'ять про них.

З метою виховання молодої ґенерації Братство побудувало символічну могилу на оселі Братського Союзу у Ґлен-Спей, США, де щорічно на Зелені свята відбуваються відправи.

Братство зайнялося теж опікою над українськими могилами в Німеччині (президента ЗУНР Е. Петрушевича та сотника Д. Вітовського), а також над могилами військовиків Армії УНР у Варшаві в Польщі. 25 червня 1999 року відбулося врочисте відкриття пам'ятника воякам УНР на православному цвинтарі на Волі у Варшаві у присутності президентів України і Польщі. За словами кореспондента з Варшави: „Якби не попередня фінансова допомога Братства „Броди-Лев", то не було б тепер що відкривати".

Заходами та працею Братства опрацьовано та видано книжку „Список Поляглих Вояків 1-ої Дивізії УНА та інших військових формацій у Другій світовій війні".

Тепер у Львові діє Галицьке Братство колишніх вояків 1-ої Дивізії УНА. Воно отримало відповідну площу в Ляцько-Червоному на Золочівщині, недалеко від місця прориву дивізії з оточення, і де багато полягло від ворожих куль і бомб. Там тепер військовий цвинтар Дивізії. Досі віднайдено і перепоховано понад 200 тлінних останків полеглих в боях під Бродами, і ці заходи тривають далі. На цьому цвинтарі побу-

довжно каплицю-церкву.

З ініціятивою Галицького Братства поставлено великий курган-пам'ятник на місці бою під Крутами. Щойно тепер, у вільній Україні, крутянські герої дочекались цього першого пам'ятника. 29 січня 1998 року відбулося врочисте відзначення 80-ліття цієї битви.

Всі перелічені тут заходи були повністю фінансовані Братством „Броди-Лев". Це було можливе завдяки жертвенності нашої громади. Щороку Братство проводить збірки фондів серед наших громад, головно на Зелені свята та Різдво. Збірщиками є переважно ветерани 1-ої Дивізії Української Національної Армії.

В Україні ще не всі вояцькі могили віднайдено. Треба також утримувати існуючі цвинтарі та могили в належній пошані і порядку, тому Братство „Броди-Лев" мусить і далі збирати фонди та продовжувати свою діяльність. Однак ряди членів Братства рідшають через їхній вік і настає час передати цю діяльність у молодші руки. Була б велика шкода, коли б ця організація перестала діяти. Братство „Броди-Лев" не є тільки організацією ветеранів, і тому членами можуть бути всі люди доброї волі, незалежно від статі.

Із цих причин Братство проголошує кампанію залучення нових членів. Прохаємо виповнювати заяви до вступу в члени Братства.

Пресова референтура Братства „Броди-Лев"

Brody-Lew, Inc. Brotherhood, PO Box 261 Cooper Station, New York, NY, 10276, U.S.A.

ЗАЯВА ВСТУПЛЕННЯ В ЧЛЕНИ БРАТСТВА БРОДИ-ЛЕВ
в Нью-Йорку

Я запізнався/запізналася з метою діяльности Братства і висловлюю мою згоду стати членом/членкинею Братства „Броди-Лев" та допомагати в його ддіяльності.

Ім'я і прізвище (по українськи) ____________________

Ім'я і прізвище (по англійськи) ____________________

Адреса (по англійськи) ____________________

____

Телефон ____________________

Підпис ____________________

Дата ____________________

Завваги ____________________

З ДІЯЛЬНОСТИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ

Пленарне засідання Головної управи відбулося 27 жовтня 1999 р. в Торонті, Канада. Нарадами, у яких взяли участь голови Крайових управ Петро Буняк (США) і Лев Бабій (Канада) та інші члени Головної та Крайових управ, проводив голова ГУ д-р Мирослав Малецький.

Немало з наших побратимів відійшло в засвіти, між ними інж. Іван Скіра–кол. голова Головної управи і Крайової управи США, інж. Евген Шипайло–голова Крайової управи США.

Обговорено ряд справ й вирішено:

1) Відзначити 50-ліття існування Братства, яке засновано в 1951 році в Німеччині, Станицями й Крайовими управами. Видати Ювілейний альманах, зміст котрого опрацював пок. Евген Шипайло, котрий розіслав до Крайових управ повідомлення. Редактором погодився бути проф. д-р Роман Дражньовський. У справі Ювілейного альманаха просимо звертатися і матеріяли посилати до Dr. R. Drazniowsky, 11560 N. Solar Ave. 77 W. Mequon, WI, USA, tel. (414) 242-9710.

2) Видавничі справи.

Видати історії Української Дивізії Андрія Боляновського (Львів), -і проф. Тараса Гунчака (англійською мовою) у видавництві американського університету, котру фінансує Крайова управа США. Видати теж історію Українського визвольного війська А. Боляновського, після прочитання та рецензіювання, під керівництвом д-ра В. Вериги. Опрацювати й видати матеріяли до 2-го тому Ріміні, під редакцією проф. В. Ревуцького. Допомогти видати велику історію англійською мовою Майкела Мельника в Англії; він веде переговори з англійськими видавництвами. Зредаґувати й видати спомини Дмитра Феркуняка. (Ці спомини теж перекладає на англійську мову Ярослав Гнатків).

В Україні перевидано в 1999 році: «Дорогами Другої світової війни», д-ра Василя Вериги і «Відламки 'Шибки у вікні'» Олега Лисяка. Друкуються спомини Тимоша Білостоцького, опікуна юнаків протилетунської оборони під час 2-ої світової війни,

3) Музеї.

Пригадуємо, що слід збирати ориґінальні матеріяли, документи, світлини, листи, відзначення (медалі, хрести, грамоти), одноднівки, ювілейні програмки, братських і небратських видань про УД і Братство, касетки з піснями тощо. У цих справах просимо звертатися:

Mr. A. Komorowsky,

130A Westminster Ave. Toronto, ON, Canada, M6R 1N5.

Сподіваємося, що наше членство виявить власну ініціятиву–деякі це вже зробили,–щоб книжки про УД появилися на полицях принаймні

районових бібліотек. Бібліотеки Львова, Рогатина, Бережан уже збагатились нашими виданнями.

Українсько-Канадський Документаційний Центр теж збирає і зберігає матеріяли до історії УД, включно з особистими споминами: Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre, 620 Spadina Ave. Toronto, ON, Canada, M5S 2H4, tel. (416)966-1819, Fax: (416)966-1819.

4) Фотоархів.

Пор. Богдан Маців працює над збиранням і впорядкуванням світлин з життя УД, полону й Братства. Заплянувано видати окремою книгою «Альбом УД».Світлини з поданими інформаціями на окремому листку (коли, хто й де) посилати до: Bohdan Maciw, 43 Aldercrest, Dollard des Ormeaux, PQ, Canada, H9A 1V1, tel. (514) 684-8212.

5) Бібліографія видань Братства і поодиноких дивізійників.

Підготовляється бібліографія видань для публікації в таких категоріях:

а) Видання заходом Б-ва: книги, ювілейні альманахи, збірники, одноднівки, обіжники і т. і. Головної, крайових, станичних управ–українською і іншими мовами.

б) Спогади дивізійників, видані їхнім коштом.

в) Інші твори дивізійників (нпр., Любомирський, Тис-Крохмалюк).

Дані про видання–число сторінок, видавництво, рік видання, ілюстроване–слати до: R. Kolisnyk, 50 Quebec Ave. Apt. 1405, Toronto, ON, Canada, M6P 4B4, Tel. (416) 762-3206.

6) Теперішній склад Головної управи:

Д-р Мирослав Малецький–голова.

Андрій Коморовський–заступник голови і референт музеїв, Петро Буняк–2-ий заступник голови; дальшими заступниками є діючі голови Крайових управ, а саме: Левко Войташ–Україна, Лев Бабій–Канада, Осип Ткачук–Арґентина, Степан Трушкевич–Австралія, Богдан Шарко, Німеччина.

Степан Климців–фінансовий референт і секретар, Володимир Молодецький–протокольний секретар. Мирослав Бігус–видавничий референт, Мирон Головатий–заступник видавничого референта, Богдан Маців–референт фотоархіву, д-р Василь Верига–рецензент видань Братства, Роман Гавриляк–референт інтернету, Юрій Ференцевич-зв'язки з Галицьким Братством, Роман Кобрин і Корнило Когутяк–організаційні референти на США і Канаду; Роман Припхан, Іван Падик, Богдан Артимишин, Роман Колісник–члени.

Контрольна комісія: Роман Тицький–голова, Любомир Білик, Евген Логаза, Михайло Мельник–члени

Товариський суд: д-р Роман Дражньовський, Ярослав Куницький.

За Головну Управу:

д-р М. Малецький, голова — *Ст. Климців, секретар*

З ДІЯЛЬНОСТИ КРАЙОВОЇ УПРАВИ БРАТСТВА В АВСТРАЛІЇ

На шостому Крайовому З'їзді Братства, що відбувся в Аделаїді 6.10.1996 р. вибрано управу з осідком в місті Аделаїда:

Степан Трушкевич–голова, Теодосій Андрушко–заступник голови і секретар, Михайло Добриденко–організаційний, Ярослав Ліщинський–культосвітній, Василь Станко–фінансовий і кольпортер „Вістей Комбатанта", Пилип Вакуленко–пресовий. Голова контрольної комісії–Мирослав Кіналь, а члени–Петро Курпіта і Ярослав Будас.

КУ старалась плекати наші військові традиції шляхом видань, влаштовуванням відзначень річниць (Свята Героїв, Бродів), товариських вечорів тощо. Утримувано зв'язки з спорідненими комбатантськими організаціями, як: ОБВУ у Великій Британії, КУ Братства Дивізії „Галичина" у Львові, зі станицями в Дрогобичі, Тернополі, Львові, Івано-Франківську та філії 1-ої УД в Стрию, КУ 1-ої УД в Торонто та ГУ в Канаді.

Наші видання „Бюлетень КУ", редаґовані Пилипом Вакуленком–наклад 200 пр., які висилаємо до всіх Братств у світі. Поширювано теж видання з Канади, як: „Відламки Шибки у вікні" Олега Лисяка, М. О. Лоґуша „Дивізія Галичина" (анг. мова), „Як з Бережан до кадри" Лева Стеткевича та „Вісті Комбатанта"(19 в Австралії).

Кожного року КУ ініціює відзначення річниці Бродів–звичайно в Мельборні та в Сіднею відзначується ця річниця концертовими академіями (в них багато мистецьких одиниць), в Аделаїді відправляються поминальні Панахиди та Служби Божі з наміренням. У травні ініціюємо відзначення Свята Героїв, звичайно член станиці має доповідь (С. Трушкевич, Т. Андрушко, М. Добриденко), для громадянства є добре підготовані концерти. На Зелені свята складаємо вінці коло пам'ятника „Борцям за волю України" та відправляється соборна панахида з промовами.

Для розваги членів та громадянства влаштовуємо кожного року „Веселий Вечір", „Вечір Селепка" з обідом та розваговою частиною–співи, жарти, спомини.

Діють чотири станиці: В Сіднеї, очолює Богдан Ланиця; в Мельборні–Богдан Тарнавський, в Аделаїді–Теодосій Андрушко і в Перті–Корнило Медвідь. У Брізбені нашим представником є Мирослав Сендзік.

Нашим представником на З'їзді Всеукраїнського Об'єднання

[illegible] у Львові в липні 1997 р. був Богдан Тарнавський. Він брав участь в усіх офіційних функціях.

Крайова Управа проводить окремі збірки з рамені Суспільної Опіки СКУ–„Однодоляровий фонд" і в порозумінні з СУОА (Союзом Українських Організацій Австралії) передає безпосередньо Станицям в Україні. В 1997 р. передано суму 900 дол.

Інші пожертви: на з'їзд у Львові–280 дол., на кіностудію „Еталон"–[illegible]00 дол., Гонорар авторові „Дивізія Галичина"–860 дол., національний податок СУОА–150 дол., на утримання могил в Україні–50 дол. потерпілим від повені в Закарпатській області–100 дол, на Інформаційний центр в Аделаїді–100 дол. та багато інші пожертви.

В квітні 1977 року ми мали нагоду вітати і опікуватися гетьманом козацтва в Україні–ген. Володимиром Мулявою. Він перебував в п-ва Трушкевичів та відбув ряд зустрічей з громадянством, Церковним Братством УАПЦ, Станицею 1-ої УД, радіо.

В Аделаїді на зустрічі з генералом Мулявою

Пресреферент Пилип Вакуленко видав 3 номери „Бюлетеня Крайової Управи", він щорічно видає Зеленосвяточні жетони, які роздається в час Зелених Свят перед панахидою.

Зараз КУ завершила збірку матеріялів до ювілейного альманаху Б-ва, запляннованого ГУ. Матеріяли вже вислано до редакції.

Наші ряди щораз то більше рідшають. Одною з найболючіших втрат була несподівана смерть довголітнього члена КУ, визначного діяча на культосвітньому полі–побр. Ярослава Ліщинського, який помер 17. 8. 1997 р. Крім того, відійшли у вічність побратими: Микола Боднарчук, Володимир Фігурка, Іван Кобрин, Теодор Ворончак,

Лука Карп'юк, Степан Писків та Мирон Лапка.

Крайова Управа покищо „тягне" працю в міру спроможностей, але наші ряди міліють. Аделаїда втратила 24 члени від часу свойого постання і зараз налічує 33 члени.

Все таки ми не „складаємо зброї"–ідемо вперід за народ свій! Так нам Боже допоможи!!

Слава Україні!

Степан Трушкевич–ГоловаКрайової Управи,
Аделаїда, 20 листопада 1999

ВІДЗНАЧЕННЯ ПРОФ. ОЛЕКСАНДРА МАЛИЦЬКОГО

Головна управа Братства відзначила проф. Олександра Малицького Грамотою за ентузіязм у збиранні і зберіганні Пам'яток Української дивізії і наукове впорядкування та дослідження, зокрема, за створення Спільноти Збирачів та редаґування її періодичного обіжника „Дивізія".

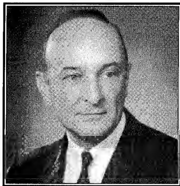
На світлині, після вручення грамоти: проф. Олександер Малицький (посередині), Йосафат Завальований (зліва)–голова Станиці Братства в Калґарах, Володимир Папірчук–секретар Станиці. (Калґари, 21 листопада 1999 року).

Відійшли у вічність...

ВОЛОДИМИР ГУЗАР

6.І. 1921 – 2.ІІ.2000

Володимир Гузар, хорунжий 1-ої УД УНА народився в Станиславові (сьогодні Івано-Франківськ). У Львові закінчив Українську Академічну Гімназію й під час німецької окупації студіював медицину у Львові.

Один з перших зголосився до Дивізії„Галичина". Пройшовши рекрутський і підстаршинський вишкіл, закінчив старшинську школу артилерії в Бенешово у Чехії. Призначений до важкої батареї гарматного полку, пройшов дії у Словаччині й Словенії. В Австрії брав участь у боях під Ґнасом, Фельдбахом і Ґляйхенберґом як спостерігач цілей обстрілу в 11-ій батареї.

В день капітуляції він, на чолі 30 гармашів, охороняв відступ з фронту і вони здалися в полон британської армії. Після двох днів праці на полі , В. Гузара, прилучивши до цивільної групи, перевезли до Італії. Тут опинився в 2-му корпусі польської армії ген. Андерса. Студіював медицину в університеті в Болонії, а в 1947 році виїхав до Англії. Тут став співосновником Об'єднанна бувших Вояків Українців, працював в Союзі Українців Британії організаційним референтом. В 1953 році еміґрував до Канади.

Працював в інженерній фірмі Community Planners and Consulting Engineers в Торнто. В 1969 році здобув диплом урбаністики, був членом Інституту урбаністів Канади.

Був добрим промовцем й брав участь в громадському житті. В Братстві кол. вояків 1-ої УД УНА був головою Крайової управи Канади в 1968-1972 рр. та секретарем Головної управи. Був виховником юнаків на пластових таборах.

Мав мистецькі здібності, малював картини й оформлював однодніавки Братства. Писав оповідання з фронтових боїв, дописував до „Вістей комбатанта".

В той час його дача, яку він сам заплянував й збудував на оселі „Говерля", була неначе дивізійною домівкою. Був головою „Говерлі" й деякі роки в її управі.

Вперше одружився з Маркіяною з дому Дубляниця, а згодом з

Марією з дому Кічоровська. Вони виховали двоє гарних дітей–Ліду й Діяну, котрі свого прибраного батька дуже любили й поважали.

Після передчасної пенсії, останні роки хворів, був частково спаралізований й перебував в домі опіки.

Похоронні відправи відбулися в українській католицькій церкві св. Димитрія, похоронений на дивізійній секції на цвинтарі св. Володимира Великого в Оквіл.

ВОЛОДИМИР БАРАН

3.V.1924 – 30.I.1999

Володимир Баран народився в селі Рудники Підгаєцького повіту. Початкову школу закінчив в рідному селі, належав до молодечих організацій, які виховувалися на патріотизмі Визвольних Змагань 1-ої світової війни.

В червні 1944 р., разом із 45-ма товаришами-односельчанами, вступив до Дивізії „Галичина". Переходив вишкіл в Ґроскіршбаум, Нойгамер, був на підстаршинськім вишколі, після якого одержав ступінь десятника. Після війни доля закинула Володимира до міста Зальцбурґ в Австрії. Там він запізнав свою майбутню дружину Анну, з якою одружився 1946 р. і там народилася їм дочка Евгенія.

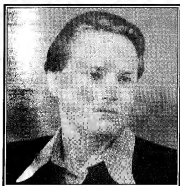
В липні 1949 р. родина переїхала до Америки і поселилася в місті Клівеланд, де була чисельна українська громада. Там Володимир приступив до громадської праці. Став членом Української Католицької Церкви св. Петра і Павла, а згодом св. Йосафата. Кількакратно був вибираний головою станиці Братства Дивізійників та секретарем Братського Союзу. В двадцяту річницю створення Дивізії „Галичина" був нагороджений грамотою і пропам'ятною медаллю св. Архистратига Михаїла, за віддану працю для ветеранів. В 1978 р. родина переїхала жити до міста Голлівуд в Фльориді.

Володимир Баран щиро любив свій край, свою церкву і був патріотом свойого народу. В 1993 р. відвідав вільну Україну, рідні сторони, золотоверхий Київ, у Львові брав участь у святкуваннях 50-річчя створення Дивізії „Галичина". Володимир мріяв ще більше разів відвідати Україну, але з причини слабого здоров'я не міг здійснити своїх плянів. Залишив люблячу дружину Анну, троє дітей–Евгенію, Любу, Романа, та двоє внуків–Стефцю та Миколку. Похоронні відправи відслужив о. Іван Чировський в церкві св. Марії в Маямі, Фльорида. Прощальне слово про покійного сказав побратим по зброї Іван Хоптій та піснею „Чуєш, брате мій...", відправили Володимира в далеку путь. Володимир Баран похоронений на меморіяльному цвинтарі в місті Голлівуд, Фльорида.

А. Б.

ТАРАС БИБИК

23.II.1927 – 5.I.2000

Після важкої хвороби серця відійшов у вічність у м. Долина Івано-Франківської области Тарас Бибик, щирий патріот України, учасник останніх визвольних змагань УПА і Дивізії „Галичина" (запасний полк), член Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Івано-Франківську (яка фінансово допомагала йому в лікуванні), політв'язень сталінських каторжних таборів, активний громадський діяч, поет і публіцист, автор книжки „На перехресті доріг", голова районного Товариства політв'язнів і репресованих, член управи Долинської районної Станиці Всеукраїнського Братства ОУН-УПА, заступник голови районної Ради ветеранів війни і праці.

Народився у мальовничому селі Викторів Галицького району, Івано-Франківської области, наймолодшим, 6-им з черги, а 5-ий з хлопців, син патріотичної родини Семена і Юлії (з дому Олійник). Старшою за нього була одинока сестра Наталка. Брати Юрій, отець Володимир, Ярослав (теж репресований) і сестра Наталка повмирали в Україні, живим залишився старший брат Василь у Торонто, Канада. Покійний Тарас навчався в рідному селі Викторові, а також у Станиславові та Городенці, де брат Володимир був парохом. Професійне звання, яке давало йому прожиток, набув уже по звільненні і повороті в Україну, де розпочав нове подружнє життя в постійній борні з тодішніми труднощами непевного завтра.

Покійний Тарас залишив у глибокому смутку дружину Розалію (з дому Кашуба) з її родиною, дочок Наталку і Миросю з чоловіками, внучок Марту і Галю з чоловіками, правнучки Вітю і Юлію та правнука Павлуся, брата Василя з родиною в Канаді, братанків у Викторові, Залукві, Волківцях, Дністровій, братаниць у Горошневі, Осаді та Сидорові й дальшу родину в Україні.

Похорон з великою участю народу відбувся в суботу 8 січня 2000 року. Були депутат Верховної Ради В. Кошинець, голови районної та міської адміністрації, члени Братства ОУН-УПА району й м. Долини, представники Станиці Братства 1-ої УД УНА Івано-Франківська, Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих.

Були прощальні надгробні слова голови міста Долини, представника УПА та репресованих.

Читали кілька його віршів. Упівці попрощали пострілами з гармати. Його зразкове самовіддане служіння Україні збережуть в своїх серцях.

Нехай рідна земля, яку він любив і за яку боровся і страждав, буде йому пухом!

Брат Василь з родиною, Канада.

(Продовження із ст. 1)

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

Богдан ШАРКО: Він мав що згадати 103
Віргілій РІЦКО: Нариси з історії України 107
*** Василь Верига. Дорогами 2-ої світової війни. 109
***Нова праця з історії України 110
Ігор ФЕДИК: Читацька конференція 111
О. ГО: Антін Чарнецький про Бережани 112
Петро ТВАРДОВСЬКИЙ: «З моїх життєвих доріг» 113
ПРЕСОВИЙ ФОНД 115
*** Праця і проблеми Братства «Броди-Лев» 118
БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА
З діяльности Головної Управи. 120
З діяльности Крайової Управи в Австралії. 122
*** Відзначення проф. О. Малицького 124

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ:
Володимир БАРАН (126), Тарас БИБИК (127), Володимир ГУЗАР (125)

З листа з Івано-Франківська

Період президентських виборів був у нас дуже напружений і нервовий. Ми властиво не мали вибору, мусили голосувати за Л. Кучму, що був єдиним кандидатом, що мав реальні шанси виграти і недопустити комуністів до влади. В іншому випадку нас затягнули б до Росії, а це означало би велику трагедію для всіх нас. Крім того, ми мали можливість провірити всіх основних кандидатів, подаючи їм письмові запитання щодо їх позиції відносно ветеранів Дивізії, що у воєнні роки все таки боролися за незалежність України проти її найбільших ворогів. Напр., Є. Марчук сказав, що визнає ОУН-УПА, але наше питання переклав між інші папери й не відповів. Тільки єдиний Л. Кучма прочитав наголос перед авдиторією принаймні 1000 осіб наше питання і сказав, що він за примирення усіх ветеранів України, в яких арміях вони не брали б участь підчас війни, часто по різних сторонах барикад, і він за їхні однакові права „за еспанським зразком". Ми ще перед виборами подали добре арґументоване підтвердженнями прохання до Обласної Ради, щоби визнала ветеранів Дивізії як борців за незалежну Україну і надала їм такі права, як це вже кілька років мають ветерани визнаної ОУН-УПА в 5 західних областях. Вона розгляне це питання на сесії 29 лютого. На позитивне рішення Верховної Ради надії не маємо.

Ми отримали дозвіл на встановлення символічного пам'ятника поляглим воякам Дивізії на цвинтарі біля могил стрільців УГА.

Ми вже набралися деякого досвіду і нас почали респектувати.

Щиро здоровлю і бажаю всяких успіхів!

Володимир Малкош, голова Станиці Б-ва в Івано-Франківську